Tartalomjegyzék

Tanulmányok
Pálné Kovács Ilona: Van-e élet a megye után? ... 3
Szegvári Péter: Reflexiók Zongor Gábor szubjektív benyomásaira, a területfejlesztési törvény kapcsán ... 12
Garaczi Imre: A táj misztériuma és a lélek filozófiája ... 17
Hudi József: A Veszprémi Nemzeti Casino tisztikara a reformkorban (1842–1847) ... 23
Kos Aladár: Festő doktor elnök lesz
Egy megyei önkormányzati választás története ... 31

Visszaemlékezések
Z.G. – A. Z.: A Zongor-család és hősünk ifjúkora ... 35
Dr. Zimonyi Péter: Az időskor szépségeiről ... 39
Dr. Zsédenyi Imre: „…éjjel nézem a plafont” ... 42
Soós Lőrinc: Gábor a sokoldalú ... 43
Rosos Györgyné: „Történhetett velem más, jobb, nagyszerűbb?” ... 47
Dr. Herjavecz Klára: „Néked zeng ez a dal” ... 49

Háttér
Agg Zoltán: A megyei elnökök jellemzői 1990-ben ... 52

Műhely
Fekete Károly–Oláh Miklós–Dombi Gábor–Horváth Csanád Bátor: A bőségszaru súlya – Szemelvények a Balaton térség önkormányzatokat is érintő aktuális kihívásaiból ... 55

Művészet
Kőszegi Lajos: Párbeszéd az éjszakai festészetről ... 65

A szerkesztő
Egy barátság kezdete és egy talált cikk ... 69

Dokumentumok
Zongor Gábor önéletrajza ... 77
Zongor Gábor szakmai publikációs jegyzéke ... 80

AUTONÓMIA ÉS MŰVÉSZET
Zongor Gábor 70 éve

Szerkesztette: Agg Zoltán
Társszerkesztő: Oláh Miklós
Lektor: Soós Lőrinc

Műszaki szerkesztő:
Csalagovits István

Címlapon: Zongor Gábor festménye (Söralátét)

Fotók: a Comitatus szerkesztőinek archívumából származnak

E számunk szerzői: Agg Zoltán, közgazdász, újságíró, társadalomkutató, egyetemi oktató (PE), Dombi Gábor, tudományos kutató (BIFÜ), Fekete Károly, kutatásvezető (BIFÜ), PhD-hallgató (ELTE), Garaczi Imre, filozófus, társadalomkutató, egyetemi oktató (PTE), Herjavecz Klára, jogász, újságíró, Horváth Csanád Bátor, geográfus egyetemi hallgató (PTE), Hudi József, történész, levéltáros, főiskolai oktató (VÉF), Kos Aladár (írói álnév), Kőszegi Lajos, író, szerkesztő, tanár, Oláh Miklós, szociológus, társadalomkutató, lapszerkesztő (BIFÜ), Pálné Kovács Ilona, kutató professzor (KRTK RKI), egyetemi tanár (PTE), Rosos Györgyné, nyugalmazott köztisztviselő, Soós Lőrinc, közgazdász, statisztikus szakközgazdász, a KSH nyugalmazott elnökhelyettese, Szegvári Péter, nyugdíjas jogász, címzetes egyetemi docens (ELTE), Tóth Ákos, filozófus, újságíró, lapkiadó (JELEN), Zimonyi Péter jogász, volt megyei főjegyző, Zsédenyi Imre jogász, nyugalmazott megyei főjegyző.

Kiadja a Comitatus Társadalomkutató Egyesület, felelős kiadó: az egyesület elnöke.
Nyomta: Nyomdakész Kft, Veszprém, felelős vezető Kész Ferenc.
ISBN nyomtatott
ISBN elektronikusnyomtatott

Tanulmányok

Van-e élet a megye után?

Zongor Gábor szakmai és közéleti hitvallása volt az elmúlt évtizedekben, hogy meggyőzze a politikusokat, a szakmát, és persze az embereket arról, hogy középszintű önkormányzatokra szükség van, s ezek Magyarországon a megyék, legalábbis középtávon. Elsők között írta le, az önkormányzatiság kialakításának eufórikus hangulata közepette, hogy a megyék alkotmányos, önkormányzati szabályozása nem jelöl ki világos helyet a hatalomban, ahogy szellemesen fogalmazott, a megyék lebegnek (Zongor, 1991).

A Comitatus köré szerveződő „tudásközösség" végül is sikeres volt, hiszen megyék még mindig vannak. Zongor Gábor születésnapja apropójából született írásom azonban ünneprontó, mert azt állítja, hogy a megyék már nem is lebegnek. Zongor Gábor gyakran citált kifejezése még optimizmust tükrözött, talán a megyék megkapaszkodnak az önkormányzás rendszerében. Harminchárom év távlatából már kevés okunk lehet az optimizmusra. A (vár) megyerendszer több évtizedes lebegés után kikötött, a túloldalon.

Zongor Gábor megyei közgyűlési elnökként, országgyűlési képviselőként, a TÖOSZ főtitkáraként és a Comitatus folyóirat főszerkesztőjeként, (címlapjának gyakori festőjeként), a megyepártiak csappanó táborának lelkeként, ahogy magát nevezte, nyugdíjas önkormányzati érdekvédőként (Zongor, 2019) nemcsak a jogi szabályozást elemezte szisztematikusan, hanem a gyakorlati következményeket is felismerte, mentesen a szubjektív elfogultságtól személyesen is átélte, átérezte. Ezt a tudást nem lehet könyvekből megszerezni. Ezt a többlettudást különösen tisztelve, munkáimban gyakran hivatkoztam a véleményére nyomatékul. Más evidenciákkal, más módszertani vagy elméleti megközelítésekkel dolgoztunk, de szinte mindig egyetértettünk. Egyetértünk abban is, hogy „a megyei önkormányzás eltűnőben van" (Zongor, 2021:16).

A tévedések vígjátéka

Az alábbiakban nem fogok újat hozzáadni a hazai megye vitához, az sem lehet célom, hogy a számtalan fontos tanulmányt, elemzést, gondolatot, érvet és szerzőiket legalább megemlítsek, helyette sorba rakom az érveket, hogy ami történt, az nem véletlen, hanem tévedések vígjátéka vagy megtévesztések sorozata.

1.tévedés: A rendszerváltás fenntartható decentralizációs fordulatra adott lehetőséget

Az 1990-ben kialakított területi kormányzási modell megfelelt az önkormányzás európai standardjának, jól

szolgálta a rendszerváltás idején fontos legitimációs, társadalomintegrációs szükségleteket. Ugyanakkor a települési önkormányzati szint elaprózottsága, és a területi önkormányzati szint jelentéktelensége (lebegése) olyan hatalmi szerkezet, amely kezdetektől fogva akadályozta a tényleges decentralizációt. Az államalapítás óta a megyék, többnyire a központi hatalom, de néha a helyi társadalmak, a területi szereplők érdekeinek képviselőjeként fontos szerepet játszottak a kormányzásban. Az 1990-es, első önkormányzati törvény nyomán a megyei felhatalmazás nem csak tartalmában, hanem területi integráló szerepét tekintve is szűkült. A megyei jogú városok, megyeszékhelyek közjogi és politikai szigetekké váltak, nem először a magyar állam történetében, anélkül szereztek önállóságot, hogy a térségük ellátásának felelősségét átvállalták volna.

A maradékelvű feladatrendszer, a gyenge politikai legitimitás miatt a megyei önkormányzatok elveszítették korábbi kapcsolataikat a kisebb települési önkormányzatokkal is, nem voltak képesek területi integrációs szerepet betölteni, ami a települések frissen megválasztott vezetői nem is igényeltek. A belső kohéziót nélkülöző önkormányzati szektorral szemben értelemszerűen virulens államigazgatási, dekoncentrált szektor jött létre.

A szerkezetében és logikájában is idealistának bizonyult modell védtelenné vált a viszonylag hamar megjelent centralizációs törekvésekkel szemben (Pálné, 2016). A 2010 utáni fordulat ennek ellenére váratlan volt. Különösen azért okozott csalódást, mert a törvényhozó és a politikai és önkormányzati elit szinte alig mutatott ellenállást (Pálné, 2013).

2. tévedés: A középszint lényegében méretprobléma

Politikai és szakmai viták tárgya volt évtizedeken keresztül, hogy milyen irányban és módszerekkel kellene a magyar önkormányzati rendszer integráltságát elérni. A kisközségek egyesítését sem a szakértők, s különösen a pártpolitikusok nem szorgalmazták, a kötelező társulás elrendelése sem volt szalonképes hosszú ideig. A középszint kérdésében nem csak a pártok közötti egyébként változékony törésvonalak, hanem a városok magatartása és a szakma megosztottsága is akadályozta a megegyezést. Az uniós csatlakozásra készülve, a kohéziós politika számára szükséges intézményrendszert modellezve merültek fel különböző térkategóriák nem annyira politikai, sokkal inkább hatékonysági, térbeli racionalitási érvekkel operálva. A kistérségi társulások sikeresnek ígérkeztek ideig óráig, de végül is nem a szükségletek felismerése, hanem a pótlólagos állami források terelték össze a helyi önkormányzatokat. A területfejlesztési intézményrendszer, amely minden térbeli opcióban megjelent sem legitimációjában, sem felhatalmazását, kompetenciáit tekintve nem valósíthatta meg a térbeli politikai integrációs szerepet.

Átmenetileg felmerült hivatalosan is a megyéknél nagyobb regionális önkormányzatok programja, de mint a többi kelet-közép-európai országban, nálunk

sem sikerült az uniós logikát követő NUTS2-es régiókat a közigazgatásba, s különösen nem a hatalom szerkezetébe illeszteni. Zongor Gábor azon a véleményen volt, amit számtalan írásában fejtett ki a különböző reformviták során, hogy a megye alkalmas mérték a középszintű kormányzásra, sorolva a közszolgáltatások és további különböző térbeli közigazgatási funkciók megszervezése számára, társulásokkal, tervezéssel, érdekegyeztetéssel stb. Jómagam többször igyekeztem felhívni a figyelmet, hogy a lépték és határok, a székhelyek vitája éppen a lényegről tereli el a figyelmet. Középszintű önkormányzatok nélkül a kormányzati hatalom ellenőrizetlen, ellensúlyozatlan marad. A határok, szintek reformjára vonatkozó ötletek és gondosan kimódolt változatokról folyó vita hangzavarában a lényeg elsikkadt, és elmaradt a szembenézés is az igazsággal, hogy az önkormányzati rendszer teljesítőképessége nem alkalmas jó minőségben és mindenki számára hozzáférhető feladatellátásra. A mindenkori politikai elit sem sokat tett azért, hogy ezt a képességet javítsa, hogy területi integrációs pontokat, kereteket alakítson ki.

3. tévedés: Fontosabb a felhatalmazás, mint a képesség

Az önkormányzatiság a rendszerváltást követő politikai narratívában egyértelműen a pozitív értékek közé tartozott, ehhez képest az önkormányzatok tényleges működőképessége, teljesítménye kevésbé volt szisztematikus közpolitikai vagy akár szakmai, tudományos érdeklődés tárgya. Sőt, az önkormányzatok feladatai inkább növekedtek, miközben az alulfinanszírozottság és elaprózottság szükségszerűen vezetett kapacitásgondokhoz és minőségi deficithez a közszolgáltatásokban, s a helyi adminisztrációban. Zongor Gábor a rendszerváltás után a TÖOSZ főtitkáraként már az önkormányzati vagyonviták során felismerte, hogy az önkormányzatiság nem sokat ér, ha nincsenek gazdasági (vagyoni, pénzügyi) garanciái. Közigazgatási szakemberként hívta fel a figyelmet az önkormányzati adminisztratív kapacitások és tudások hiányának a negatív következményeire (Zongor, 2019). Sok kutatás, statisztika igazolja, hogy a nagyobb önkormányzatok gazdagabbak, képesek jó minőségben teljesíteni, jó gyakorlatokat kifejleszteni, addig a kisebbek, a szegényebbek súlyos kapacitás és képességhiánnyal küszködnek nem csak a közszolgáltatások terén, ahol a hozzáférésben és a minőségben is súlyos egyenlőtlenségek alakultak ki, maradtak fenn, hanem az adminisztratív szervezeti háttérben is. A közszolgáltatások szervezésében a nagyobb városok még a válságok és a centralizációs reformok közepette is tudtak helyi megoldásokkal, forrásmozgósítással, innovációkkal kompenzálni (Hoffman, 2009, Horváth M, 2015), addig a kisebb önkormányzatok „képesség hiánya" általános volt már a 2010 előtti évtizedekben is, komoly ellentmondást eredményezve az önkormányzatok általános és kiterjedt felhatalmazása és tényleges teljesítő képessége között (Finta, 2019). A romló teljesítmény, a működési, finanszírozási

gondokat végül is nem a rendszeren belül orvosolták.

4. tévedés: A centralizáció szükségszerű, az államosítás az egyetlen megoldás a közszolgáltatások konszolidálására

A magyar önkormányzati rendszerben a legdrasztikusabb változások 2010 után következtek be, már az új alkotmány és önkormányzati törvény előtt elindulva a szélsőséges centralizáció irányába. Az érvelés éppen az önkormányzatok képességi deficitje volt, amit a legkönnyebben a felhalmozott adóssággal lehetett bizonyítani. Az állam és önkormányzatok viszonyának és szereposztásának teljesen új felfogását tükrözi az Alaptörvény, amikor deklarálja a helyi önkormányzatok és az állam együttműködési kötelezettségét a közösségi célok elérése érdekében. A korábbi felfogás az volt, hogy az önkormányzati autonómia a cél, ezért az államigazgatás beavatkozása korlátozott, és nem került az érdeklődés középpontjába a két szektor közötti együttműködés. Az új felfogás lényegében előkészítette az állami és önkormányzati szervek közötti későbbi fundamentális feladat átrendeződést. A helyi önkormányzatok rendkívül fontos helyi közügyek (oktatás, kórházi és egészségügyi szakellátás, szociális gondoskodás stb.) ellátása felett veszítették el a rendelkezési jogot, a helyi társadalom pedig az ellenőrzés, a beleszólás lehetőségét (Horváth M. 2014).

A területi kormányzás szempontjából természetesen mind az alap, mind a középszint veszteségei nagyok, a megyék mégis azért kiemelendőek, mert ettől az időszaktól kezdődően szakadtak el igazán a megyék helyi kötelékei. A megyei önkormányzati feladatrendszer, illetve az általuk ellátott közszolgáltatási intézményrendszer (kórházak, múzeumok, idősek otthonai, gyermekvédelmi intézmények stb.) teljes államosítása a megyéket teljesen új kontextusba helyezte. A megyei önkormányzatok lényegében egycélú önkormányzatok lettek azzal, hogy az új önkormányzati törvényben lényegében két funkciót kaptak, a területfejlesztésben való részvételt és az. un. koordinációs szerepkört. Mindkettőt tarthatnák tipikus középszintű funkciónak, olyanoknak, amelyeket a megyei önkormányzatoktól évtizedeken keresztül elvitattak mind a települési önkormányzatok, a politikusok és a szakértők jelentős része is. A megyei önkormányzatok szinte teljes kiiktatása a közszolgáltatásokból a középszintű közigazgatási koordinációt kivette a demokratikus, képviseleti ellenőrzés alól. A jelenlegi helyi önkormányzatok nem tekinthetőek a helyi szolgáltatásokért politikailag általában felelős képviseleteknek, még a nagyvárosok önkormányzati sem képesek a településük életét átfogóan irányítani, a kistelepülésekről ne is beszélve, ahol mára szinte nem maradt önkormányzati fenntartású intézmény és infrastruktúra. Ami a megyéket illeti, szerepkörük és tényleges működésük egyértelműen a központi kormányzás, vagy ahogy helytelenül fogalmazni szoktunk, az „állam" oldalán kötött ki. Az eszköztelenség óhatatlanul eltávolítja a helyi választott képviseleteket a helyi társadalomtól, illetve az államosított közszolgáltatások működési tapasztalatai

is arra utalnak, hogy lényegesen nehezebb a helyi elvárásokhoz, lehetőségekhez való alkalmazkodás, a „fogyasztók" elszigeteltek a szolgáltatóktól (Horváth–Bartha, 2016), ezért nem működik a társadalmi kontroll.

A koordináló, közvetlen szolgáltatásszervező, összehangoló szerep kiiktatása a megyei önkormányzati misszióból hosszú távon a kormányzati rendszer egészére nézve is hátrányos. A középszinten nyújtott közszolgáltatások (kórházak, idősek otthonai, gyermekintézmények, kulturális funkciók, szakmai segítő szolgáltatások, minőség-ellenőrzés) a dekoncentrált, államosított szervezeti keretek között nem adnak lehetőséget a térséghez, az ott élők igényeihez igazodó megoldásokra, és jelentősen korlátozza a „fogyasztók" érdekérvényesítési, ellenőrzési lehetőségét, s rontja a transzparencia, a részvétel kormányzási elvének érvényesülését. Az államosított, központi irányítás mellett működő közszolgáltatási rendszerben az önkormányzatok társadalomintegráló, konfliktuskezelő szerepe sokkal kevésbé tud érvényesülni, a polgárokkal, a helyi társadalommal való kommunikáció egyik nagyon fontos színtere erősen leszűkül, ennek minden negatív következményével (információ- és bizalomhiány stb.).

5. tévedés: Az önkormányzatiság pártpolitika mentes, a megyei önkormányzatok egységes területi érdeket képviselnek

Az önkormányzatiság szinten minden politikai narratíva, illetve ideológia mentén fontos érték, s a politikai elit nyilvánosan nem is vonta kétségbe a helyi érdek prioritását a pártérdekekkel szemben. Kétségtelen, hogy a helyi, különösen kistelepülési választásokon a függetlenek indulnak és nyernek. Ez nem azt jelenti, hogy az embereknek nincs pártpolitikai elkötelezettségük, sem azt, hogy a helyi önkormányzatokkal kapcsolatban ne érvényesülnének pártpolitikai szempontok. Inkább arról van szó, hogy gyakran nincs is helyben verseny, a pártok azért nem jelölnek, mert nincs hozzá elegendő helyi kapcsolatrendszerük.

A megyékben elvileg más a helyzet. A rendszerváltás utáni furcsa logikájú, közvetett megyei választási rendszer reformját követően a nagyobb pártok listái többnyire versengtek a megyei választásokon, amelyekről Zongor választásról, választásra értekezett (1991, 2006. 2020). Bár az inkumbens pártok győzelme volt jellemző, de mégis volt formálisan megyepolitika. A 2011-ben elfogadott országgyűlési választási törvényben a megyei listák megszüntetése a vertikális (központi és területi) hatalmi viszonyrendszer gyökeres változását eredményezte, szigorú logikai kapcsolatban a teljesen új, alkotmányosan rögzített kormányzási filozófiával. Az állam területisége már nem hatalmi kérdés, előidézve a pártok absztinenciáját a megyék iránt: nem kényszerülnek megyei kampányra, megyei programkészítésre, megyei pártapparátusokra, megyei léptékű lobbizásra. A területi érdekek erős pozíció vesztéséhez hozzájárult a képviselői és polgármesteri tisztség összeférhetetlenségének kimondása is,

ami inkább presztízs, semmint érdemi érdekérvényesítési veszteségként értékelhető (Várnagy 2012, Zongor 2006). A pártok megyei önkormányzati jelöltállítási és kampánytevékenysége érdektelenné vált, hiszen a megyei hatalom birtoklása nem járt különösebb politikai befolyással, a megyei közgyűlésekbe kerülő politikusok már lényegesen kevésbé beágyazott, ismert személyiségek (Pálné, 2019a). A civil jelölő szervezetek átmenetileg kitöltötték ezt az űrt, de a legutóbbi választásokon már nem volt esélyük mandátumszerzésre (Zongor 2020). A megyei elnökök közvetett választása szintén hozzájárult a megyei politika „arctalanságához", a társadalom szövetéből való eltávolodásához.

Illés Iván már húsz évvel ezelőtt is azt írta (Illés 2001), hogy a békésen, a pártoktól távol működő megyei önkormányzatok politikai rendszerben betöltött szerepe elenyésző. Tény, hogy a megyei politika súlytalansága jelentősen nem rontotta a demokrácia minőségét. A jelenlegi politikai kontextusban azonban, ahol felszámolódnak a fékek és ellensúlyok közjogi és közpolitikai értelemben is, a középszintű, területi érdekérvényesítés és integráció hiánya is hozzájárul a demokratikus hanyatláshoz (Pálné 2021). A politikai, hatalmi konfliktusok megyénél lejjebb vagy feljebb tolódása a demokratikus deficitet fokozza azzal, hogy csökkenti a nyilvánosságot, informalitásba kényszeríti az érdekérvényesítést. Kizárólag vertikális döntési folyamatok érvényesülnek, a helyi társadalmakba ágyazott szereplők (polgármesterek, lobbisták, civilek) részben kiszorultak a hatalmi arénából, részben gyökeresen megváltozott aktivitásuk iránya, jellege a felfelé, a kormányzat felé közvetítő, kijáró szerepre korlátozódva, amelyben nincs szükség helyi, térségi (horizontális) fejlesztési koalíciókra. Jól mutatja a területi hatalmi szféra térbeli és tartalmi átalakulását az (elsősorban egyéni választókerületi, kormánypárti) országgyűlési képviselők egyre erősödő közvetítő befolyása. A korábbi térbeli keretek (kistérség, megye) elhalványulnak, s helyettük az egyéni országgyűlési választókörzetek válnak érdekegyeztetési, érvényesítési tereppé. A „megyei érdek" persze soha nem volt egységes, a megyei jogú városok már a szabályozás okán is külön életet élnek, s nincs is törekvés az egységes fellépésre. Ha pedig a megye és a megyeszékhely önkormányzata ellentétes pártpolitikai színezetű, akkor még informálisan sincs realitása az együttműködésnek.

A területi kormányzás pártpolitikai, hatalmi kiürítése az önkormányzati rendszert helyi állammá deformálta.

6. tévedés: Az önkormányzatiság társadalmi igény

A rendszerváltás idején az önkormányzatok létrehozása kifejezetten pezsgést hozott a helyi politikai életbe, de az aktivitás átmenetinek bizonyult. Az első szabad önkormányzati választásokon még kiugróan magas részvétel mérséklődött, a civil társadalmi szervezetek fokozatosan kiszorultak a formális képviselőtestületekből, és a helyi informális hálózatokból is (Bőhm, 2006). A civilszektor önkormányzati/

állami, illetve pártfüggőségbe került, egyre kevésbé jellemző, hogy civil jelöltek, szervezetek, mozgalmak saját erőforrások és kapcsolati tőke alapján, autonóm szereplőként vennének részt a helyi politikában (Kákai, 2004).

Sajátos ellentmondás, hogy miközben az önkormányzatok egyre gyengébb hatalmi pozícióban vannak, mégis növekszik irántuk a bizalom a mérések szerint (Pálné, 2019b). Különböző kutatások azt is igazolták, hogy az emberek többsége az önkormányzatokat tartja a közszolgáltatások megszervezésére alkalmasabbnak, bár hozzátartozik, hogy sokan igazán nem is tudják, hogy ténylegesen milyen szereplők felelősek a közintézmények működtetésért (Kákai, 2019)

Különösen a megyék láthatatlanok, ami már akkortájt is jellemző volt, amikor lényegesen több feladat tartozott a hatáskörükbe. A társadalompolitikában középszinten is sokfajta érdek, szereplő, intézmény és mechanizmus van jelen, nyilvánvalóan attól függően, hogy milyen konkrét státusza, funkciói vannak az önkormányzatnak, illetve milyen további intézmények, szektorok szerveződnek ebben a léptékben, tehát milyen partnerségek kiépítésére van lehetőség. Értelemszerűen a helyi szinthez és különösen az emberekhez, választókhoz való viszony közvetettebb, a részvétel és nyilvánosság kevésbé érvényesül, azt is állíthatjuk, hogy a társadalompolitikai szerepkör érvényesülése sokkal törékenyebb középszinten. Hiánya viszont különösen akkor hátrány, ha a helyi önkormányzatok méretük, felhatalmazásuk folytán kevésbé képesek ennek a funkciónak a betöltésére. A megyei önkormányzatok mára zömében a települési és közvetlen társadalmi kapcsolataikat is elveszítették. A közszolgáltatások helyett a fejlesztéspolitikában kapott szerepkör, bármennyire forráselosztási hatalmat jelent (bár közelről elemezve a döntési folyamatokat, még azt sem), nem vitte közelebb a megyei önkormányzatokat az emberekhez.

Van élet a megye után?

Magyarországon mára a teljes önkormányzati rendszer a megyék sorsára jutott. A megyék kiszorítását a hatalomból ideig-óráig lehetett indokolni a helyi szint „felszabadításával", de harminc éves távlatból már látszik, hogy a középszint hiánya nem kedvez a helyinek sem. Kedvez viszont a centralizációs törekvéseknek. Eltűnik egy aréna, a középszint a demokratikus versenyben, eltűnik egy közhatalommal és legitimációval felruházható szereplő, amelyik integrálhatná a gyakran egymásnak ellentmondó helyi érdekeket, közvetít különböző szintek és szektorok között. A többszintű kormányzás rendszere hatalommegosztási és egyben együttműködési modell. Az egyik szint kiszorítása az egyensúlyt felborítja, a demokráciát pedig olyan eleménél kezdi ki, amelynek jelentőségét az országos politikai harcok közepette évtizedekig nem ismerünk fel.

Azzal kell számolni, hogy az önkormányzatok autonómiája a közeljövőben nem erősödik, a felhatalmazás köre nem bővül, erős marad a kormányzati forrá-

sokon és kapcsolatokon alapuló függés nem csak a fejlesztési források megszerzésében, hanem a helyi közszolgáltatások vonatkozásában is. A válságok és költségvetési megszorítások újra megerősítik azt a narratívát, hogy az önkormányzatok nem képesek a közfeladatok többségének ellátására. Az életkörülményekben, a közszolgáltatások minőségében meglévő nagyon jelentős területi, települési különbségek tovább differenciálják a helyi önkormányzatok mozgásterét és természetesen a lakosság elégedettségét is.

A válságjelenségek, az egzisztenciális gondok az erősnek kommunikált kormány támogatottságát növelik, míg a helyi társadalom alacsony informáltsága és részvételi hajlandósága a helyi közügyekben csökkentheti az önkormányzatok iránti bizalmat. A 2024-es összevont európai parlamenti és helyi (megyei) választások valószínűsíthető narratívája még inkább eltereli a figyelmet a helyi kormányzásról, nem is beszélve a megyékről.

A centralizáció, a válság, a kormányzat szelektív (részrehajló) paternalizmusa vajon összetereli-e az önkormányzatokat? Felismerik-e, hogy összefogni kellene egymással és a helyi társadalommal, nem kilincselni a minisztériumi, parlamenti képviselői előszobákban. Kérdés, hogy a helyi önkormányzatok szerepfelfogása elmozdul-e a helyi közösség szervezés és a helyi érdekérvényesítés irányába, vagy a feladatokkal, költségvetéssel, a kormánnyal való hadakozás lesz a prioritás. Nyitottabb és kooperatívabb helyi politikára, helyi szövetségekre, a helyi erőforrások mozgósítására lenne szükség. Erősebb helyi beágyazottsággal sem biztos, hogy sikerül nagyobb befolyást szerezni a helyi fejlődést és életminőséget meghatározó központi közpolitikai döntésekben, de azok nélkül, csak a patriarchális függés opciója marad. Még nehezebb prognosztizálni, hogy mi marad a megyék szerepéből, ha az uniós forráselosztási felhatalmazás értelmét veszti? Várható-e egyáltalán, hogy az újra nagy valószínűséggel kormányzati fölényt reprezentáló megyei testületek másfajta megye politikát és partnerséget alakítsanak ki, a jelenlegi kormányzati statisztáló szerep helyett? Van-e egyáltalán forrásuk, kapacitásuk valamiféle önkormányzásra? Ezek, nyilván költői kérdések. A hivatalosan vármegyének nevezendő területi kormányzatok státusza és tényleges működése nagyon messze sodródott az önkormányzatiságtól. A vármegye, úgy tűnik, nem az autonómia, az önkormányzatiság terepe, a kormányzati hatalmat nem ellensúlyozza, hanem szolgálja.

Fel kell tehát tenni a kérdést, van-e élet a megye után? Van, de itt az ideje a megye vitát befejezni, az „állam”, a központi kormányzat megnyerte a csatát. A háború azonban még zajlik. Sok olyan probléma van, ami elnyomja a középszintű kormányzás szofisztikált optimalizálási vitáját. Az önkormányzatiság egésze van bajban, a legkisebb településtől a legnagyobbig. Keresni kell a túlélés minimális garanciáit, aztán kezdhetjük újra az alapoktól (Vígvári, 2006).

Kérdés, hogy van-e esély érvényesíteni azokat az elméleti és közpolitikai értékeket és feltételeket, amelyeket a Zongor vezette Comitatus közössége képvisel. Tíz év múlva, Zongor Gábor 80. születésnapján jó lenne már ezekről értekezni.

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA

Irodalom

Agg Zoltán - Zongor Gábor (2021) (szerk.): COMITATUS 30 ÉV/KÖNYV. Comitatus Könyvek, Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém.

Bőhm Antal (2006) (szerk.): A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon 1990-2002. MTA PTI Budapest

Finta István (2019): Az önkormányzási képesség dimenziói községi szinten. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest

Hoffman István (2009): Önkormányzati közszolgáltatások szervezése és igazgatása, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Horváth M. Tamás (2014) (szerk.) Külön utak. Közfeladatok megoldásai. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.

Horváth M. Tamás (2015) Magasfeszültség. Városi szolgáltatások. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.

Horváth M. Tamás- Bartha Ildikó (szerk.) (2016): Közszolgáltatások megszervezése és politikái – Merre tartanak?, Budapest–Pécs, Dialóg Campus.

Illés Iván (2001): Régiók és regionalizáció. Tér és Társadalom XV. évf. 1. pp 1-23.

Kákai, László (2004): Önkormányzunk értetek, de nélkületek, Budapest: Századvég

Kákai László (2019): Útkereső önkormányzatok Magyarországon. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest

Kákai, László - Vető, Balázs. (2019): Állam vagy/és önkormányzat. Adalékok az önkormányzati rendszer átalakításához, Politikatudományi Szemle, (1), pp.17–41.

Pálné Kovács Ilona (2021): Politika középszinten. in. Agg Zoltán-Zongor Gábor (2021) (szerk.) pp. 98-102.

Pálné Kovács I. (2016) (szerk.) A magyar decentralizáció kudarca nyomában. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.

Pálné Kovács Ilona (2019a) A középszintű kormányzás helyzete és perspektívái Magyarországon. Budapest: Dialóg Campus.

Pálné Kovács Ilona (2019b): Bizalom és helyi kormányzás – Elméleti és hazai dilemmák, Politikatudományi Szemle, 28. évfolyam, 2019/3., pp. 31–53.

Somlyódyné Pfeil Edit (2019): A városok szerepe a területi kormányzásban. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest

Vígvári András (2006) (szerk.): Vissza az alapokhoz. Tanulmányok a közpénzügyi rendszer reformjához. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

Zongor Gábor (1991) Adalékok a megyei közgyűlések kialakításáról és összetételéről. Comitatus Önkormányzati Szemle (a továbbiakban Comitatus), 2–3, pp.56–64.

Zongor Gábor (2006): Kísérlet a kettős képviseletre. Önkormányzat, 4. sz. 4–10.

Zongor Gábor (2019): Az önkormányzati rendszer és szervezetfejlesztés. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 1. szám. pp. 174-183

Zongor, Gábor. (2020), A kormánypártok biztos bázisai – Összefoglaló a megyei önkormányzati választásokról. Comitatus, tavasz, pp.12-28.

Zongor Gábor (2021): A Comitatus és a megyei önkormányzatok jövője. in. Agg Zoltán - Zongor Gábor (szerk.) Comitatus 30 Év/könyv. Comitatus Könyvek. Veszprém. pp. 14-19.

Reflexiók Zongor Gábor szubjektív benyomásaira, a területfejlesztési törvény kapcsán

Nem temetni jöttem Zongor Gábort, hanem dicsérni. No persze nemcsak a 70. évforduló kapcsán, hanem azért is, mert nélküle nem jött volna létre a COMITATUS, s üresebb lenne a közélet. Persze választhattam volna a könnyebb utat is a tiszteletadásra egy „habos-babos" szülinapi köszöntővel, de úgy véltem, hogy a közöttünk lévő szellemi összetartozás miatt talán jobb, ha egy „felvállalt regionalista" személyében szubjektíven reflektálok egy „született megyepárti" tavaly megfogalmazott gondolataira (ZONGOR, 2022).

A törvénymódosítások hatásáról

Egyetértek Zongor Gáborral abban, hogy a területfejlesztési törvény módosításai közül érdemben a legnagyobb változást az országos, regionális és megyei területfejlesztési tanácsok megszüntetése jelentette 2011-ben, mivel „megszűntek azok a testületi elven működő demokratikus fórumok, amelyek befolyással bírtak a döntések kialakításában és meghozatalában, valamint kontrollt jelentettek a fejlesztési folyamatok tekintetében" (ZONGOR, 2022: 54).

Tekintettel arra, hogy a területfejlesztési törvény továbbra is megtartotta területfejlesztési és területrendezési feladatokban résztvevő szereplők közötti összehangoltság és együttműködés követelményét, így a területfejlesztési tanácsok újraszervezése megfelelő kereteket biztosíthatna ehhez. Korábban a területfejlesztés következetesen alkalmazta a partnerség követelményét. Ennek megfelelően épültek fel a területfejlesztési intézmények, amelyben a vertikális és horizontális partnerség nevében éppúgy részt vettek a központi kormányzat képviselői, mint a gazdasági, szociális és önkormányzati delegáltak is. A területpolitika megyei és fővárosi önkormányzati feladattá válásával – ami egyébként kívánatos és támogatható tendencia – ezen a szinten megszűnt a horizontális partnerség (kivéve a megyei jogú városok és a fővárosi kerületi önkormányzatok tekintetében), a vertikális partnerség pedig a térségi és kiemelt térségi tanácsok szabályozásánál köszön vissza.

A horizontális partnerség elve leginkább a területfejlesztési intézményekben érvényesülhetne a civil részvétel és a korporatív demokrácia biztosításával, ami a „szabad mandátumos" – főként pártalapú – képviselet mellett biztosíthatná a „kötött mandátumos" delegálási rendszer működését is, felerősítve ezzel a területpolitikában az átláthatóság és az elszámoltathatóság követelményének érvényesülését.

A hazai területpolitika a jövőben jobban használhatná a többszintű kormányzással kapcsolatos EU tapasztalatokat (PIATTONI, 2009), illetve a települési és területi önkormányzatok számára ösztönözhetné a „partnerségi kormányzás" (MANCHESTER CITY COUNCIL, 2013) feltételeinek kialakítását. Ahogy azt korábban is felvetettem, törvény kötelezővé is tehetné az érintett területi önkormányzatok számára, hogy a területfejlesztési feladatok ellátására önkormányzati bizottságot hozzanak létre. Ezen bizottságok összetételében és működésében megfelelően érvényre lehetne juttatni a vertikális és horizontális partnerség elvét, bevonva a közösségi szektor szereplői mellett a gazdálkodást végző szervezetek és az érdekvédelmi szervek, valamint más tudományos és hivatásrendi intézmények képviselőit is a területfejlesztési döntések kialakításába és meghozatalába, valamint a fejlesztési döntések társadalmi kontrolljába (SZEGVÁRI, 2022/a: 25).

A megyei önkormányzatok változó szerepéről

Egyetértek Zongor Gáborral abban is, hogy az „Mötv. szabályozása ugyan területfejlesztési szerepet ad a megyei önkormányzatoknak, de e tekintetben mégsem beszélhetünk érdemi középszintű térségfejlesztési funkcióról" (ZONGOR,

2022: 54). S ezt a megállapítást még inkább aláhúzza az a szabályozási koncepció, ami az Mötv. és a Tftv. funkcionális logikájával ellentétben az állam és a helyi önkormányzatok építésügyi és műemlékvédelmi feladatai között nem nevesíti a vármegyei önkormányzatok területrendezési feladataihoz szorosan kapcsolódó megyei főépítészi feladatköröket, sőt – amellett, hogy a vármegyei területrendezési terveket is ki kívánja vezetni - megszünteti a vármegyei önkormányzati főépítész jogintézményét.

A rendszerváltás idején történt alkotmányos és magas szintű törvényi szabályozás által érvényesített szubszidiaritás (BARNETT, 1997) és decentralizáció elve meghatározott volt az 1996-ban elfogadott területfejlesztési törvény számára is, amelynek az alapján lényeges követelmény volt a lokális és területi (regionális) autonómiák szerepvállalása a tervezésben és programozásban, de felemás közhatalmi megoldással (speciális területfejlesztési intézményrendszer létrehozatalával és működtetésével). 2010 után a magyar alkotmányos szabályozás lényegesen átformálta az önkormányzati autonómiák filozófiáját és funkcióját (ZONGOR, 2021). Ez a tény újra megkövetelné a „devolúció" helyett a „szubszidiaritás", a „dekoncentráció" helyett pedig a „decentralizáció" elveinek alkalmazását, ami a nemzetközi tapasztalatok alapján is jobban lehetővé teszi a regionális politika alapvető céljainak a térségi felzárkóztatáshoz és versenyképességhez kapcsolható elérését (ORTUTAY, 2021 és SZILÁGYI, 2021).

Ebből logikusan következik, hogy a település- és terület-fejlesztés elsősorban az önkormányzati feladatok között fogalmazható meg koherensen a település- és terület-rendezéssel, valamint a közszolgáltatások szubszidiaritási elven történő megszervezésével (KITCHEN, 1993 és SOMLYÓDINÉ PFEIL, 2021). Ehhez azonban a középszintű önkormányzatiság hiányainak a pótlására, és a szétaprózott települési rendszer gyengeségeinek ellensúlyozására képes településközi (járási vagy kistérségi) és területközi (térségi vagy regionális) intézmények létrehozatalára, illetve önkormányzati jellegű megerősítésére is szükség lenne.

A fentiekkel összhangban az Alaptörvényben meghatározott települési (községi, városi, megyei jogú városi) és területi (megyei) közigazgatási szintek mellett célszerű a településhálózati rendszerben új funkciókat találni a településközi (városkörzeti/járási) és területközi (nagy térségi/regionális) együttműködési szintek alkalmazására, elsősorban a decentralizáció elvének alapján. Ebben az értelemben a városkörzeti funkciót betöltő települési központok, középvárosok köré az Alaptörvény felhatalmazása alapján *célszerű lenne törvényben szabályozni a településközi (városkörzeti/járási) kötelező önkormányzati területfejlesztési társulások létrehozatalának feltételeit a kötelező önkormányzati feladatok tekintetében. Ez lehetővé tenné azt, hogy a szubszidiaritás elvének figyelembe vételével azokban a térségekben, ahol a kisvárosok nem képesek hatékonyan és teljes körűen ellátni a települési önkormányzati feladataikat, a közszolgáltatások elemi szinten történő biztosítását, ott az érintett települések képviselő-testületei többségének, vagy a lakosság többségét kitevő települési önkormányzatoknál a kezdeményezésére kötelező legyen önkormányzati intézményfenntartó vagy közszolgáltató társulást létrehozni. Ehhez persze adekvát jogi és pénzügyi* rendszert is indokolt alkalmazni, amely nemcsak az átláthatóságot és a hatékonyságot, hanem az elszámoltathatóságot is megfelelően érvényesíti (SLACK, 1997; SANCTON, 2000; BISH, 2001 és SOMLYÓDINÉ PFEIL, 2021).

Ahogyan azt már korábban is jeleztem ezzel összefüggésben a területfejlesztés jövője szempontjából célszerű újra értelmezni a térségi funkciókat ellátó megyei városok és vármegyék szerepét (SZEGVÁRI, 2022: 27). Ez elképzelhető Bibó István gondolatmenetét figyelembe véve a „városmegyei" konstrukció létrehozatalával (BIBÓ, 1975), ami egyben a megyei önkormányzat megszüntetésével, területi funkcióinak az átvételével is járna, összefüggésben a közigazgatás reformjával és regionális demokrácia kérdésével. Ugyanakkor elképzelhető a megyei önkormányzatok szerepének megerősítésével is, amelyben a regionális szerepkört betöltő (az EU NUTS II rendszerének megfelelő, legalább 800 000 fő népességgel rendelkező) „nagy megyés rendszer" valósítja meg a regionális versenyképességi kö-

vetelményeket (VEREBÉLYI, 2009), amivel összefüggésben azonban indokolt a megyei önkormányzat választási rendszerében biztosítani a megyei városok polgárainak a részvételét is.

A törvényi szabályozáson kívüli területfejlesztési eszközökről

Ugyancsak igaznak tartom Zongor Gábor megállapítását, hogy „a területfejlesztés törvénybe foglalt intézményrendszere az utóbbi évtizedben lényegében kiürült" (ZONGOR, 2022: 54). Ezért is indokolt figyelmezni arra, hogy a jövőbeni hazai területpolitika milyen megközelítést és eszközrendszert alkalmazhat sikerrel, figyelemmel a nemzetközi tapasztalatokra.

A térségi versenyképesség indikátorainál alapvetően a gazdasági mutatók a meghatározók, amelyek közül a GDP mutatók mellett olyan elemek is szerepet játszanak, mint a kiművelt emberfők száma és a képzett munkaerő mértéke; a K + F + I befektetések aránya; a térségi megközelíthetőség és a közlekedési, az energia és IT infrastruktúra elérhetősége és minősége (FARKAS – LENGYEL, 2000; KAISER, 2021; LUKOVICS, 2006 és ESPON, 2019). A gazdasági versenyképesség mellett azonban az egyes településekben és térségekben élők számára a fejlődés a közösségi jóllét (well-being) szemléletével is értékelhető, ahol nemcsak a jövedelem és a fogyasztás növekedése értékelési szempont, hanem az életminőség javulása is (OECD, 2018). Ezért is fontos, hogy a hazai területpolitikában és az ehhez kapcsolódó területi statisztikában erre a szempontra is ráirányítsuk a figyelmet.

A stratégiai tervezésben arra érdemes kiemelt figyelmet fordítani, hogy létrejöjjön a hazai településhálózat olyan struktúrája, amiben a hangsúly az európai városhálózati rendszerhez való kapcsolatokban, a nemzetközi versenyképességet meghatározó tényezők kijelölésében, a jóllét biztosításában, a településhálózatok alakítását szolgáló eszköz és intézményrendszer működtetésében jelenik meg, illetve olyan általános elvek meghatározásában nyilvánul meg, amik a településhálózati hierarchia egyes elemeinek ajánlott funkcióit és azok egymáshoz való viszonyát rögzíti (VÁTI, 2008 és SZEGVÁRI, 2022/b).

A policentrikus fejlesztés megerősített infrastrukturális és intézményi bázisai lehetnek a jövőben a regionális szerepkört betöltő nagyvárosok. A megerősödött nagyvárosok agglomerációs területe dinamikusan fejlődhet, regionális intézményeik révén térségi befolyásuk érzékelhető lehet. A regionális központok nemzetközi versenyképessége fokozódhat, de az egyedi fejlesztési koncepcióknál nagymértékben támaszkodni kell a szomszédos országok regionális központjainak intézményi bázisára, illetve azok fejlesztési irányaira. Célszerű nemzetközi fejlesztési szövetségeket létesíteni, hogy a párhuzamosságok elkerülhetők legyenek, s a verseny és a kooperáció elve érvényesüljön. Itt is ki kell építeni azonban a nagyvárosi „agglomerációs kormányzás" intézményi és pénzügyi szabályozási rendszerét.

Az „integrált területi-alapú megközelítés" ('integrated place-based approach') fontos eleme az EU Kohéziós Politikájának 2013 óta. Ehhez jól felhasználható eszköznek bizonyult a „közösség vezérelt helyi fejlesztés" (CLLD) és az „integrált területi beruházások' (ITI) alkalmazása főként a funkcionális nagyvárosi és földrajzi térségekben. A 2021-2027 közötti tervezési időszakban az EU Kohéziós Politikája még szélesebb támogatást biztosít az »5. Szakpolitikai Célkitűzés – Európa Közel a Polgárokhoz« égisze alatt az »integrált területi alapú megközelítéseknek«. Ezek a szempontok is felerősítik a területfejlesztési törvényben nevesített kiemelt térségekben és a kidolgozás alatt álló »funkcionális városhálózati térségekben« az integrált területi alapú tervezés és programozás, valamint az ehhez kapcsolódó irányítási és menedzsment eszközök hatékonyabb alkalmazásának fontosságát a jövőben a hazai területfejlesztési politikában.

A hazai területpolitika decentralizált megvalósítása esetén a tervszerűséget is nagyobb mértékben biztosíthatná a programfinanszírozás eszközeként a francia területfejlesztésben a regionális demokrácia kialakulásában is jelentős szerepet játszó „tervszerződés" (DATAR, 2002) intézményének hazai szabályozási környezetbe történő adaptálása a következő EU tervidőszakban. A nemzetközi tapasztalatok pedig egyértelműen igazolják, hogy a területi kohézió megteremtésében a „fiskális decentralizáció" jelentősebb eredményeket ért el a jelentős terü-

leti különbségek mérséklésében, mint a „fiskális centralizáció" (IBRD/THE WORLD BANK, 2003). A területi versenyképesség és a térségi identitás megteremtésében is meghatározó szerepe volt a „fiskális demokrácia" alkalmazásának a regionális politika európai tapasztalatai alapján (ZORNOZA, 2014), ezért a hazai területfejlesztési politikában is nagyobb szerepet kell kapnia a „fiskális decentralizáció" és a „tervszerződés" intézményeinek, figyelemmel a területfejlesztés korábban már meghatározott céljaira és feladataira.

Az uniós irányelveknek megfelelően növelni kell a vissza nem térítendő támogatásokkal szemben a visszatérítendő finanszírozás területeinek körét, volumenét. A városfejlesztési alapok kialakítása a hosszú távú finanszírozás feltételrendszerének megteremtése mellett egyben a forrásbevonás bővítését is lehetővé teszi: amellett, hogy a magántőke rugalmasabb feltételek mellett, transzparens módon tud megjelenni egy számára is kevesebb kockázatot magában hordozó finanszírozási modellben; az egyszer már kihelyezett és visszaforgó források újabb projektek finanszírozását teszik lehetővé. Ezért a jövőben a nemzetközi és hazai tapasztalatokra támaszkodva az integrált településfejlesztési stratégia – ITS, valamint az integrált térségi programok – ITP hatékonyabb megvalósításához ki kell dolgozni a – a JESSICA eszköz mintájára – a pénzpiaci alapon működő fejlesztési alapok rendszerét Magyarországon (SZEGVÁRI, 2022/a). De ehhez is, mint ahogy a települési és területi önkormányzatok autonómiájához szükséges a stabil gazdasági háttér és a kiszámítható saját forrás, amit a jelenlegi rendszer különösen a vármegyei önkormányzatok esetében nem biztosít (ZONGOR, 2022: 54).

Zárásként

Vitathatatlan Zongor Gábor összegező megállapítása, miszerint „a túlzott centralizáció, az érintett szereplőknek és érdekköröknek a döntési folyamatból való kihagyása a területiség és a térségi együttműködés, az átláthatóság és a kiszámíthatóság, valamint a fenntarthatóság gyengüléséhez vezet" (ZONGOR, 2022: 55). Éppen ezért reményt keltő, hogy Navracsics Tibor területfejlesztési miniszter egy regionális fórumon a kormány céljaként fogalmazta meg, hogy Magyarországon ismét olyan fejlesztéspolitika legyen, ami érzékeny a területi specialitásokra, s hozzátette, hogy amennyiben megtartjuk a központosított fejlesztéspolitikai logikát, akkor Magyarországon növekedni fognak a területi különbségek.

SZEGVÁRI PÉTER

Hivatkozások

AGG, Z. - ZONGOR, G. (Szerk.): Comitatus 30 év/könyv 1991-2021. Comitatus Könyvek, Veszprém

BARNETT, R. R. (1997): Subsidiarity, Enabling Government, and Local Governance. In. HOBSON, P. and ST.-HILAIRE, F. (eds): *Urban Governance and Finance: A Case of Who Does What.* Montreal, The Institute for Research on Public Policy, pp. 59-78.

BIBÓ, I. (1975): Közigazgatási területrendezés és az 1971. évi Településhálózat-fejlesztési Koncepció. In. VIDA, I. (Szerk.): *Válogatott tanulmányok. Harmadik kötet.* Magvető Könyvkiadó, Budapest.

BISH, R. L. (2001): *Local Government Amalgamations*. *Discredited Nineteenth-Century Ideals Alive in the Twenty-First.* Toronto, C.D. Howe Institute.

DATAR (2002): *Les contrats de plan État-Région.* © La Documentation française. Páris. ISBN 2-11-005047-0

ESPON (2019): *European Territorial Reference Framework: Synthesis Report.* Luxembourg

FARKAS, B.-LENGYEL, I. (Szerk.) (2000): *Versenyképesség – regionális versenyképesség.* SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged

IBRD/THE WORLD BANK (2003): *European Integration, Regional Policy, and Growth.* Washington, D. C. ISBN 0-8213-5395-0

KAISER, T. (2021): Területpolitika 2020 után: narratívák és paradigmák szintézise felé? *In. AGG, Z. - ZONGOR, G. (Szerk.): Comitatus 30 év/könyv 1991-2021.* Comitatus Könyvek, Veszprém. pp. 150-159.

KITCHEN, H. (1993): Efficient Delivery of Local Government Services, Government and Competitiveness Project. *School of Policy Studies*, Queen's University.

LUKOVICS, M. (2006): A magyar megyék és a főváros versenyképességének empirikus vizsgálata. *Területi Statisztika* 9(2) pp. 148-166.

MANCHESTER CITY COUNCIL (2013): *Partnership Governance Framework and Guidance.* Issue 3. Updated December 2013.

OECD (2018): *Policy use of well-being metrics: Describing countrie's experiences.* SDD Working Paper, No. 94.

ORTUTAY, K. (2021): Európai autonómiák – Baszkföld (Euskadi). *Autonómia & Társadalom / Autonomy & Society – Társadalomtudományi Folyóirat* 1(1) pp. 20-31. ISSN 2786-085X9

PIATTONI, S. (2009): *Multi-Level Governance in the EU. Does it work?* 'Globalization and Politics: A Conference in Honor of Suzanne Berger. MIT. May 8 and 9, 2009.

SANCTON, A. (2000): *Merger Mania: An Assault on Local Government.* Westmount, Quebec. Price-Patterson Ltd.

SLACK, E. (1997): Finance and Governance: The Case of the Greater Toronto Area. In: HOBSON, P. and ST.-HILAIRE, F. (eds): *Urban Governance and Finance*: *A Case of Who Does What*. Montreal, The Institute for Research on Public Policy, pp. 81-111.

SOMLYÓDINÉ PFEIL, E. (2021): A területi szemlélet és a közpénzügyi kiegyenlítés lehetséges kapcsolata az önkormányzati rendszerben. In. AGG, Z. - ZONGOR, G. (Szerk.)*: Comitatus 30 év/könyv 1991-2021.* Comitatus Könyvek, Veszprém. pp. 176-181.

SZEGVÁRI, P. (2022/a): Merre tovább területfejlesztés? Gondolatok a szakma jövőjének kérdéseiről. *COMITATUS 2022. Nyár* pp. 23-32.

SZEGVÁRI, P. (2022/b): A magyar településhálózat-fejlesztés kihívásai és lehetséges irányai. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 2022/1.* pp. 66-77. DOI: 10.32575/ppb.2022.01.4

SZILÁGYI, I. (2021): A katalán autonómia folyamat tanulságai a Kárpát-medence számára. *Autonómia & Társadalom / Autonomy & Society – Társadalomtudományi Folyóirat* 1(1) pp. 32-44.. ISSN 2786-085X

VÁTI (2008): *A magyar településhálózat helyzete és távlatai. Összefoglaló.* Munkaváltozat 2.1. VEREBÉLYI, I. (2009): Válságban a magyar középszintű közigazgatás – hogyan tovább? In. VEREBÉLYI, I. – IMRE, M. (Szerk.) *Jobb közigazgatás helyben járás és visszafejlődés helyett.* Századvég Kiadó, Budapest.

ZONGOR, G. (2021): Önkormányzatiság és autonómia. *Autonómia & Társadalom / Autonomy & Society – Társadalomtudományi Folyóirat* 1(1) pp. 45-54. ISSN 2786-085X

ZONGOR, G. (2022): Szubjektív benyomások a területfejlesztési törvény negyedszázada kapcsán. *COMITATUS 2022. Nyár* pp. 53-57.

ZORNOZA, J. (2014): New Trends in Fiscal Dcentralization: a Spanish View In: LÜTGENAU, S. A. (ed.): *Fiscal Federalism and Fiscal Decentralization in Europe*, Foster Europe ISBN 978-3-7065-5240-0, pp. 105-127.

Jegyzetek

1 A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. (Tftv.) 4.§.

2 Tftv. 11.§. és 15.§.

3 A MAGYAR ÉPÍTÉSZETRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY KONCEPCIÓJA, Építési és Közlekedési Minisztérium. 2023. február 23. pp. 26/79.

4 Magyarország Alaptörvénye 34. cikk (2) bekezdése.

5 Ehhez jó alapot adhat az országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció felülvizsgálatával összhangban folyó munkacsoport tevékenység a TFM irányításával, ami megalapozhatja a „funkcionális várostérségek" szabályozásának kereteit.

6 Forrás: Napi.hu 2023. június 30.

A táj misztériuma és a lélek filozófiája

Jelen írásomatszeretettel és
megbecsüléssel ajánlom:
Zongor Gábornak.

Balatoni gyerek vagyok, s a Balaton rabul ejtő szépsége és méltósága, évtizede óta, naponta csodálkoztat engem, és átölel, s nem enged: ha százszor lesétálok reggelente a füredi partra, mindig más és más hangulatát és színeit mutatja nekem a fodrozódó víztükör. A kékek és zöldek, a zöldes-kékek és kékes-zöldek ezernyi variációja csak isteni mű lehet, gondolom. Azt érzem, hogy nem véletlenül vagyok itt – talán már ezredszer is –, és a hirtelen megjelenő szivárvány igazolja, hogy íme, itt az égi csatorna: a lélek erotikus öröme árad szét rajtam, s hihetetlen megerősítést kapok a test-lélek-világegyetem hármas talapzatának egységéről. (Ez azon ritka élményeim egyike, amikor átpillanthattam az IDŐFAL-on túlra. Túl sokat nem szabad ide pillantgatni, mert könnyen ottragad az ember!) Gyermekkoromban egyszer megkérdezte tőlem valaki, hogy hol nyaraltatok a nyáron? Itthon (Balatonfüreden) – feleltem, mert mi olyan csodálatosan szép helyen élünk, hogy nem okvetlenül szükséges elutaznunk.

Ezek és hasonló tájbölcseleti élményeim bukkantak fel bennem, amikor elmélázt am azon, hogy az ember és környezet mindennapi valósága és kézzelfoghatóan közvetlen varázsa fogalmilag nehezen megjeleníthető jelenség-együttes. Ezért is fontos, hogy a különféle művészeti műfajokban alaposan megértsük az emberi lélek és a lakókörnyezet kapcsolatrendszerét. A táj fogalmát tudományosan csak a XIX. század második felétől vizsgálják a különféle földrajztudományok; a modern fizikai földrajzban egészen a XX. századig fehér foltnak számít e sajátos jelenség ismerete.

Napjainkra a különféle környezetvédelmi, tájökológiai, tájföldrajzi kutatások rohamos elterjedésével az a helyzet állt elő, hogy jó néhány kutató a táj fogalommal ugyanúgy, mint a régió fogalmával nem sokat tud kezdeni. Amíg ugyanis biotikus és rendszertani szinten vizsgáljuk egy adott táj jelenségvilágát (pl. fákat, növényeket, sziklákat, köveket stb), addig a kutatók közötti véleménykülönbség elhanyagolható. Azonban, ha a humán szféra szempontjából teszünk fel kérdéseket – tehát az ember és természet kapcsolata alapján – ekkor már kevés releváns válasz születik. A táj, mint környezet, alapvetően tőlünk függetlenül létezik, s az emberrel való kapcsolata legfőképpen a látás érzékelésén keresztül jeleníthető meg. A német történetfilozófiában megkülönböztetik a *Naturlandschaft* és a *Kulturlandschaft* fogalmát, ekkor azonban úgy érezhetjük, hogy az emberi látás, mint aktus mintegy kettéhasad. A közvetlenül látható környezetünk, főleg az, amiben

hosszabb ideig benne élünk (pl. szülőföld) elsősorban egyfajta belső látásunk alapján tükröződik számunkra, s mivel ebben az esetben nagyfokú az azonosulás, ezért ez a miliő emocionális többletként jelenik meg. Ily módon egy állandó értékítéletként fogható fel számunkra, mint szeretett környezet.

Megkülönböztetünk szép, vadregényes, hangulatos, alpesi, alföldi-délibábos stb. tájemóciót. *Petőfinél* közismerten az Alföld, a síkság megjelenítése szorosan kapcsolódik a szabadságfogalomhoz. Ugyanígy *Heine* számára a Rajna vidék és a Harz hegység környéke jelenik meg, mint megkerülhetetlen életérzés. A spanyol író és filozófus, *Unamuno* írásaiban Kasztília és a Pireneusok jelentik az ember és természet szoros kontextusát. Ugyanakkor – s ez már saját tapasztalatom – Egyiptomban járva találkoztam olyan helybéliekkel, akik reggelente kitevegelvén a sivatagba, ott leültek a homokba, s órákon keresztül csodálták a látványt, ami számunkra, európaiak számára inkább érdekes, mintsem esztétikailag élvezni való. Ugyanakkor találkoztam olyan 12 éves budapesti fiatalemberrel, aki még soha nem hagyta el Nagy-Budapest határait, azaz még nem volt vidéken, s így az ország tájait csak képekről, ill. filmekből ismeri. S kérdésemre, hogy nem kíváncsi-e arra, hogy milyen mondjuk egy balatoni kirándulás vagy a Hortobágy látványa, avagy egy séta a Bükkben, azt válaszolta, hogy őt teljesen kielégíti az épített város környezete, a videó, az internet és a játékgépek.

A felvilágosodás és a reformkor magyar költészetében nagy jelentősége van az ókori Hellász hangulatának, *Berzsenyi* verseiben gyakorta megjelenik e kedves antik és mediterrán reminiscentia. Sőt, a vidéki birtokokon gazdálkodó reformkori irodalmár nemes uraink megkeresik költészetükben a finom átkötéseket a hellászi táj vagy a horatiusi miliő és a Dunántúl tájai között. Mindezek alapján érzékelhető, hogy a tájhoz való sajátos esztétikai viszony alapvetően *kultúrfilozófiai kérdés*, hiszen a szeretett környezetben való benne-élés egy belső látens kötődést képez, ami a megszokottságra is alapozható. S itt már nemcsak a táj kézzelfoghatóan látható világa jelenik meg, hanem a nem látható, belsővé vált oldala is. Költőink a természetbe belelátják az *Időt*, az érzelmeket, szimbólumokat stb…, még akkor is, ha az közvetlenül nincs a szemük előtt.

A szentimentális és romantikus regényekben fontos szerepe van a történet tájban megjelenített érzelmi attitűdjének. *Rousseau*nál, *Novalis*nál, *Victor Hugo*-nál és *Jókai*nál a romantikus fordulatú szerelmi találkozók színhelye a vadregényes erdő kellős közepén egy selymes füvű tisztás, ahol egy ezüst színű patakocska csörgedez, s madárkák csivitelnek, a lágy szél suhogtatja a fákat, s kis aranyos őzikék oltják szomjukat e patakocska csobogó vizében. Tehát az idill-kép maga olyan alkotói eszköz, amely a cselekmény vezetéséhez megteremti a negédes hátteret. S természetesen nem hiányozhat ebből a képből az ember által épített lakókörnyezet sem: a

tájba geomorfológiailag illeszkedő falvak, pincesorok és a lovagvárak. Egy belsővé vált valóság sajátos látásmódjáról van szó. Egy XX. századi francia filozófus, *Merleau-Ponty* szerint „A valóság nem egy kitüntetett megjelenésmód, ami a többi alatt helyezkedik el, hanem a viszonylatok olyan vázszerkezete, amely valamennyi megjelenésmódot kielégíti". Amit környezeti vagy tájfilozófiai valóságnak gondolunk, az valójában nem egy végleges szegmens, hanem egy rendkívül gazdag *létmező*, amely mindenkori forrása az ember és természet kapcsolatának. Ebben az értelemben a látásunkkal érzékelt tájszelet totalitásként jelenik meg, amelynek egyes elemeihez hozzágondoljuk önmagunk emocionális tudattartalmait. Érdekes, ezzel összefüggésben, a táj képzőművészeti megjelenítésének értelmezése. A XVII-XVIII. századi angol tájképfestészetben – például *Turner* művészete – az alakok és tárgyak körülötti tájkörnyezet rendkívül részletesen kidolgozott. Itt elsőrangúan fontos a füves mező ábrázolása, a zöld szín ezernyi változatával, de gyakori az egész alakos vagy mellképes portréábrázolásoknál is az a metódus, hogy a kép egy mellékesnek tűnő szögletében egy apró kis tájképet jelenítenek meg, ami – legnagyobb meglepetésünkre – nem elnagyolt, hanem alapos részletességgel kidolgozott.

Az antik és a középkori kezdeményektől eltekintve a festészeti tájábrázolás igazából csak a reneszánsz korától jelentős. Ennek egyrészt technikai vonatkozása is van, hiszen a XV. századtól terjed el az olajfestészet, másrészt a középkor transzcendenciájából szabaduló művésztudat számára maga a táj az egyik apropó, az intim hangulat és a bensőségesség ábrázolására. Igazából a romantika korszaka teszi a különféle művészeti ágakban megjelenített tájat idealizálttá és egzotikussá. Érdekes, hogy az antik filozófiában az ember és a táj kapcsolata nem vált meghatározóvá, ahogy ezt *Platón* írja a *Phaidros* című dialógusában, ezt adva *Szókratész* szájába: „Tanulni vágyó ember vagyok, s a tájak és a fák semmire sem tudnak tanítani; csak az emberek, ott a városban." A reneszánsztól válik jelentős toposszá a földi táj. Érdekes megvizsgálnunk ezzel összefüggésben a táj és a természet viszonyát. Különféle művekben a megjelenített táj fogalma gyakran nem azonos a természet fogalmával, s valójában egyikről sem tudjuk igazán, hogy micsoda. A természet a bennünket körülvevő planetáris és kozmikus világnak az a része, amitől az ember megkülönbözteti önmagát, annak ellenére, hogy ebből a miliőből származik.

A természet, s elsősorban egy tágabb terrénum, amely önmagában elsődlegesen elvonatkoztatott bármiféle emberi tapasztalattól, gyakorlattól. Magában a természetben nem érezzük önmagunkat benne lévőnek. A táj viszont már egy olyan zóna, amely az ember közelségével, az emberi cselekvő tevékenységgel összhangban jelenik meg, mintegy köztes közeg az ember és természet között. Magát a természet fogalmát elvontnak, üresnek tartjuk, ám a táj maga már a telítettség érzését implikálja számunkra. A táj, a benne lévő közvetlen részvételünk

miatt, a természethez képest egy elhatárolás, amely hangulatával, színeivel, önmagunkban hordozott képével *magáért valóságnak* tekinthető. Érdekes, hogy kevés kivétellel az antikvitás nem igazán érzi a táj jelentőségét, míg a reneszánsz után kibontakozó tájképfestészet viszont a tájban találja meg a természet csodálatos gazdagságát. A romantikában a táj már paradicsommá, édenkertté stilizálódik, ahol a ragyogás, az egzotikus növények és a vadregényes horizontok uralkodnak.

Éppen a romantika héroszi kultusza miatt egyes festőknél a tájfelfogás viszonylag felszínes, hiszen a romantikus történet szereplőjét elsősorban az nyűgözi le, ami kivételes, lélegzetelállító, heroikus. Jókai regényeiben gyakorta vezeti be a történet fonalát a természeti környezet megjelenítésével a különböző hősök látásmódján keresztül. A táj elemeinek megszemélyesítése már hangulatában előlegezi meg a cselekmény konfliktushelyzeteinek kimenetelét. A sűrű erdő áthatolhatatlan rengetegében jutunk el a titkos kastélyhoz, ahol találkoznak a szerelmesek egy pókhálólepte sziklakastélyban, ahová titkos rejtekajtón keresztül lehet bejutni. S ez nem véletlen, hiszen a nagy magyar mesemondó fiatalabb korában gyakorta utazgatott vadregényes tájakon, pl. az Északi-Közép-hegységben vagy a Hargita bizarr és pittoreszk környezetében, ahol – lévén kiváló grafikus-rajzoló – romantikus vázlatokat is készített, melyek hangulatát regényeiben is érzékelhetjük. Tehát mindebből láthatjuk, hogy az irodalmi és képzőművészeti alkotásokban a reneszánsz óta kiemelkedően fontos szerepe van az ember és táj kapcsolat reprezentációjának. Ez már-már egzisztenciális kívánalommá is válik. Mik azok az attribútumok, amelyeket művészi szempontból leggyakrabban jelenítenek meg a tájélmény hangulatából, hiszen ez alapvetően ontológiai, azaz lételméleti stádiumot jelent. Először is minden táj sajátos egységképet tükröz, amely sokszor az érzékelő ember számára profánul jelenik meg. Ennek az egységnek része például a csend. Kimegyünk egy tájkörnyezetbe a csendet hallgatni.

A tájban testesül meg a napfelkelte és a naplemente, valamint a szivárvány jelensége. Mindhárom elem belsővé vált emocionális tartalmakat hív elő. Megrendítően csodálatos élmény, ha a Balaton északi partjáról hajnalban megfigyeljük azt a varázslatos pillanatot, amikor a nap legelső sugárvillanása felbukik, s a lágyan fodrozódó víztükör felületén remegve végigfut. Ez nem más, mint a filozófiai értelemben vett *kezdet* problematikájának egy természeti képben való megjelenítése. Ahogy a nap járja szorgos útját, a sötétségből világosság lesz, egy korábbi hangulatból egy új hangulat keletkezik, s közben a folyamat fokozatai, a koromsötétben feltűnő első derengés, majd a pirkadat, s hasad a hajnal – *„Magyar hajnal hasad”* –, és így eljutunk egészen a szikrázó világosságig, azaz ismét elindul egy nap, mozgásba lendül minden, felélednek környezetünk hangjai, új életek keletkeznek. Az éledő, keletkező napfelkelte ellentéte a naplemente, amely már egészen más fényeket kelt, s ennek is megvannak a fokozatai:

az alkonyodás asszociálható az élet alkonyával is. Míg a napfelkelte a kezdet, addig a naplemente már a számvetést, a tevékenységek felfüggesztését, mintegy az élet alkonyát is jelenti. Ha ily módon hozzágondoljuk sorsunkat a természet periodicitásához, akkor nem teszünk mást, *mint véges életű önmagunkat az örökkévalósághoz gondoljuk hozzá*. A táj maga önmagában minden jelenségén keresztül az örökkévalót tükrözi, s időtlen. Az időt az ember véges ideje jeleníti meg abban az összefüggésben, hogy a táj szeretetén keresztül mintegy a végtelenre vágyik, az örökkévalóságot szeretné megérinteni. A tájjal való konkrét kapcsolat egyrészt misztikussá teszi, másrészt megfejti az idővel való kapcsolatunkat.

Szinte kozmikus szédület fog el bennünket, amikor megérintünk egy délspanyolországi barlangban egy húszezer éves freskót a falon; vagy milyen furcsa érzés járni a Balaton északi partján kígyózó római úton, ahol valamikor a légiók vonultak, s találni szőlők pincefalaiba beépített köveket latin feliratokkal, így kétezer évnyi időt mutatnak ezek a kőbe vésett non-missilis-ek. De milyen érdekes lenne megkeresni a budai hegyekben azt a fát, ha még nem vágták ki, amelyre 1812-ben, egy májusi kirándulás alkalmával, egy szívbe Vitkovics Mihály faragta be saját és szerelme nevének kezdőbetűit. Mi ez, ha nem az emberi örökkévalóság érzésének katarktikus kísérlete? (Egyébként csúnya dolog zsebkéssel összevagdosni a fákat, de valahol viszont érthető, hiszen egy emelkedett pillanatot szerettek volna az örökkévalóvá tenni?!)

Természetesen szükséges, hogy a tájat, mint sajátos tudatállapotot éljük meg, mégpedig úgy, mint egy interperszonális szituációt. Ez pedig már a nyelvtudat kérdése, hiszen bármely *tájélmény*t átszövi a *nyelvélmény*. A tájból megfogható látvány alapvetően nem azonos az érzékeléssel, avagy bármely tapasztalással, hiszen a tájszemléletben megtalált miliőtudat valójában végállapotnak tekinthető, amelyből a szellem építkezik. S máris a táj és a történelem kapcsolatánál tartunk, hiszen a táj befogadása hitelesen segít hozzá bennünket a hiteles történelemhez. A mindennapok vulgáris történelem-értelmezése, amely eseményeit, adatait évkönyvekbe, történelemkönyvekbe zárja, nem azonos a *belső történelemmel*, az értékek és érzések halmazával, alapszövetével, amely nem jelenik meg naponta a különféle zajos médiákban, hanem olyan belső horizont, amely a világ néma talapzatát alkotja. Ezt tekinthetjük a saját viszonyaink alapján megélt történelemnek, melyet gyakorta úgy jelenítenek meg történetfilozófusok, mint az *örök történelmet*.

Ekkor kilépünk az információtömeg-áradás dinamikus kavalkádjából, önmagunkhoz fordulunk, megállunk, elgondolkodunk, s létállapotunk egy olyan hangulat képében jelenik meg, amelyet legfőképpen a *reszubsztantív* (önmagunkra visszautaló) kifejezéssel érzékeltethetünk, hiszen magát a történelmet elsősorban a városok története jelenti, s ez megakadályozza, hogy az

emberben megjelenő táj és a belső történelem egymásra találhasson. Maga TÁJ képes egyedül csak arra, hogy az örök történelmet benső világunkhoz közvetíteni legyen képes. Ha a történelmet úgy fogjuk fel, mint az idő ruháját, akkor érzékelhetjük, hogy a tájélmény egészen más artikulációt jelent számunkra, mint a nagyvárosi fizikai élmény. A táj mindig figyelmeztet az emberi *végesség* és az *örökkévalóság* utáni vágy közötti paradoxonra, hiszen az időfolyamat kategóriái a múlt, a jelen és a jövő összemosódnak bennünk, mert a múlthoz visszafordíthatatlan a lehetőségünk, mindössze emlékezetünkre és a múzeumokra hagyatkozhatunk; a jövő pedig emlékezetünk előrevetített vágya, a képzelet függvénye. Tehát mindenkori sorsunk, az abszolút jelen horizontjába balzsamozott: érzéseink, gondolataink, cselekedeteink, méltóságunk csak a jelen függvényében adott. A jelen foglyai vagyunk. A jelenből tudunk csak a múltra reflektálni, és a jövőt előrevetíteni. Mindig a jövő mögött kullog alakított sorsunk.

S ezek a jelenségek szintén a tájélményhez köthetők, amennyiben maga az álom is a romantikus tájfilozófia egyik gyakorta használt képe. Az álom a szabadság terrénuma, a racionálisan épített civilizáció kontrollja. Itt minden szétáramlik, egy olyan közeg jelenik meg, amelyben szemben állunk a dolgok és tárgyak univerzumával, ahol nem érezzük a fizikai ellenállást, csak az állandó folytonosságot. Hozzágondolhatjuk magunkat az ősi kínai legenda tanításához, amely szerint a híres tájképfestő valójában nem halt meg, hanem idős korában egy csodálatos tájképet festett a palota egyik csarnokának falára. Annyira megindító volt a kép, hogy még a császár is a csodájára járt. Ekkor a festő belépett a képbe, elindult az egyik ösvényen a hegyek felé, s lassan eltűnve, apró ponttá vált a ködben. Többé senki sem találkozott vele. Tanulság ez arra, hogy napjaink túltechnicizált, elektronikus- és marketing-világa nem képes kezelni az elmúlást, a halál keserű élményét. A tájba foglalva viszont megnyerhetjük azt a kis esélyt, hogy a szellemi örökkévalóság részesei lehessünk.

E gondolataim egyik tanulsága talán az, hogy feltétel nélkül, és alanyi személyként szeressük és tiszteljük a tájat, mert az iszonyatosan félresiklott, és erősen az apokalipszis felé rohanó világunk megmentésében „Ő” lehet az egyik segítségünk.

GARACZI IMRE

A Veszprémi Nemzeti Casino tisztikara a reformkorban (1842–1847)

A 19–20. századi egyesületek kutatása Magyarországon hagyományosan a művelődéstörténet tárgyköréhez tartozott, az utóbbi félszáz évben azonban a társadalomtörténet is vizsgálati körébe vonta. A 19–20. századi egyesületek számának, típusainak, társadalmi összetételének vizsgálata választ adhat arra a kérdésre, hogy mely társadalmi rétegek, csoportok, osztályok voltak a polgárosodás motorjai.

A kulturális egyesületek közül a reformkorban kiemelkedtek a kaszinók és olvasótársaságok, amelyek más-más elnevezéssel, de ugyanazon célokért alakultak: hogy otthont adjanak az olvasni, művelődni vágyóknak, az emelkedett hangnemű társadalmi-politikai vitáknak, a nemes szórakozásnak. Céljaik életében székházat tartottak fenn, könyvtárat létesítettek. Mintának a gróf Széchenyi István által 1827-ben alapított pesti Nemzeti Kaszinó számított, amelynek működéséről az országos sajtó is rendszeresen beszámolt.[1]

Az eddigi kutatások azt mutatják, hogy a reformkori kulturális egyesületek társadalmi bázisát a művelt társadalmi közép- és felsőosztályok tagjai (arisztokraták, köznemesek, nem nemesi származású értelmiségiek, polgárok) alkották. Kaszinók és olvasótársaságok főképp városokban alakultak, mintegy jelezve, hogy az urbánus közeg a haladás és fejlődés megtestesítője.

A reformkorban Magyarországon és Erdélyben mintegy 230 olvasótársaság és kaszinó működött, ezek közül az országos kataszter 171 kaszinót tart nyilván.[2] Az egyesületeket szinte kizárólag férfiak alapították, de kivételesen női olvasótársaságok is létrejöttek. Ugyanez volt a helyzet Nyugat-Európában is.

Veszprém megyében – szabad királyi városok híján – a fejlettebb mezővárosokban és a nagyobb, köznemes birtokosok lakta falvakban szerveződött olvasótársaság vagy kaszinó. Pápán 1830-ban mintegy húsz „előkelőbb" pápai lakos szervezte meg az olvasótársaságot, amely közköltségen fizette elő a folyóiratokat, hírlapokat és rendelte meg a könyveket. Az előkelőbbek köréhez mások is csatlakoztak, így jött létre a kaszinó 1832-ben, amely hivatalosan, alapszabályszerűen 1834. január 4-én mintegy száz taggal alakult újjá. (A kaszinó ezt a dátumot tartotta később megalakulása időpontjának.) 1837-ben kiváltak belőle a polgárok és létrehozták a Polgári Casinót. A mezőföldi nemesség, nemesi értelmiség, uradalmi tisztikar is Széchenyi mozgalmának hatása alá került. 1828-ban hozták létre a Mezőszentgyörgyi Olvasó Társaságot, 1839-ben jött létre a Szilasbalhási Olvasó s Mulató Egylet. Veszprémben 1833-ban működött már kaszinó, 1841-ben megyei hatáskörű olvasótársaság szerveződött, amely egy ciklus után 1844-ben megszűnt. Szerepét és könyvtárát részben a kaszinó vette át, melyből 1843-ban kiváltak a polgárok és létrehozták a Polgári Kaszinót. Devecserben Kőszeghy József uradalmi tiszt 1841-ben szervezte meg az olvasókört, amelynek 1842 tavaszán már 42 tagja volt. Szentgálon a Vadásztársaság volt a társasági élet központja, arról azonban nem tudunk, hogy könyvtára lett volna.[3]

A kaszinó legfejlettebb formájának az önálló székházzal bíró egyesületet tekinthetjük, amely három helyiségből állt: étteremből, könyvtár- és olvasóteremből, társalgóból. Ezek közé tartozott a Veszprémi Nemzeti Casino is, amely 1844-ben 10000 ezüstforintért vásárolta meg a Piactéren (a mai Óváros téren) lévő kis utcában álló ún. Simoga-házat, melyet később emeletesre bővítettek.[4] A mai városháza közelében álló székházat a 20. század eleji térrendezés során bontották le. Ezután a kaszinó a Korona vendéglőbe tette át székhelyét.

A veszprémi kaszinó célját alapszabálya első pontja fogalmazta meg: „A' Veszprémi Nemzeti Casino a' művelődésnek, a' polgárosodásnak, a' szeli és józan társas életnek intézete lévén; ebben részvényes a' részvényes fölött előjogot, vagy ki-

váltságot nem gyakorolhat."[5] Tagja lehetett „minden becsületes 's jó maga viseletű mívelt férfiú", akár helyben lakik, akár vidéken.[6] A vidéken lakók éltek is ezzel a jogukkal. 1842-ben 91, 1847-ben 141 tag neve olvasható az évkönyvekben.

A kaszinót két testületi szerv irányította: a nagygyűlés (1847-ben közgyűlés) és a választmány. Nagygyűlést az 1840-es évek elején évente két, második felében három alkalommal tartottak.

Az év eleji közgyűlésen egy-egy évre választották meg a tisztikart: 1842-ben 2 igazgatót és a 18 tagú választmányt; 1847-ben 1 igazgatót és 21 tagú választmányt. Az évenkénti tisztújítás eltért az országos gyakorlattól.

Jelen írásunk módszertani kísérlet, célja a Veszprémi Nemzeti Casino 1848 előtti tisztikarának a bemutatása. A feladat nem csekély, hiszen a kaszinó iratai elvesztek, csupán két nyomtatott évkönyve (1842, 1847) maradt fenn, amelyek az alapszabályok, rendeletek szövege mellett a vezetőség és a tagok névsorát is közlik.[7] A névsorok a demokrácia jegyében csak a család- és keresztneveket tartalmazzák, ez lehet egy-egy személy azonosításának a kiindulópontja. A terjedelmi korlátok miatt csak azokat a választmányi tagokat próbáltuk meg azonosítani, akik valamilyen tisztséget viseltek.

A kaszinó tisztikarának adatait táblázatban foglaltuk össze:

Az archontológiai táblázatban szereplő személyek – egy-két kivételtől eltekintve – sem a városi, sem a megyei, sem az országos lexikonokban nincsenek benne, így az azonosításhoz a szakirodalom mellett a Veszprém városi, a Veszprém vármegyei és a püspöki levéltári forrásokat kellett felhasználni. A születési, házassági, halálozási adatok tisztázását a felekezeti anyakönyvek segítették. Az vármegyei tisztségviselők életrajzi adatait az elmúlt négy évtizedben folyamatosan gyűjtöttük, munkáinkba részben be is építettük; céduláinkat jelen esetben is felhasználtuk.

A táblázatban olvasható személyek közül **Francz Károly**ról egyelőre csak keveset tudunk: minden bizonnyal a veszprémi Franz (később magyarosítva: Ferenczy) katolikus gyógyszerész család tagja.[10] A többiekről összeállított életrajzi vázlatokat betűrendben közöljük. Az életrajzi vázlat elején a két évszám arra utal, hogy 1842-ben és 1847-ben a kaszinó tagja volt-e az illető. Lássuk a végeredményt, a kaszinó tisztikarának életrajzi adatait:[11]

Csirke Károly 1842, 1847: Csirke Károly veszprémi református ügyvéd, Csirke János Veszprém városi ügyvéd és főjegyző, és Mészáros Eszter fia. Veszprémben született 1816. június 22-én. Az elemi népiskolát szülővárosában végezte, a felsőbbeket 1827-től Pápán, itt tanult jogot. A joggyakorlat eltelte és az ügyvédi vizsga letétele után Pesten ügyvédi oklevelet szerzett. 1848–1849-ben Veszprém vármegye járási

Tisztség	1842	1844	1847
Igazgatók	Szabó Antal	–	Kupricz Imre
	Rosos Antal	–	–
Titoknok	–	Kupricz Imre[8]	–
Jegyző	Csirke Károly főjegyző	–	Szalatkay György
	Jády Károly aljegyző	–	–
Könyvtárnok	–	–	Verbőczy József[9]
Levéltárnok	Csolnoky Ferenc	–	
Pénztárnok	Joannovich György	–	Joanovics György
Biztosok	Francz Károly	–	–
	Urhegyi Alajos	–	–

alszolgabírája. Jagasits (Jagasics) Erzsébetet vette feleségül. 1847-ben Veszprémben Barcza István ügyvéd szomszédságában laktak, akit azzal vádoltak, hogy vécéjét nem tartja rendben, annak tartalma a pincéjükbe folyik. 1849-ben a 3. poléta (adókerület) 17-es számú házának tulajdonosa volt. Ez a ház a mai Kossuth utca északi oldalának közepén, a mai főposta épületének helyén álló egyemeletes bérház volt.[12]

Csolnoky Ferenc 1842, Csolnaky Ferenc 1847: Cholnoky Ferenc katolikus okleveles seborvos és bábaságtudományi mester, Veszprém vármegye járási seborvosa. Kecskeméten nem nemes iparos családba született Csolnaky Antal és Horváth Rozália gyermekeként. 1808. november 25-én keresztelték. A gimnáziumot Kecskeméten végezte, 1828-ban Pesten lett orvostanhallgató. 1831-ben gyakornokként szolgált Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében a kolerajárvány leküzdése idején. 1836. május 7-én Franciscus Tsolnaki néven kapott seborvosi oklevelet, melyet Veszprém vármegye 1836. december 12-i közgyűlésén hirdettek ki. 1837. szeptember 18-án Pesten nősült, az evangélikus vallású Reviczky Karolinát vette feleségül. Házasságukból négy gyermek született: László (1835–1901) ügyvéd – Cholnoky Jenő földrajtudós, Cholnoky Viktor és Cholnoky László írók édesapja –; Ilona (1841) – később Berky Károlyné; István (1846) járásbíró és Ferenc (1853). 1837-től dolgozott Veszprémben, 1840-ben a vármegyei börtönorvosi teendőket is ellátta. 1843–1861 között a veszprémi járás seborvosa volt. (Már az 1840-es évek elején háza volt Veszprémben, az 1850-es évek második felében a város határában fekvő kedvelt nyaralóhelyen, Sas-hegyen vásárolt szántót, rétet szőlőt és présházat.) Viszonylag szerény körülmények között éltek, gyermekeinek taníttatása nehézséget okozott. 1846-ban második gimnáziumi osztályba járó László fiának királyi ösztöndíjért folyamadott. Kérelmét azzal indokolta, hogy „csekély vagyonnal bír". 1848 nyarán a veszprémi nemzetőrséggel tábori seborvosaként részt vett a Dráva-vonal védelmében. 1849-ben, az osztrák császári megszállás idején a városi kórházban elhelyezett, tífuszban megbetegedett császári katonákat gyógyította. Vármegyei szolgálata mellett 1850-ben a veszprémi káptalan, 1854-től a püspökség orvosa volt. 1862-ben járási orvosi hivatalából felmentették, ezután a veszprémi városi kórház orvosaként működött. 1866-ban és 1872-ben az újabb kolerajárvány idején a szegényeket gyógyította, ezért „Veszprém város hálás közönsége" 1882-ben díszes sírhelyet emeltetett neki. Veszprémben hunyt el 1876. szeptember 18-án görcsös hurutban. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik.[13]

Györöcskey György 1847: Joannovits (Györöcskey) György (1815–1876) 1837-ben görög nem egyesült (ortodox) vallású veszprémi lakos, nemes ügyvéd. Nevét 1845-ben Györöcskeyre változtatta. [Édesapja, Joanovits / Jovanovits György veszprémi kereskedő 1825-ben kapott nemességet (címereslevelet). változtatta. 1837. november 30-án hunyt el Veszprémben. Az alsóvárosi temető 595. parcellájában nyugszik. Sírköve nincs meg. Felesége, Ekaterina 1841-ben halt meg, melléje temették. Hét gyermekük született.] Joannovits György 1842. szeptember 11-én 28 éves nőtlen volt, amikor feleségül vette Rohonczy Mária 24 éves katolikus hajadont (aki 1885-ben hunyt el). Házassági tanújuk Kun József és Huszár Pongrác voltak. 1845 januárjában a főispán Veszprém vármegye levéltárának lajstromozójává nevezte ki. Az 1847. évi nyári tisztújító közgyűlésén megerősítették hivatalában, egyúttal a főispáni adminisztrátor Veszprém vármegyei táblabírónak nevezte ki. 1848–1849-ben is vármegyei lajstromozó. 1848-ban 5 forintot adományozott a magyar honvédsereg felfegyverzésére. 1848. december 13-án Hunkár Antal főispán a sajtóvétségeket elbíráló veszprémi törvényszék tagjává nevezte ki. 1849-ben az első polétában (adókerületben) lévő 61. számú házban lakott, nevét Györötskeynek írták, megyei tisztviselőnek nevezték. 1845-ben feleségével együtt a Veszprémi Takarékpénztár alapító tagja; az 1846. január 1-én megnyílt takarékpénztár első választmányának tagja. Síremlékük a veszprémi Alsóvárosi temetőben található. [Katolikusnak keresztelt György fiúk 1855-ben született, 1909-ben halt meg.][14]

Jády Károly 1842: Jádi (Jády) Károly veszprémi református seborvos. Jádi Ádám és Ekk Erzsébet házasságából született, 1819. szeptember 11-én keresztelték. Szabó Esztert vette feleségül, akitől 1841. november 16-án ikreik születtek: Emília és Karolina. Komasági

viszonyban volt Kocsi-Horváth Sámuel alispánnal, Zsoldos Jánossal, Vásonyi István könyvkötővel, Joannovits Györggyel és Pongrácz Jánossal. 1842. december 20-án, 23 évesen „gégeszáradásban" hunyt el. Özvegye, Szabó Eszter 1846. március 10-én Valentin József sebészgyakornokhoz ment férjhez.[15]

Kupricz Imre 1842, 1847: endrődi Kupricz Imre (1812–1886) veszprémi ügyvéd, országgyűlési képviselő. Római katolikus szentkirályszabadjai kuriális nemesi családból származott. Kupricz Mihály Veszprém vármegyei számvevő és Tarnóczy Regina házasságából 1812. november 5-én Veszprémben született. 1826–1830 között a székesfehérvári cisztercita gimnáziumban tanult, a két humán osztályt a veszprémi piarista gimnáziumban 1830–1832 között végezte. 1832–1837 között a győri jogakadémián folytatta tanulmányait, 1838-ban Pesten szerzett ügyvédi oklevelet. 1841–183 között Veszprém vármegye becsületbeli alügyészének, 1843-ban Veszprém vármegye levéltári lajstromozójának nevezték ki. Közben, 1843. április 24-én tiszti ügyviselői kinevezést kapott. 1845 januárjában a főispán járási szolgabírónak nevezte ki, helyére Györöcskey György került. 1845–1847 között volt járási szolgabíró, mialatt az 1845-ben elhunyt Rosos Antal járási szolgabíró állását is betöltötte a következő tisztújításig. 1844-ben már nős volt Ferenczy Teréziával. 1847-ben a veszprémi középső járás szolgabírójává választották (vagyis megerősítették hivatalában). Munkáját 1847-ben kiadott munkaviszony-igazolás („bizonyságlevél") szerint „példás szorgalom", „buzgó igyekezet", „kitűnő igazságszeretet" jellemezte. 1848. június 21-én a veszprémi választókerület országgyűlési követévé választották. Aktívan részt vett a július 2-án Pesten megnyitott országgyűlés munkájában. Július 22-én megszavazta a szabadságukért küzdő olaszoknak szánt segélyt, augusztus 10-én az oktatási törvényt. A képviselőház szeptember 24-én a Bécsbe küldött 100 tagú delegációjának tagjának választotta. December 24-én és 27-én igennel szavazott az úrbéri kárpótlás ügyében. Azon kevesek közé tartozott, akik az ellenség közeledtének hírére követték a népképviseleti országgyűlést Debrecenbe és mindvégig kitartottak a szabadságharc ügye mellett. 1849 nyarán népfelkelési kormánybiztos lett Veszprém megyében. A szabadságharc bukása után a katonai törvényszék 1850. július 20-án halálra ítélte, de az uralkodó 208 „kevésbé terhelt" társával együtt felmentette Az 1850-es években visszavonultan élt. 1861-ben ismét országgyűlési képviselővé választották határozati párti programmal. Halála előtt Gutorfölde (Zala m.) községben élt, a zalaegerszegi ügyvédi kamara tagja volt. Gutorföldén hunyt el az 1886. augusztus 22-e előtti napokban. (Haláláról az országos sajtóból értesültek.) 1845-ben a Veszprémi Takarékpénztár alapító tagja, az 1846. január 1-én megnyílt takarékpénztár első választmányának tagja volt. 1868-ban Deák Ferenccel együtt tiszteletbeli tagja volt a Veszprémi Polgári Társaskörnek. [16]

Rosos Antal 1842: Rosos Antal Veszprém vármegye járási szolgabírája és szentkirályszabadjai birtokos. Nem a győri és a pozsonyi jogakadémián, hanem feltehetőleg Pesten tanult. 1831-ben a veszprémi főszolgabíró mellett esküdt, 1837-től már a palotai járás szolgabírája egészen 1843-ig, ekkor nem választották újra. 1845-ben már hagyatéki eljárását intézik.

Szabó Antal id. 1847: Szabó Antal veszprémi református ügyvéd 1838-ban Zala vármegye táblabírája, felesége Hollósi Somogyi Alojzia, január 6-án megszületett Sándor nevű fiúk. 1863-ban a veszprémi lakosként a Veszprém Vármegyei Gazdasági Egyesület tagja lett 100 osztrák értékű forint befizetésével. Szabó ügyvéd 1868-ban, 66 évesen már özvegy; ekkor feleségül vette néhai Szűcs Károly veszprémi lelkész özvegyét, a 40 éves Roboz Eszter, akivel csak tíz évig élt együtt, mert Szabó Antal ügyvéd 1878. április 16-án, 75 évesen szélhűdésben elhunyt.[1] (Szóba jöhet még Szabó Antal, aki 1843-ban vármegyei aladóvevő, 1847-től főadóvevő volt Veszprémben.)

Szalatkay György 1847: Szalatkay György katolikus gyepesi (bakonygyepesi) birtokos. 1847-ben Veszprém vármegyei becsületbeli jegyzőnek választották. 1848. augusztus 8-án a Veszprémi Polgári Törvényszék tagjának nevezték ki. 1857-ben neve nem fordul elő a veszprémi háztulajdonosok és birtokosok összeírásában. Az 1845-ben létesült Veszprémi Takarékpénztár alapító tagja. Az 1846. január 1-én megnyílt takarékpénztár segédválasztmányának tagja. 1863-ban veszprémi lakosként tagja lett a Veszprém Vár-

megyei Gazdasági Egyesületnek. 1868-ban nem volt tagja a Veszprémi polgári Társaskörnek.[1]

Urhegyi Alajos 1842, 1847: Úrhegyi (1844-ig Hernberger) Alajos (?, 1791. november 20. – Veszprém, 1871. november 10.) veszprémi katolikus lakos, 1844–1867 között székesegyházi karnagy, 1867-tól kórustag. 1857-ben neve nem található a veszprémi háztulajdonosok és birtokosok összeírásában. (Nyilván szolgálati lakásban lakott.) A 19. századi székesegyházi zenetörténet legjelentősebb oratórium-karmesterének számított. Számos kottával bővítette a kottatárat, melynek leltárát is elkészítette (1852). Lányai: Alojzia (1824–1913), Karolina (1826–1904) és Klementina (1838–1916) a veszprémi székesegyház kórusának jeles szólistái voltak.[1]

Verbőczy József 1842, 1847; Verbőczy József Veszprém vármegyei katolikus tisztségviselő; Ruzsicska Mária férje. 1865-ben megyei kiadó (az alispáni hivatal alkalmazottja) volt, amikor május 6-án 54 évesen öngyilkosságot követett el (a Szent Benedek-hegy nyugati oldaláról a mélybe vetette magát). A halál körülményeit vizsgáló bizottmány őrültnek minősítette és mint ilyent temették el egyházi szertartással.[20]

Néhány tanulság

A Veszprémi Nemzeti Casinó tisztikarának összetétele azt tükrözi, hogy az egyesületben az 1830-as években és az 1840-es évek elején a hivatalt viselő birtokos köznemesek jól megférték a városi polgárokkal (céhtagokkal, kereskedőkkel), honorációrokkal (nem nemesi származású értelmiségiekkel), de kirekesztették maguk közül a zsidókat. Az arisztokraták rangon alulinak tartották a polgári és köznemesi származású kaszinótagokkal való „keveredést". A meglévő egység azonban látszólagos és törékeny volt, mert ki-ki a maga társadalmi körében érezte igazán otthonosan magát. Ennek következtében a polgárok kiváltak a kaszinóból és megalakították a veszprémi Polgári Kaszinót. Az 1847. évi évkönyv már az úri (nemesi) kaszinó tagságát reprezentálja.

A feltörekvő nem nemesi értelmiséghez tartozott Csirke Károly ügyvéd, Csolnoky Ferenc seborvos, Jády Károly seborvos, Urhegyi Alajos karnagy. A helyi elit térbeli mozgását mutatja, hogy a Csolnoky/Cholnoky család, a szerb Joanovits-Györöcskey, a német származású Urhegyi Alajos is az újonnan betelepülők közé tartozott. Az anyakönyvi adatokból az is kitűnik, hogy a homo novusok köre egymással is szoros kapcsolatban volt, így jobban tudott érvényesülni. Szalatkay György példája azt mutatja, hogy a Veszprémben hivatalt vállaló vidéki birtokos Veszprémben élt, de ha könyvet vagy folyóiratot kölcsönzött ki, vidéki rokonságát is el tudta látni olvasnivalóval.

A tagnévsorok tanulmányozásából leszűrhetjük azt a tanulságot, hogy a vármegyei tisztségviselők meghatározó hányadát adták az 1843 utáni kaszinó tagságának. Részletesebb elemzésre a kaszinótagok életrajzi adatainak megismerésére után vállalkozhatunk majd.

HUDI JÓZSEF

Rövidítések

MNL	= Magyar Nemzeti Levéltár
OL	= Országos Levéltár
OSZK	= Országos Széchényi Könyvtár
VeML	= Veszprém Megyei Levéltár
VREI	= Veszprémi Református Egyházközség iratai
VRPI	= Veszprémi Római Katolikus Plébánia iratai

Levéltári források[21]

Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára (Hivatkozás régebbi nevén: MNL VeML)

IV.1.a. Veszprém vármegye nemei közgyűlésének jegyzőkönyvei (1833–1848)

IV.1.b. Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai (1833–1848)

V. 102.b. Veszprém város tanácsüléséi iratai (1741–1848)

V. 102.h. Összeírások (1696–1856)

V. 102.r. Veszprém város tanácsának bírósági iratai (1760–1869)

V. 142.f. Veszprém város adóügyi iratai (1850–1870)

XV. 14. Veszprém város háztulajdonosainak és birtokosainak névjegyzéke, 1857.

Felhasznált irodalom

EMLÉKKÖNYV 1896 = Emlékkönyv a Veszprémi Takarékpénztár ötven éves fennállásának ünneplésére. 1896. Veszprém, 1896.

EŐRY 2016 = EŐRY Gabriella: Kaszinók Magyarországon, különös tekintettel a két világháború közötti budapesti kaszinókra. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Bp., 2016.

ÉVKÖNYV 1842 = A' Veszprémi Nemzeti Casino részvényeseinek névsora betűrenddel, annak alapszabályai és rendeletei. 1842. Veszprém, 1842.

ÉVKÖNYV 1847 = A' Veszprémi Casino részvényeseinek névsora betűrenddel, annak alapszabályai és rendeletei. 1847. Veszprém, 1842.

ÉVKÖNYV 1868 = A Veszprémi Polgári Társaskör évi könyve. Ramazetter Károly ny., Veszprém, 1868.

FÜLÖP 1978 = FÜLÖP Géza: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban. Budapest, 1978.

HORVÁTH 2021 = B. HORVÁTH Elvira: A Veszprémi Takarékpénztár alapítása és első évei. = Veszprém megyei honismereti tanulmányok. Szerk.: Hudi József, munkatársa: Somfai Balázs. Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, Veszprém, 2021. 61–75.

HUDI 1987 = HUDI József: A Cholnoky család Veszprémben. = Horizont 15 (1987) 1. sz. 38–42.

HUDI 1993 = HUDI József: Cholnoky Viktor veszprémi évei. = Vár ucca tizenhét 1993. 1. sz. 134–151.

HUDI 1994 = HUDI József: Veszprémi Kossuth-emlékek. = Veszprémi Szemle 2 (1994) 1. sz. 3–20.

HUDI 2001 = HUDI József (szerk.): Források Pápa város 1848/49. évi történetéből Pápa, 2001. (A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 2.)

HUDI 2004 = HUDI József (szerk.): Hunkár Antal visszaemlékezése és iratai. Pápa, 2004. (A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 6.)

HUDI 2006 = HUDI József: Táblabírák a reformkori vármegyei közéletben. = Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok. Szerk.: Kövér György. Századvég Kiadó, Budapest, 2006. 39–76.

HUDI 2009 = HUDI József: Könyv és társadalom. Könyvkultúra és művelődés a XVIII–XIX. századi Veszprém megyében. Országos Széchenyi Könyvtár – Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. (Nemzeti Téka / Bibliotheca Nationalis Hungariae)

JAKAB–KÁKONYI 2020 = JAKAB Réka – KÁKONYI Anna: Táguló és szűkülő terek. A veszprémi zsidóság társadalom- és gazdaságtörténete. Veszprémi zsidó Hitközség, Veszprém, 2020.

JUHÁSZ 2017 = JUHÁSZ Réka Ibolya: A győri felsőoktatás intézményeinek hallgatói 1719–1852. Budapest, 2017. (Felsőoktatástörténeti Kiadványok, Új sorozat 13.)

KEMPELEN 1912 = KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok. IV. Budapest, 1912.

KISS 1989 = JANKÓ SZABÓ Sándorné, KISS Leona: Veszprém megye gyógyszertárai történetének rövid áttekintése különös tekintettel Pápa városára. = Acta Musei Papensis / Pápai Múzeumi Értesítő 2. Pápa, 1989. 241–275.

KÖBLÖS 2006 = KÖBLÖS József (szerk.): A pápai református kollégium diákjai 1585–1861. Pápai Református Gyűjtemények Pápa, 2006. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések 9.)

KŐRÖSY 1863 = KŐRÖSY Lajos: Veszprém Vármegyei Gazdasági Egyesület alakulása. Igazgató választmányi megbizásból közli – – egyleti jegyző. [Veszprém,] 1863.

LICHTNECKERT 1984 = LICHTNECKERT András: Veszprém társadalma és önkormányzati testületei a XIX. század közepén. = Tanulmányok Veszprém megye múltjából. Szerk.: Kredics László. Veszprém, 1984. 313–336. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 3.)

M. TÓTH 2007 = M. TÓTH Antal: A veszprémi székesegyház 18–19. századi zenéje. Veszprémi Érseki Könyvtár. Veszprém, 2007. (A Veszprémi Főegyházmegye múltjából 19.)

MÁRKUSNÉ VÖRÖS 2015 = MÁRKUSNÉ VÖRÖS Hajnalka: Vásárállás. Veszprém, 2015. (Veszprémi Kaleidoszkóp 2.)

MOLNÁR 2019 = MOLNÁR Jánosné: Mesélő házak. Veszprém Megyei Honismereti Egyesület. Veszprém, 2019.

MURÁNYI 1980 = MURÁNYI Róbert Árpád: A veszprémi székesegyház kottatára. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1978. Budapest, 1980. 439–451.

NOVÁK 2007 = M. NOVÁK Veronika: A pozsonyi jogakadémia hallgatósága 1777–1849. Kiadja a MTA Egyetemtörténeti Bizottsága és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára. Budapest, 2007. (Felsőoktatástörténeti kiadványok, Új sorozat 5.)

PÁLMÁNY 2002 = PÁLMÁNY Béla (szerk.): Az 1848–1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja. Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002.

PFEIFFER 1987 = PFEIFFER János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950). Püspökei, kanonokjai, papjai. Görres Gesellschaft, München, 1987. (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae VIII.)

RYBÁR 2021 = RYBÁR Olivér: A Cholnoky család története. Kiadja a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, Veszprém, 2021.

SZINNYEI 1891–1914 = SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. Budapest, 1891–1914.

VARGA 1998 = VARGA Béla: Veszprém megyei életrajzi lexikon. Kiadja a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlése, Veszprém, 1998.

VARGA 2009 = VARGA Béla: Veszprém város lexikona. Felelős kiadó: Varga Béláné. Veszprém, 2009.

VARGA 2014 = VARGA Béla: Veszprém megyei életrajzi lexikon. Bővített és javított kiadás. Kiadja az Eötvös Károly Megyei Könyvtár. Veszprém, 2014.

VÁZSONYI VARGA 1998 = VÁZSONYI VARGA Béla: Az első népképviseleti országgyűlés képviselőválasztása Veszprém megyében (1848–1849). Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok XVIII. Szerk.: Hudi József – Tóth Dezső. Veszprém, 1998. 69–84.

Jegyzetek

1 Az anglomán Széchenyi nem indokolta, hogy miért részesíti előnyben az olasz casino elnevezést a hasonló jelentésű angol clubbal szemben, de arról lehet szó, hogy a francia forradalom a klub szót már kissé lejáratta. A sokjelentésű casino a régi olaszban társaskört, olvasókört, klubot és bordélyházat egyaránt jelentett, politikailag elfogadhatóbb volt. Itáliában a 18. században a szórakozást, táncot, olvasást szolgáló casinot nők is látogatták, de a 19. század első felében a férfiak zárt intézményévé vált, nők nem lehettek a tagjai.

2 EŐRY 2017. 811.

3 HUDI 2009. 197–200.

4 ÉVKÖNYV 1847. 25–32.

5 ÉVKÖNYV 1842. 15.

6 Uo. II. pont.

7 ÉVKÖNYV 1842, 1847.

8 ÉVKÖNYV 1844. 32. (Az épületvásárlás idején Kupricz Imre volt az egyesületi „titoknok", vagyis titkár.)

9 Könyvtárnok és biztos

10 KISS 1989. 241–275.

11 Megjegyezzük, hogy a születési anyakönyvek a 19. század közepéig csak a keresztelési adatokat tartalmazzák, így, ha a „született" ekkor és ekkor írjuk, a valójában keresztelés dátumára kell gondolni. Keresztelésre általában a születés utáni egy-két napban került sor.

12 MNL VeML IV.1.a. 2674/1847 (november 3.) közgy. sz., HUDI 2004. 237., KÖBLÖS 2006. 243., 543., MÁRKUSNÉ VÖRÖS 2015. 78–79., JAKAB–KÁKONYI 2020. 293.

13 MNL VeML IV.1.b. 1892/1846 (szeptember 5.) kisgy. sz. (Cholnoky Ferenc folyamodása László fia részére királyi ösztöndíjért.) HUDI 1987. 38–42., HUDI 1993. 134–151., RYBÁR 2021. 48–54.

14 MNL VeML IV.1.b. 4/1845 (január 13.) közgy. sz. (lajstromozói kinevezése), Uo. IV. 1.a. 1606/1847 (július 12.) közgy. sz., Uo. 1066/1847. (július 12.) közgy. sz., VRPI Veszprémi katolikus házassági anyakönyv, benne a vegyes házasok feljegyzései, 1842. szeptember 11. – EMLÉKKÖNYV 1896. 7., KEMPELEN IV. 1912. 413., HUDI 1994. 17., HUDI 2004. 172., 185., 199.,

207., 211., 214–215., 218., 231., 240., HUDI 2006. 47.

15 VREI Születési anyakönyv, 1819. szeptember 11., 1841. november 16.; Veszprémi Református halotti anyakönyv, 1842. december 20., 1843. január 14. (Ekkor „elszáradásban" halt meg egy év két hónapos Emília lányuk.). Veszprémi evangélikus házassági anyakönyv, 2/1846. sz. MNL OL Mikrofilmtár A2731 d.

16 MNL VeML IV. 1.a. 2947/1843. (október 17.) közgy., Uo. 4/1845 (január 13.) közgy. sz. (szolgabírói kinevezése), Uo. 1606/1847. (július 12.) közgy. sz., Uo., 2931/1847 (november 3.) közgy. sz. (munkaviszony-igazolása). – ÉVKÖNYV 1868. 19., EMLÉKKÖNYV 1896. 5., 7. VÁZSONYI VARGA 1998. 73., HUDI 2001. 171., PÁLMÁNY 2002. 498–499. (Ezt utóbbi életrajzi szócikket magam írtam, most kiegészítettem).

17 VREI Születési anyakönyv, 1838. január 6.; házassági anyakönyv, 1868. június 3.; halotti anyakönyv, 1878. április 16., KŐRÖSY 1863. 21., HUDI 2004. 217.

18 MNL VeML IV.1.a. 688/1839 (május 1.) közgy.sz., VÉL Püspöki uradalmi prefektusi jegyzőkönyv, 28/1845. (február 1.) sz., MNL VeML IV. 1.a. 1606/1847. (július 12.) közgy. sz., Uo. XV. 14. Háztulajdonosok és birtokosok jegyzéke, 1857., KŐRÖSY 1863. 27., ÉVKÖNYV 1868. 18., EMLÉKKÖNYV 1896. 5., 7., HUDI 2004. 153–154., 217.

19 MNL VeML XV. 14. Háztulajdonosok és birtokosok jegyzéke, 1857., MURÁNYI 1980. 442., VARGA 2014. 1040–1041., M. TÓTH 2007. 226.

20 A Veszprémi Római Katolikus Halotti anyakönyvek, 124/1865. sz. MNL OL Mikrofilmtár A3733 d.

21 A levéltári és szakirodalmi jegyzék az adatgyűjtéshez felhasznált, de itt nem hivatkozott forrásokat, műveket is tartalmazza.

Festő doktor elnök lesz
Egy megyei önkormányzati választás története

Az alábbi dolgozatot egy 1992-ből, vagy 1993-ból származó adathordozón találtuk. Úgy gondoltuk, hogy dokumentumértéke van, ha nem is az eseménynek, hanem annak, hogy hogyan látta ezt egy újságíró gyakornok. A házi dolgozat politikai pszichológia tantárgyból készült, de mivel kevés volt benne a pszichológia, ezért csupán 4 (jó) osztályzatot kapott rá az újságíró iskola hallgatója. (A kognitív disszonancia példája nem lett kellőképpen kifejtve, s talán nem is volt a hallgató teljesen képben, hogy mit is jelent ez a fogalom, annak ellenére, hogy gyakran átélte – a szerk.)

1990-ben a megyei önkormányzatok első emberét (a megyei közgyűlés elnökét, régi elnevezéssel az alispánt) még nem közvetlenül a megye lakói választották. De ugyan kik közül is választottak volna, amikor még az országgyűlési képviselők többségét is a teljes ismeretlenségből emelték ki, és juttatták be a parlamentbe? A bizalmat akkoriban nem az emberbe, hanem – jobb híján – az őt delegáló pártba helyezték. Ezek a pártemberek később jól elvitatkoztak azon, hogy egyáltalán legyen-e, vagy sem megyei önkormányzat, s végül a megyei közgyűlési választásokra egy – a hétköznapi ember számára nehezen érthető – metódust eszeltek ki.

Hogyan választják a megyei képviselőt?

Az ember azt gondolná, hogy igen egyszerű az ügymenet: minden falu és város választ egy-egy delegátust, akik aztán eldöntik, hogy ki legyen az elnök. Ez azonban nem megy ilyen könnyen. Először is a megyegyűlés tagjait a törvény ötven főben limitálta, kivéve a félmilliónál népesebb megyékben, ahol tízezer lakosonként jár egy-egy képviselői hely. S bizony még a városok egy része is kisebb ennél, nem is beszélve a falvak többségéről, ahol a népesség még ezer lelket sem számlál.

A közgyűlési tagokat – a törvény előírása szerint – körzetenként választotta meg az a településenként delegált három-három küldött, akik közül legalább kettő a települési képviselő-testület tagja kellett, hogy legyen. Ez a választási szisztéma azt tételezte fel, hogy az önkormányzati választásokat is a pártok uralják, így az elektori rendszer képes a pártok akaratát leképezni. Elvileg tehát a győztes párt, vagy koalíció jelöltje lesz az elnök. Nem így történt.

Hol „terem" az elnök?

Az egyik dunántúli megyében a közgyűlés első elnöke dr. Festő Gábor, a megyei tanács utolsó végrehajtó bizottságának megbízott titkára lett. Hogyan sikerült neki a „hatalom átmentése"?

Ezt a kérdést nemcsak ebben a megyében lehetne feltenni, hiszen a közgyűlési elnökök többsége régi megyei „káder" volt. Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád és Somogy megyékben a régi tanácselnök, Hajdú-Biharban az elnökhelyettes, Vasban és Hevesben pedig a megyei vb titkár lett az új megyei elnök. Öt további megyében (régi nevükön Komárom, Szolnok, Tolna, Baranya, Bács-Kiskun) a „második vonal", a korábbi szakigazgatási szervek vezetői (osztályvezetők, főosztályvezetők) kerültek a csúcspozícióba. S mindez akkor, amikor a megválasztásukhoz kétharmados többségre volt szükség.

Dunántúli megyénkben a küldöttválasztások idején még nem volt egyetlen olyan esélyes elnökjelölt sem, aki körül a választók csoportosulhattak volna. **Ki legyen az elnök?** – ez volt a címe a megyei lap tudósításának, amelyben a pártokkal folytatott megbeszélésről számolt be a megyei tanács megbízott vb titkára.

„A pártok megkérdezésének alapvető oka az volt – nyilatkozta Festő dr. -, hogy mivel felelős vagyok a megyei közgyűlés megszervezéséért, szeretném elkerülni, az alakuló ülésen a pártpolitikai vitákat, a felesleges pártharcokat. A megyei

közgyűlés elnöke, mint a megye első számú képviselője, nem politikai, hanem érdekképviseleti funkciót tölt be. Olyan személy megválasztására van szükség, aki ezt a sokirányú érdekképviseletet személyiségjegyei alapján meg tudja jeleníteni, és a megye közmegelégedésére tudja ellátni. Ezt a pártok is elfogadták. Abban is egyetértés alakult ki, hogy az elmúlt időszakban nem volt alkalom közéleti funkciót betöltő személyiségek felszínre kerülésére. Mindebből adódóan arra a megállapodásra jutottunk, hogy az elkövetkező rövid idő alatt minden lehetséges közéleti fórumot fel kell használni arra: e két jelentős megyei funkció – az elnöki és az alelnöki – betöltésére alkalmas személyiségek előléphessenek."

Tárgyalások a színfalak mögött

Hiába fogadkoztak a pártok, hogy csak az számít ki a legalkalmasabb, mégis mindegyik azt szerette volna, ha a saját jelöltje kerül az elnöki, vagy az alelnöki széke. A választási procedúra és a számukra kedvezőtlen eredmények miatt azonban kikényszerítették a kompromisszumokat és a megalkuvásokat.

Az ötven megválasztott megyei közgyűlési tag közül mindössze tizenhárom volt valamelyik párt tagja. A két legnagyobb: az MDF és az SZDSZ négy-négy taggal, a kisgazdák hárommal, míg a Fidesz és az MSZP mindössze egy-egy képviselővel volt jelent a közgyűlésben. Egyik politikai csoportosulás sem rendelkezett elég támogatással ahhoz, hogy jelöltjeit pártszínekben eséllyel indíthassa.

A pártelkötelezettség a zömében független képviselőkből álló megyegyűlésben nem volt jó ajánlólevél, ezért a jelölések is elsősorban a területi elvére épültek. Már a küldöttgyűlések idején felvetődött Pápa igénye a város méltó képviseletére. Ezen a felbuzdulva indult független jelöltként a megyei főorvos-asszony, aki korábban pápai járási főorvosként a **Harcmodor** című filmben országos hírnévre tett szert. Járta a megyét, az egészségügyi intézményeket, támogatókat keresett. Párt azonban nem állt mögéje, hiába volt a rokonságában is állítólag (nemcsak állítólag – a szerk.) még egy MDF-es országgyűlési képviselő is. Pápa sem vállalta fel őt, mint volt pápait. Annál inkább a Veszprémben gyermekeskedő, de már évtized óta Pápán élő fiatal ügyvédet, aki 1985-től a városi tanács tagjaként, mint „belső ellenzék" szerzett nevet magának. Ő lett a város első fideszes polgármestere, lehet, hogy még hallunk róla. (Később országgyűlési képviselő, kormánymegbízott, majd politikai államtitkár is lett. – a szerk. megjegyzése.)

Festő dr. neve is először az egyik körzeti értekezleten vetődött fel. Nagy közigazgatási, szervezési és jogi szakértelmére hivatkozva néhányan ugyan nem elnöknek, hanem az önkormányzati hivatalt vezető megyei főjegyzőnek javasolták.

A megbízott vb titkár mögött ekkor még (nagy titokban) csak az MSZP állt, annak ellenére, hogy a pártot megalapító kongresszus után ő sem lépett át az utódpárt soraiba. (Úgy gondolta, hogy egy vezető állású köztisztviselőnek meg kell őrizni pártatlanságát.) A korábbi aktív politikai szerepvállalása miatt azonban a liberális pártok (SZDSZ, Fidesz) sokáig ellenezték az ő jelölését. Az egyezség kulcsa a két társadalmi alelnöki poszt létrehozásában rejlett. Végül a színfalak mögötti egyezkedés során a ellenzéki pártok is területi alapra helyezkedtek, s ily módon a Fidesz és az SZDSZ jelöltjei is pozícióhoz jutottak. „Nehéz küzdelem volt" – emlékezett vissza az MSZP akkori országos titkára, aki ezután évekig nem merte felkeresni az új elnököt az irodájában. „Nem akartam kompromittálni." – mondta.

Az első szavazási forduló tanulságai

Az alakuló ülésen jelöltet állított a kisgazdapárt, a megyei elnök személyében. Ő fel sem került a szavazólapra. A KDNP jelöltje visszalépett, míg az MDF-tag állatorvos az alelnöki posztra módosította jelölését. Végül az elnöki jelölőlistára Festő dr-on és a főorvos-asszonyon kívül az egyik balatoni körzet jelöltjeként a KDNP által támogatott óbudavári polgármester került fel. Ő volt a kormánykoalíció jelöltje, de korábban sem közigazgatási tapasztalatokkal, sem közéleti jártassággal nem rendelkezett. (A püspöki hivatalban informatikusként dolgozott.) Ezért a kormánypártok célja csupán a kétharmados többség megakadályozása lehetett. Támogatták a főorvosnő listára kerülését is, hátha megosztja a szavazatokat. A szimpatikus pártonkívüli doktornő azonban mindössze egyetlen voksot kapott.

Befutottak viszont az alelnökök: a pápai polgármester mellett az SZDSZ által támogatott várpalotai középiskolai tanár is pont elérte a kétharmados szavazati arányt. A kormánykoalíciós

alelnökjelöltek viszont „keresztbe verték" egymást. Azzal ugyanis, hogy az MDF jelöltje nem lépett vissza teljesen, hanem alelnökjelöltté vált, szavazatokat vett el az ugyanabból a körzetből induló KDNP által támogatott alelnökjelölttől. Pedig az utóbbi már meg is egyezett a pápai jelölttel egymás kölcsönös támogatásában. Itt is látszik, hogy nem tisztán a pártérdekek, hanem a területi érdekek is érvényesültek.

Megyei tanács helyett önkormányzat és köztársasági megbízott

A megyei tanácsokat a jogi és közgazdasági szakemberek, valamint a pártok többsége teljesen fel kívánta számolni. Mivel ez a megyerendszer megszüntetését jelentette volna, ezt a nemzeti hagyományokra hivatkozó történelmi pártok természetesen nem fogadhatták el. A kormánypártok megyeellenes szakértőit is meggyőzte az a lehetőség, hogy a konzervatívnak tartott vidéki szavazók révén a megyékben is szerezhetnek pozíciókat. A liberális és a szocialista ellenzék is elhitte azt a titkos várakozást, ezért a kétharmados önkormányzati törvényben elérték, hogy az ötvenezernél nagyobb lélekszámú városokat megyei jogúvá nyilvánítva kivonhassák a megyei közgyűlés hatköréből, s azt is, hogy megyei főispánok helyett köztársasági megbízottak vezessék a megyei tanácsok általános hatósági és törvényességi feladatait átvevő közigazgatási hivatalokat.

Egyik eset: vállalkozás elnökjelöltségre

A községi választásokat ebben a megyében is a pártoktól független jelöltek nyerték meg. Ez keresztülhúzta a törvényalkotók szándékát, a pártoknak háttérbe kellett vonulniuk. Pártemberekkel szemben népszerűbbé váltak a megyei érdekeket a pártérdekektől mentesen képviselő jelöltek. Így került előtérbe dr. Festő Gábor.

A jelölt korábban hosszú évekig tanácsi jogász (1977-ben a járási hivatalban, majd 1980-tól megyén volt előadó, majd főelőadó) majd 1985-től megyei szervezési és jogi osztályvezető, s akkori szakmai meggyőződése szerint megyei tanácstestületre nincsen szükség, hiszen helyi önkormányzat csak települési szinten képzelhető el. A megyében az ügyek szakszerű vitelére elégséges egy közigazgatási hivatal.

A dilemma: elvállalja-e ilyen körülmények között az elnökjelöltséget? Amint azt már tudjuk, végül is elvállalta, pedig komoly ajánlatot kapott a köztársasági megbízott hivatalvezetői állására. Indoka: megválasztása esetén nagyobb szakmai mozgástere lesz. Rejtett indoka: a köztársasági megbízottat pártszempont alapján választották ki (az MDF megyei elnöke volt éppen), így a független és pártatlan szakmai munkára ott már kevés esélyt látott. Hasonló okokból utasította el a megyeszékhely városi jegyzői állását.

Hol van itt a kognitív disszonancia?

A dilemma feloldása: hősünk véleménye megváltozott. Az általa elképzelt megyei közigazgatási hivatalnak szüksége van a testületi kontrollra, csupán a szűken vett törvényességi ellenőrzés nem bízható az önkormányzati hivatalra.

Festő dr. tehát elfogadta a megyei önkormányzat szükségességét, sőt a középszintű önkormányzati hatáskörök erősítésének is egyik élharcosa lett. Így oldotta fel azt az ellentmondást, hogy nem lehet egy olyan szervezet vezetője, amelyiket fölöslegesnek tart.

Másik eset: miért változtatták meg a szavazatukat?

Ugyanez a történet egy másik furcsa esetet is felszínre hozott, s ez a kétharmados választási szisztémával függ össze. A jelenlévő 48 képviselő közül Festő dr. az első fordulóban 34 szavazatot kapott, s ez kettővel volt kevesebb a szükségesnél. Az MDF megyei elnöke ugyanis megszervezi, hogy a kereszténydemokrata érzelmű ellenjelöltre szavazzanak az őt jelölő városkörnyék képviselőin kívül a kormánykoalíció pártjaival szimpatizáló megyei képviselők is.

A második fordulóra egy héten belül kerül sor, s az újabb szavazás alkalmából Festő dr. már 35 szavazatot kapott. Már csak egy voks hiányzik a győzelemhez!

A kormánykoalíció jelöltje ellen szólt, hogy semmiféle közigazgatási tapasztalattal nem rendelkezett, viszont 1956 után több évtizedet külföldön töltött, így semmiféle pártállami múlttal nem volt megvádolható. Ezzel szemben Festő dr. tagja volt az MSZMP-nek, sőt az utolsó kongresszuson küldött is volt. Éppen azért nem lépett át az utódpártba, hogy megőrizhesse a választások lebonyolítása során a pártatlanságát.

Nemcsak a jelöltek mellett, hanem ellenük is folyt a propagandaháború. Ennek egyik példájaként az MDF megyei irodájából telefonon felhívták a közgyűlés tagjait, hogy ne támogassák a „hatalomátmentést." Megkeresték a jelöltet állító városkörnyék képviselőit is, de a befolyásolási kísérlet pont ellentétes hatást váltott ki. A közgyűlésen az érintett SZDSZ-párti képviselők kikérték maguknak a pártelvű agitációt, s éles hangon szólaltak fel az MDF ellen. Ekkor két képviselő, az egyikük kisgazda, a másik MDF szimpatizáns, tiltakozásuk jeléül elhagyták az üléstermet. „Nem vagyunk kíváncsiak a liberális szájalókra!" A titkos szavazáson viszont az ezt követő újabb fordulóban Festő dr. újabb kettővel növelte szavazatainak a számát, így letehette a hivatali esküt.

Később a két „kivonuló" képviselő elárulta a megválasztott elnöknek, hogy ők „álltak át". Véleményük szerint az legyen az elnök, akit szaktudása és gyakorlata képessé tesz a megye érdekeinek képviseletére. Ezzel korábbi véleményüket, amelyik szerint döntő a politikai elkötelezettség, felülvizsgálták, a véleményváltoztatással a hirtelen döntésüket is igazolták. **(**Hogy ez a magatartás mennyire volt disszonáns és mennyire kognitív azt a szociálpszihológusok tudják csak megfejteni.)

Pszichológiai magyarázat: az önigazolás

Az önigazolás, vagy a kognitív disszonancia feloldása érvényesült Festő dr. estében, aki először fölöslegesnek tartja a megyei önkormányzati testületet, majd mégis annak élére áll. Ezt a belső feszültségállapotot jelzi az a kijelentése, amit a jelölés elfogadása után tesz: … (sajnos nem tudjuk közölni, mert megsérült a lemez – a szerk.) Mégis meggyőzi magát, hogy ezen a poszton többet tud használni. A kollégái, munkatársai további sorsát illetően valóban tudott segíteni, nem úgy a saját szakmai fejlődésében, mert arra nem sok ideje maradt.

A kivonuló képviselők esetében az első feltételezésünk az, hogy itt az a pszichológiai törvény érvényesült, mely szerint az emberek aktívan kerülni igyekeznek, nehogy az őket nem érdeklő érvek hassanak rájuk. Ezért nem hallgatták tovább az ellenfél szónokát.

Az, hogy végül mégis „átszavazták", valószínűleg a sikertelen választási procedúrák, s az ehhez kapcsolódó politikai csata ellenhatása. Elegük volt a pártpolitikából: döntöttek. Véget vetettek a választási harcnak, megváltoztatták viselkedésüket, ráadásul a korábbi véleményükkel ellentétes módon. A párthűséggel szemben felülkerekedett a „megye érdeke": legyen minél előbb elnök, s lehetőleg ne pártpolitikus, hanem szakember.

Mi az amit sem politológiai, sem szociológiai módszerekkel nem tudunk megmagyarázni?

Az első kérdés, ami miatt az eset foglalkoztatott, az a szavazás volt. Miért változtatták meg ketten a szavazatukat az elhangzott érvekre adott negatív reagálás és a politikai érdekeik ellenére?

Hatással lehetett-e rájuk az a tény, hogy már csak egyetlen szavazat hiányzott az esélyesebb jelölt megválasztásához, s hogy a többség kitartó és határozott volt akaratának kifejezésében?

Kétségtelen, hogy a két átpártoló saját elhatározásából változtatta meg szavazatát, bár az SZDSZ agitációja a jelölt mellett valószínűleg erős pszichológiai nyomást jelentett. Normális esetben az azonban a politikai ellenfeleknél pont ellentétes hatást kellett volna, hogy kiváltson. Miért változtatták meg mégis ketten a szavazatukat?

Ennek egyedül pszichológiai okai lehettek. A két képviselőnek egyszerűen elege volt a torzsalkodásból. Úgy gondolták, hogy a megyegyűlésnek nem az a szerepe, hogy pártpolitikai csatározások színtere legyen. Érvényesült ugyanakkor az önigazolás motívuma. A két képviselő döntött, nem bírták tovább a feszültséget, s így tulajdonképpen csak megelőlegezték az előbb-utóbb amúgy is várható eredményt. Döntésüket zaklatott lelki állapotuk miatt hozták meg, így lerontották az elnökválasztás elhúzódását feltételező politikai várakozásokat. A bonyolult választási rendszer miatt a politikai érdekviszonyok teljesen összekuszálódtak. Nem volt mit tenni: győzött a józan ész…

Ilyen választás többet nem fog előfordulni, hiszen a parlamenti pártok egyetértenek abban, hogy a megyei képviselőket közvetlenül, lehetőleg pártlistákon válasszák meg.

KOS ALADÁR

Visszaemlékezések

A Zongor-család és hősünk ifjúkora

A Zongor-család, egy elszegényedett nemesi család. A Zongorok ősei valamikor az 1200-as években települtek Magyarországra solymászként, innen van a név is, ugyanis a „zongor" szó az sólymot jelent. A családnak van egy felvidéki és egy erdélyi ága is. Zongor Gábor családja viszont Vas megyéből származik. Ez a nemesi előnévből is kitetszik, hiszen Bőd községről elnevezve lettek Beödi Zongorok. Akkoriban a nemesi címet vérrel vívták ki, így a török időkben *Zongor János* híresült el, mint Szigliget és Tihany várkapitánya. A napóleoni háborúk idején *Zongor Mátyás* is részt vett az utolsó nemesi felkelésben, az úgynevezett győri futásban.

Neves személyiség volt még *Zongor Béla*, evangélikus püspök, illetve *Zongor Endre*, aki az esperesi címig vitte. Vele el is értünk a közvetlen családtagokhoz, hiszen Zongor Endre, Zongor Gábor édesapjának, Ferencnek a bátyja volt. Hét gyermek született ekkor a Zongor-családban. Közülük csecsemő korában meghalt József, majd később egy második József is született, de neki sem hozott szerencsét a név, ugyanis öngyilkos lett. A hét testvér közül legidősebb Endre volt, aki, mint tudjuk papnak állt. Az ő öccse Lajos, gazdász lett, akit később kuláknak nyilvánítottak. Vele esett meg az a történet, hogy teljesíthetetlen beadási kvótákat szabtak ki rá, majd miután a beszolgáltatást elmulasztotta, elvitték Sárváron bezárták. Mindez Nagysimonyiban történt. A falubeliek viszont annyira szerették, hogy összeadták a tojást, gabonát, szalonnát és a többi élelmiszert, így meg is írta a Vas Népe: Lám, lám, ha megszorongatják a kulákot, mégiscsak képes teljesíteni a beszolgáltatást.

Zongor Gábor édesapja volt a legkisebb fiú, *Zongor Ferenc*, aki 1915-ben született, Nagysimonyiban. Részt vett a második világháborúban, a Don-kanyarban is, mint karpaszományos, de olyan rossz állapotban került haza, hogy leszerelték. Katonai szolgálatra alkalmatlan volt, ezért elhelyezték a Magyarországhoz újonnan csatolt Vend vidékre, Mezővárra, ahol összeismerkedett későbbi feleségével, *Moravecz Erikával*. Nagy volt a szerelem, de volt egy kis probléma. Moravecz Erika Sopronban az orsolyitáknál szerezte meg tanítónői képesítését és a család bigott katolikus volt, míg Zongor Ferenc a soproni evangélikus líceumban végzett. Képzeljük el a megütközést, hogy egy „eretnekkel", egy evangélikussal kíván házasságra lépni.

A másik probléma a fiatalember legyengült állapota volt. Akkoriban a házassági engedélyt fizikai alkalmassághoz kötötték, és mivel a vőlegény egészsége olyan mértékben károsodott volt, az esküvőre csak 1948-ban került

sor. Az ifjú házasok Hegyeshalomban kezdtek el tanítani. 1949-ben előbb az idősebb fiú, *Zongor László* született meg, majd 1953-ban Gábor, mindketten a mosonmagyaróvári kórházban látták meg a napvilágot.

A családnak azonban 1953-ban el kellett menekülni Hegyeshalomból, hiszen a tanító úr a helybéli jegyzővel és pappal kártyázott és feljelentették őket, mint összeesküvőket. Szólt a helyi ÁVO-s összekötő, hogy azonnal tűnjenek le, mert baj lesz. Így kerültek vissza Vas megyébe, és ősszel már Alsóságon kezdtek el tanítani.

Alsóság ekkor már Celldömölk része, de volt ott egy falusi iskola. A család a volt paplakban kapott elhelyezést társbérletben az énektanár *Szabó Pálékkal*, aki anyjával és analfabéta bátyjával, Lajossal lakott a ház másik részében. Az érdekessége az, hogy Lajos bácsit írni-olvasni végül a kis Gábor tanította meg, azzal egyidejűleg, ahogyan ő maga sajátította el a betűvetést. Cserében viszont Lajos bácsi bagót rágni, kunyhót építeni, a természetet járni és csavarogni tanította meg a kisfiút. Együtt lelkes fémgyűjtők voltak. Találtak többek között: rohamsisakot, rozsdás géppisztolyt.

Később Zongor Ferenc tanítóból iskolaigazgatóvá lépett elő, így Gábornak nem nagyon volt problémája a tanulmányi eredményekkel. Annál is inkább, mivel bátyja kifejezetten okos és szorgalmas fiú volt, így azt gondolták, hogy az öccse is követi a példát. Ez nem egészen így történt, hiszen hősünk a könnyebb utat választotta, nem nagyon tanult, de ennek ellenére, mégis mindig a legjobb jegyet kapta. Ebből később lett egy kis problémája, hiszen gimnáziumba, Celldömölkre, a két osztály közül végül nem az általános, hanem a matematika-fizika tagozatra vették fel, látva a papíron kimutatott eredményeit. Később ugyan megígérték neki, hogy majd átmehet a sima tagozatra, de sajnos nem voltak elegen a matematika-fizika tagozaton, ezért maradnia kellett ebben a zsákutcában.

A két tantárgyból nem is sikerült ötösre az érettségi, s akkoriban ez is számított a felvételinél. Érdekessége a történetnek, hogy miképp lett jogász a fiúból. Ez a magyar tanárnőnek köszönhető, aki egy jól kereső nőgyógyász feleségeként, csak hobbiból tanított a gimnáziumban, s amikor követeléseit, hogy milyen könyveket, felszereléseket vegyenek következő tanévben, nem teljesítették, akkor kilépett. Viszont továbbra is vállalta az osztályának felkészítését az érettségire és már akkor drámapedagógia módszereket alkalmazva –, rájött, hogy milyen jó képességei vannak a fiúnak, s tanácsolta, hogy a jogi pályát célozza meg.

A másik ágon történelem tantárgynál is volt egy kis gond. Ott is új tanár jött, ráadásul egy tudással kevésbé, viszont politikai háttérrel viszont annál inkább rendelkező alapszervezeti párttitkár, akivel hamar összetűzésbe került az öntudatos kamaszfiú. Ez a tanár korábban a „világnézetünk alapjait" oktatta, s azért vette át az osztályt, mert korábban, az általuk kedvelt fiatal történelem tanárt eltávolították az oktatásból. Könyvtárosi állásba helyezték, hiszen kiderült, hogy

nem a tankönyvet oktatja, hanem saját nézeteit osztja meg a fiatalokkal, amik nem mindig voltak rendszerkomfortosak. El is határozta az új tanár, hogy meg fogja regulázni a fiatalembert. Az volt a taktikája, hogy nem az éppen aktuális anyagot, hanem az azt követő leckéket kérdezte, amiket még nem is vettek. Nem számoltak azonban Zongor Gábor szorgalmával, ő ugyanis mindent előre megtanult, így teljesen tehetetlen volt vele szemben a tanár.

Nagy hatással volt rá a fizika tanára is, aki az életre tanította. Többek között megnézték *Antonioni Nagyítás* című filmjét, és a fizika órán meghallgatták az *Omega együttes Tízezer lépés* című albumát.

Megkérdeztem, hogy ilyen családi háttérrel hogyan lett mégis baloldali érzelmű?

Ez is nagyon érdekes volt, válaszolta, hiszen a családi kúria padlásán – a két világháború közötti kifejezéssel élve – „felforgató" irodalmat talált. A Tanácsköztársaság idején kiadott füzeteket, könyveket, többek között Buharintól és Kautskytól. Ezek az írások megragadták a fiatalember fantáziáját. Beleásta magát a marxista szerzőkbe, így amikor az egyetemi felvételin magyar irodalomból a romantikáról kérdezték, rögtön közölte, hogy mit írt le erről Engels Frigyes és hogyan értékelte. Megkülönböztette a haladó és a retrográd romantikát és így tovább. Mondani sem kell, hogy elkápráztatta a bizottságot. Történelemből az angol polgári forradalmat húzta, ezt nagyon tudta, és akkor még volt olyan feladat is, hogy:„napi politika", az pedig az osztrák-magyar kapcsolatok kérdése volt. Itt azonban támadt egy kis aggodalma, hiszen este a televízióban egy osztrák delegáció kormányzati látogatásáról volt hír, s ezért attól tartott, hogy mivel ezt nem említette, így nem lesz meg a maximális pontszám.

Végül is sikerült a felvételin elérhető maximálisan tíz pontból mind a tízet megszereznie, s mivel a gimnáziumban nyolc pontot szerzett, ez végül is elegendő volt.

A középiskolában nagy hatással volt rá, az említett magyar tanárnő, akit egyébként *Dr. Tárczy Miklósné* dr-nak hívtak, hiszen nemcsak a férje volt orvos, hanem ő maga is doktorátust szerzett. Az, hogy alkalmasnak találta hősünket a jogi pályára, az az érettségire való felkészítés során, *Móricz Zsigmond Rokonok* című művének feldolgozása kapcsán derült ki, ahol mindenkinek vállalni kellett egy szereplőt, és annak nevében tovább írni a regényt. Ő az ügyvéd szerepét vállalta, s védőbeszédet írt a rokonok rendszere ellen. Ennek sikere kapcsán javasolta Gábornak a tanárnő az állam- és jogtudományi kart. Utána is nézett, s kiderült, hogy őt igazán az államtudomány érdekli.

Néhány szót megérdemel a katonaság is, hiszen a fiúkat előfelvételisként vették fel az egyetemre, ami azt jelentette, hogy 11 hónap katonai szolgálat volt előírva a kalocsai Forradalmi Lövészezrednél. Zongor Gábor három nap után rájött arra, hogy nem neki való a katonaság, ezért azzal a trükkel élt, hogy a labdarúgás révén amúgy is gyenge térdét dolgozta meg úgy, hogy bedagadt és

különböző színekben kezdett el játszani. A gyengélkedőben többször leszívták a daganatot, majd végül beutalták a katonai kórházba, ahol már szinte a kezében érezte az egészségügyi alkalmatlanság miatt a leszerelő papírt, amikor rákérdezett a felülvizsgálati főorvos, hogy melyik egyetemre is vették fel? Miután büszkén közölte, hogy a jogra, az orvos véleménye rögtön megváltozott. Nem szereli le, hiszen ő biztos, hogy egy csibész, mert minden jogász hazudik. Annyi előnye azért származott, hogy a térde kímélése érdekében eltiltották a díszlépéstől, a gyakorlópályáról és egyéb megterhelő feladatoktól. Ugyanakkor kiderült, hogy a szemével viszont tényleg baj van, hiszen a lövészetnél nem látta a céltáblát és a szemorvosi vizsgálat során derült ki az, hogy szemüvegre szorul. Addig hősünk úgy látta a világot, mint egy impresszionista festményt.

Voltak még egyéb érdekes történetek az egyetem kapcsán is. Mindent nem mesélhetünk el, de a lényeg az, hogy ott is jó társaságba keveredett. Többek között *Bihari Mihály* tanársegédnél, a magyar politikatudományi képzés későbbi elindítójánál írta szakdolgozatát, s ebben bemutatta, hogy Magyarországon párhuzamos hatalmi struktúra létezik, hiszen az állami/tanácsi mellett az állampárt hatalmi szervei is megjelennek. (Ezt később Bihari Mihály részletesebben is kifejtette a *Fordulat és reform* kötet mellékletében szereplő demokrácia csomagtervben.) Gábor szakdolgozata olyan jól sikerült, hogy az egyetem belső kiadványában is megjelent. Majd az Országos Tudományos Diákköri Konferencián is előadta. Ekkor jött rá *Samu Mihály* professzor, hogy mire is adott ő jeles osztályzatot az államvizsgán, hiszen a hosszú művet ő – természetesen – nem olvasta el. (Hogy miképp is került hősünk Veszprémbe, arról Zimonyi Péter beszélt. Lásd a következő írást, – a szerk. megjegyzése.)

(Lejegyezte: Agg Zoltán, a kíváncsi riporter)

Z.G. – A. Z.

Az időskor szépségeiről
Dr. Zimonyi Péter köszöntője

Kedves Barátaim!

Szeretettel köszöntöm a Veszprém Vármegyei Önkormányzat Idősek Klubjának itt megjelent tagjait. Már most jelzem, hogy várhatóan jövőre már bekövetkezik a klub államosítása és egyidejűleg a klubunk neve is megváltozik: Nemzeti Idősek Klubjára.

A mai foglalkozásunk napirendjét – a demokrácia manapság újragondolt értelmezésének megfelelve – én egyedül határoztam meg, tudva azt, hogy szerény, ám egyedülállóan helyes javaslatommal úgyis mindenki egyetértene.

Ennek megfelelően a napirend:

1. Melyek az időskor szépségei?
2. Évfordulós klubtársunk köszöntése.
3. Szabad foglalkozás, ennek keretében rajzolgatás, letye-petye, lemenők és betegségek tételes felsorolása stb.

Akkor kezdjük az elsővel, szóval melyek az időskor szépségei?

Jelenthetem, hogy sem a saját kutatásaim, sem a felkért közvélemény-kutatók összegzései nem jártak eredménnyel. Kérlek benneteket, hogy amennyiben tudnátok ilyenről, most jelentkezzetek. Előre jelzem, hogy a hosszas felsorolást komolytalannak fogom tekinteni, s az elkövetőt várhatóan pénzbírsággal fogom sújtani.

Nna, ezen úgy tűnik, túl vagyunk, de engedjétek meg, hogy ennek kapcsán felidézzem egy nemrégen folytatott beszélgetésemet, egy régi ismerősömmel.

- Rég láttam Péter, hogy van?

- Köszönöm Klára, jól, persze hát öregszem. De, ahogy mondani szokták, mindenki annyi idős, amennyinek érzi magát. Én például úgy érzem, hogy szeptemberben már megyek az általánosba.

- És mondja Péter, hogy áll a szobatisztasággal?

Lépjünk! A mai második témánk sem lesz független az életkortól. Jelesül arról van szó, hogy az egyik klubtársunk kerek évfordulóhoz érkezett el. Hogy ki az, azt egyelőre nem árulom el, bár tudom, hogy sejtitek, hogy kiről van szó. A neve egy cetlire írva itt van a zsebemben – megkaptam a szervezőktől – nehogy elfelejtsem a kellő pillanatban.

Annyit előzetesen, hogy még az előző évszázadban, sőt az előző évezredben látta meg napvilágot Mosonmagyaróváron, de nem ott, hanem a Vas megyei, Celldömölk melletti Nagysimonyiban nevelkedett – erről csak annyit, hogy kultúráltabb körökben ezt Nagyzimonyinak ejtik, mert így még értelme is van.

Nem sorolom fel, hogy a szóban forgó „illető" tanulmányait hol és milyen elképesztő eredményekkel végezte. Inkább arról szólnék, hogy én mikor és hol ismerkedtem meg vele.

Az történt, hogy egy ifjú pár – keresztnevük szerint Zsuzsa és Gábor – elvégezve a jogi egyetemet a térkép fölé emelkedett, majd rábökött arra, hogy eldöntsék, hogy hol kezdjék a közös éle-

tüket. A ceruza hegye, hogy-hogynem egy Várpalota nevű településen landolt. Ám legyen – gondolták -, és a Déliben vonatra szálltak. Na és persze elkezdték tervezni a jövőt. A családalapítás nagy kérdésébe belebonyolódva, egymást folyamatosan felül licitálva, végül is megállapodtak abban, hogy kis hazánk demográfiai mutatóit számottevően javítani fogják. Úgy határoztak, hogy három fiúcskával fogják a magyar emberek létszámát növelni. (zárójelben jegyzem meg, hogy kis hibával ugyan, de az teljes mértékben teljesült.) Ámde a heves vita eredménye az lett, hogy elfelejtettek leszállni Várpalotán, de nem vacakoltak, mire Veszprémbe érkeztek akkorra Zsuzsa pocakja már növekedésnek indult. Ezen a napon ismerkedtünk meg, annak érdekében, hogy egy életre szóló barátság alapjait rakjuk le. Ehhez képest én az Állatkertben raktam le Őket, minthogy itt volt az első veszprémi lakásuk, mint ahogy nekem is..

A következő évtizedekben az államigazgatás berkein belül – Veszprém város illetve járás – mindkettőjükkel együtt dolgoztunk. Gáborral 2 hónap eltéréssel érkeztünk a megyei tanácshoz, később a megyei önkormányzathoz, ahol Gábornak összesen 18, nekem 17 év jutott. Szép volt mind, ahogyan az időközben potyogtatott fiúk helyett a lányok, úgyis mint Klára, Vera és Fruzsi, mindhárman ma már nagyszerű szülők, akik tehetségesek és eredményesek.

A rendszerváltást követő években Gábor vezetésével hittel és szenvedéllyel tettük a dolgunkat. Kiváló csapattal – hiszen Veletek – dolgozhattunk. A korábbi, megyei tanácsi tekintélyelvű vezetést felváltottuk egy barátságra és bizalomra épített stílusra. Nagy adomány, ha az ember, szorongás nélkül, jókedvűen érkezhet a munkahelyére és ugyanígy zárhatja a napot. Emlékeim szerint ezt sikerült megvalósítanunk.

Ezekben az években rengeteg minden történt. Munkánkat ugyan néha megzavarták a politikusok, de ezzel együtt is igazán szép időszak volt.

Mint mondtam, barátságunk, amint tudjátok is, túlterjedt a hivatal falain kívülre is.

Sok vidám történetet mesélhetnék. Amit kiválasztottam, nem volt akármi.

Történt, úgy 93 környékén, hogy családjainkkal elmentünk a Dunakanyart megismerni. Úgy 8-10 napra egy házat béreltünk Dunabogdányban, tudva azt, hogy menetközben feladatunk lesz, részt kell vennünk Ópusztaszeren a megyék első országos találkozóján. (nem biztos, hogy ez volt a rendezvény neve). Előre megbeszéltük, hogy az esemény reggelén értünk jön Török Feri és visz minket a helyszínre. Ámde időközben, akármi oknál fogva, megváltozott a gyülekező időpontja, miértis a megbeszélthez képest előbb kellett indulnunk. Akkor még nem volt mobiltelefon, így Aranka (Mészárosné Aranka az elnöki titkárnő) nagyon okosan úgy döntött, hogy a dunabogdányi polgármesteren keresztül üzen nekünk.

Vidám kis csapatunk – létszáma tíz fölött – éppen a reggeli kómából próbált visszatérni a jelenbe, mikoris a szomszédból hangos kutyaugatás hallatszott.

Nem hagytuk válasz nélkül. Egyszerre ugatott, csaholt mindenki, kicsi és nagy.

A krach ekkor következett be.

Kopogtak, de Zsuzsán kívül senki sem hallotta, ő viszont ajtót nyitott és beengedte a kifogástalanul öltözött polgármester urat, aki éppenséggel Veszprém megye Önkormányzata elnökének és főjegyzőjének hozott üzenetet…

Azt, hogy csapatunk milyen benyomást tett rá, sohasem fogjuk megtudni, de nagy valószínűséggel a helybeliek a helyi kocsmában azóta is minden este követelik, hogy mesélje el a történetet.

Sok mindenről lehetne és kellene még megemlékezni, Gábornak a közel két évtizedes TÖOSZ-beli tevékenységéről, lányaikról, unokáikról, kutyáikról, macskáikról, Gábor elvetélt légtornászi próbálkozásairól.

Nem szóltam még Gáborról, mint a festőművészről sem. Ebben a minőségében is szeretjük. Egyedi és senkivel összse nem téveszthető stílusa, színvilága, képeinek játékossága mögött sok-sok érzelem és gondolat tör elő.

Ma Zongor Gábort ünnepeljük. (nem kell megnéznem, hogy mi áll a cetlin) Az ELNÖKÖT, az egykori munkatársat, a mindenkori BARÁTOT, ezt a már fehér hajú, enyhén zömök 70-es vagabundot. Kivételes embernek tartom. Ő az, akit nem lehet nem szeretni. Számomra Ő egy orákulum, a tehetség, a bölcsesség és a jóság hordozója.

Kedves Gábor! Mi, akik itt vagyunk, szeretünk Téged, és amikor a 70-ediken köszöntünk – kicsit önző módon – azt kívánjuk, hogy tehessük ezt tíz, húsz és így tovább év múlva is.

(Elhangzott: 2023 június idusán, Veszprém-Jeruzsálemhegy.)

„…éjjel nézem a plafont”
Dr. Zsédenyi Imre köszöntője

Kedves Gábor és Zsuzsa!

Szeretettel köszöntelek benneteket és őszinte tisztelettel kívánok Gábornak boldog születésnapot!

Köszöntőmet nem vetettem papírra, minden szavam szívből jön, így köszönném meg a Hivatal és a magam nevében, amit tőled kaptunk elnökséged alatt.

1996 évének egyik őszi napján találkoztunk először. Negyedórás beszélgetés után azt mondtad, támogatod főjegyzői kinevezésemet. Most már tudom, hogy az csak rajtad múlott, mert akkora volt a tekintélyed a közgyűlésben is, hogy javaslatodat egyhangúan elfogadták. Meg azt is elképzelem, hogy a háttérben sokat dolgoztál az előkészítés érdekében. Köszönet érte!

Utólag is örülök, hogy a Megyei Önkormányzati Hivatalt, annak ellenére, hogy szabadkezet kaptam a kialakítására, változatlanul vettem át. Elkötelezett, szakmailag jól felkészült kollégákkal dolgozhattam. Nélkülük nem ment volna! És ott volt a Te támogatásod is mindenben. Hivatali rendezvények, ünnepnapok, közös kirándulások, és persze a sok-sok munka. Köszönet érte!

Személyemet megvédted azoktól a rosszindulatú támadásoktól, amiket a közgyűléseken oly sokszor kaptam,. Kisegítettél válaszaiddal, most is megköszönöm!

Csodáltam felkészültségedet, sokszínűségedet.

Emlékszem - talán valamikor a munkába állásom első napjaiban lehetett - Zircre mentünk egy túl fiatalon elhunyt iskolaigazgató temetésére. Gyászbeszédet mondtál sok ember előtt - nagyon odaillőt - és akkor arra gondoltam, hogy én erre képtelen volnék.

Aztán a nemzetközi delegációk fogadásán elmondott beszédek: tisztelet a vendégeknek, az EU-ba tartó Magyarország értékeinek bemutatása, frappáns humor minden témához. Köszönöm, hogy résztvevője lehettem a delegációknak, és akként történő bemutatásomat is, hogy én fogom ápolni a kapcsolatokat. Örömmel, elkötelezettséggel tettem eleget a feladatnak.

Egyszer megkérdeztem tőled, hogy a beszédeid spontán jönnek-e?

„Tudod, éjjel nézem a plafont és mondom a beszédet.” Ez volt a válaszod.

Én is ezt tettem, igyekeztem felkészülni és jól előkészíteni a döntéseket.

Csodálattal nézem a festményeidet, látom az aprólékos sok-sok munkát. Tudom, hogy éjszakai festő vagy, élénk képzeletedet a kezed nagy tehetséggel megvalósítja. Én a tavirózsáidban láttam érzésvilágod egy részét, gyönyörűek!

Kedves Gábor!

Csak egy kis szeletét mondtam el annak, amiért köszönetemet és hálámat kellene kifejeznem Neked, lehet, hogy nem is a legjobb szavakkal, de őszintén.

Boldog 70. születésnapot kívánok Neked!

Gábor a sokoldalú

Mindig nagy tisztelettel tekintettem azokra az emberekre, akik életük során egy-egy fontos szakterületen kiemelkedőt alkottak. Még ennél is nagyobb elismeréssel adóztam közülük azoknak a nagyon keveseknek, akik az élet több, netán a képzeletbeli skálán egymástól távoli területén értek el életpályájuk során kiemelkedő sikereket.

Példaképeim egyike is ezzel az igen ritka pozitív tulajdonsággal rendelkezik, hiszen Dr. Ormai László, a világszerte ismert és elismert „Ping-Pong Pápa" 70 éves, páratlanul hosszú és sikeres edzői, csapatvezetői pályája alatt a Guiness-rekordok könyvébe vezette csodálatos, 25-szörös BEK-győztes asztalitenisz csapatunkat, a Statisztika Petőfi Sport Clubot.

A sport területén elért világ-sikereivel párhuzamosan köztisztviselőként a Központi Statisztikai Hivatalnak is hosszú évtizedek óta szakmailag igen magasan elismert, emblematikus felsővezetője volt.

Ebbe a tekintélyes sorba illeszkedik nálam Dr. Zongor Gábor Barátom is, aki az életnek ugyancsak több területén is maradandót alkotott, sőt alkot mai napig!

Dolgos eddigi életének túlnyomó többségét a terület-, településhálózat kutatásának, fejlesztésének szentelte. Ezen a rendkívül szerteágazó szakterületen belül is azon nagyon kevesek közé tartozik, akik ennek az igencsak összetett területnek a tudományos igényű művelésétől a lehető leggyakorlatiasabb ágáig lényegében annak teljes, igen széles spektrumát átfogták.

Szent meggyőződésem, hogy éppen ez a képessége, ritkaság számba menő gyakorlata emelte Őt a széles értelemben vett SZAKMA Legnagyobbjai közé.

GÁBOR – A SZAKEMBER

A területfejlesztés-, a településhálózat kutatása, fejlesztése éppen azért az egyik legösszetettebb, legszélesebb spektrumú tudomány-terület, mert egy ország életének lényegében minden zegzugát átfogja, a jogalkotástól a társadalmi szintű életminőség széles skáláján át, a városok, falvak gazdaságitársadalmi életének szinte valamennyi metszetét.

Dr. Zongor Gábor ennek a szerteágazó tudományterületnek a magas szintű elméleti művelésétől az abszolút gyakorlatias teendők soráig a teljes keresztmetszetét nagy biztonsággal uralta, és uralja máig is. Őrá aztán igazán végképp nem érvényes a méltatlanul korán eltávozott, nagyszerű statisztikus-településtudós barátunk, Kovács Tibor klasszikus, az adott esetekben találó mondása a mindennapi gyakorlattól elrugaszkodott jogalkotókat igencsak beszédesen minősítve :„Szobatudósok ezek …"

A témában megjelent, színvonalas, nagy fontosságú kérdésekben fogant, rengetegszer idézett publikációknak egész sora kötődik Gábor nevéhez. Tudományos értékű megállapításaiban, állásfoglalásaiban vezérlő elve évtizedek óta mindig a szakmaiság volt, egyéb

(partikuláris) érdekek azokat, szilárd és közismert társadalmi nézőpontja mellett sem befolyásolták. Emiatt persze gyakran keveredett a legkülönbözőbb szinteken kulturált szakmai vitákba, de határozott álláspontját mindig ész-érvek felsorakoztatásával, és soha nem az erő, vagy más, tőle idegen eszközök felhasználásával védte meg.

Nemcsak intenzíven publikál évtizedek óta az igen gyakran húsbavágó témákban, hanem ezzel párhuzamosan mások számára is teremtett nívós színvonalú publikálási lehetőséget, hiszen alapító főszerkesztőként jegyzi a több, mint 30 éve életre hívott COMITATUS Önkormányzati Szemlét, amelyet máig a magasan minősített szakmai folyóiratok között tartanak számon. Folyóiratunkról mára már (sajnos !) az is elmondható, hogy napjainkban az egyetlen, vidéken szerkesztett, független, tudományos periodika. Ebben a szerteágazó munkában egészen a kezdetektől napjainkig több elkötelezett, kiváló szakember intenzíven segítette, pl. Agg Zoltán, Oláh Miklós és mások.

A folyóirat talpon maradása, sőt fejlődése érdekében végzett munkáját, helyenként-időnként harcait, máig hűen jellemzi a lapszámaink impresszum oldalára nyomtatott igencsak beszédes és vissza-visszatérően időszerű mottó :

„Azokból a kövekből, amelyeket utunkba gördítenek, kis ügyességgel lépcsőt építhetünk”

A terület-, településhálózat fejlesztési szakmán belüli gyakorlati munkássága is szinte páratlanul széles alapokon nyugodott a hosszú pályafutása alatt.

A korabeli Megyei Tanácsok mintegy jogutódjaként a rendszerváltást követően két cikluson keresztül vezette az akkor még (főképpen a mai helyzetet ismerők szemében …) igencsak széles jogkörű, újonnan megalakult Veszprém Megyei Önkormányzatot, vezetői munkáját akkori munkatársainak döntő többsége máig nagyra értékeli.

Később, egészen nyugdíjba vonulásáig, több, mint másfél évtizedig volt az ország messze legszélesebb településkört átfogó önkormányzati szövetségének, a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének Főtitkára, mely tisztséget közmegelégedésre és az érintett települések javára töltötte be. Ez a tekintélyes szövetség az ország több, mint 3 ezer településéből közel 2 ezer várost, falvat átfogott, átfog, emellett a településeket érintő jogalkotási folyamatokban az ország valamennyi települése érdekében törekszik az aktuális érdekek minél teljesebb érvényesítésére.

Ez a bő másfél évtized fokozatosan még tovább erősítette azt a már korábban is meglevő képességét, hogy aprólékosan ismerte, ismeri lényegében a legkisebb falvaktól a legnagyobb városokig hazánk teljes településhálózatát, megannyi gondjukkal, bajukkal, eredményeikkel együtt. De ez a hosszú, szisztematikus munka építette fel aztán lépésről lépésre Gábor hihetetlenül széles, nagy többségében alapos, mély személyes kapcsolatrendszerét, amely nélkül az általa végzett munka hatékonysága hosszú távon bizony jóval korlátozottabb lett volna.Ez a gazdag háttér jogosítja fel aztán minden tekintetben Őt arra,

hogy ezen a területen saját magát az „ÖNKORMÁNYZATI ÉRDEKVÉDŐ” titulussal definiálja.

GÁBOR – A MŰVÉSZEMBER

Sokak szemében, akik nem, vagy csak kevésbé ismerik Őt, talán kicsit meglepő is lehet, hogy egy ilyen gazdag szakmai (elméleti-gyakorlati) életpálya közepette volt ideje, ereje a művészet világában is elmélyedni, sőt maradandót alkotni.

A festőművészi pályafutása nyilván egyféle hobbyként, kikapcsolódásként indult, aztán egyre jobban kiteljesedett. A családjában már a gének is eleve hordozhattak valami ilyen irányú hajlamot, hiszen testvére keze nyomán is művészeti értékű grafikák születtek, sőt gyermekei életében, érdeklődésében, munkájában is bőven megjelenik ez az elem.

Gábor egyéni művészi, festői stílusa, senkivel össze nem téveszthető, zömmel harsány színei, alkotásainak átgondolt üzenetei mind-mind tipikusan rá vallanak. Témaválasztása is igen széles körű, értelemszerűen a települések, épületek megörökítésétől a természet ábrázolásáig, az élet örömei, pl. a bor, a pálinka, a nőiesség megformálásáig sok minden megtalálható benne.

A Gábor keze munkája nyomán született alkotások hosszú ideje már közkinccsé is váltak, hiszen az ország legkülönbözőbb pontjain létrehozott, nagy műgonddal, alapossággal előkészített, színvonalas kiállításainak egész során volt módja sokaknak megismerni a szakember életének, munkásságának eme sajátos területét. Gábort, a művészembert ezek az előzmények jogosítják fel azután teljes egészében arra, hogy életének, munkásságának ebben a szeletében saját magát rendkívül találó módon a „KÖZPIKTOR” definícióval határozza meg.

De, hogy a profi szakember és a festőművész mily békésen fér meg együtt a Barátunk lelkében, arra álljon itt bizonyságul egy korabeli személyes sztori :

Kicsit több, mint 20 esztendővel ezelőtt a Dél-Balaton egyik, igencsak közismert üdülőjének hatalmas, elegáns konferencia termében tartottuk a Magyar Statisztikai Társaság éves, nagy létszámú, mintegy 250-300 fős részvétellel zajló tudományos konferenciáját.

A Társaság akkori felső vezetőjeként jómagam elnököltem a plenáris ülésen, az előadók között pedig neves szakemberek, kiváló előadók egész sora szerepelt, pl. Kupa Mihálytól Szegvári Péteren át Zongor Gáborig.

Gábor, a színvonalas előadása végeztével, leült velünk szemben a hallgatóság közé az első sorba, és a program szerint sorban tovább következő előadók mondandója alatt, fel-felpillantva szemüvege mögül . – hittem én nagy naivan – bőszen, szorgalmasan jegyzetelt.

A meglepetés azonban ezután következett, mert a délelőtti plenáris program lezárása pillanatában odalépett hozzám, és átnyújtotta az elmúlt egy, másfél órában rólam készült, szenzációsan jó (már amennyire az „alapanyag” minősége számára ezt egyáltalán lehetővé tette …) egy teljes A/4-es lapon megalkotott frappáns grafikáját ! Érthető módon igen komoly meglepetést, és nem kevés de-

rültséget okozott ezzel az ebéd-, illetve kávészünetre induló résztvevők körében.

GÁBOR – AZ EMBER

Nyugodt szívvel elmondható róla, hogy minden minőségében, valamennyi élethelyzetben EMBER tudott maradni, a szónak a legnemesebb értelmében. Aki mélyebben és régebben ismeri, tudhatja, érezheti, mert ez szinte sugárzik róla, hogy egyik legfontosabb életeleme a KOHÉZIÓ. Munkahelyi, családi, baráti értelemben egyaránt az együttélés, az együtt gondolkodás és cselekvés elemi, belülről fakadó igény nála.

A családi életében is olyan ötletes, a párjával, Zsuzsával és a Lányaival közösen finomra csiszolt játékokkal ünnepelnek együtt jeles ünnepeken évről-évre visszatérően, amely nagyon kevés család gyakorlatában lelhető fel.

Kiváló társasági ember is Gábor, tele ötlettel, humorral! Szereti és keresi is a jó társaságot, a jó beszélgetéseket. Sok éve, évente többször összejövünk Vele egy-egy kellemes beszélgetésre fehér asztal mellett, melynek mottója az utóbbi években a „teázás" (persze ezzel nagyon szigorúan a TÁTRA TEÁRA, mint az adott, közöttünk igencsak személyes alkalmakkor szinte kötelező prológra utalva).

Ennek a lassan két évtizede ismétlődő „jógyakorlatnak" a legelső eleménél, még bőven mindkettőnk budapesti periódusa időszakában történt a közöttünk máig emlékezetes, és igen gyakran viszszaidézett sztori:

Telefonon leegyeztettük a találkozó helyét, időpontját. Az ominózus időpontban teltek-múltak a percek, és mindketten kicsit értetlenül, egyedül üldögéltünk a vendéglőben, hogy –miután Ő is, jómagam is híresen pontosak lévén – ugyan hogyan kerülhetett mégis kavics a fogaskerekek közé ?

Kölcsönösen hívtuk aztán végül egymást telefonon, mire kiderült, hogy Gábor a pesti oldalon levő Szerb Vendéglőben, jómagam pedig a tőle nem túl távoli, a Nyugati Pályaudvar közvetlen közelében lévő Szlovák Söröző̈ben várakoztam a megbeszélt, de valahogyan mégis kissé félrecsúszott helyszínű találkozóra – szigorúan a népek (és egymás) barátsága jegyében … !

Minden Jót Gábor Barátom ezen a jeles, kerek évfordulón, és töretlenül előre a 80. felé ! ! !

Szeretettel és Barátsággal:

LŐRINCTŐL

(A szerző: Soós Lőrinc)

„Történhetett velem más, jobb, nagyszerűbb?”

Kedves Gábor!

Egy rövid kis történettel szeretnélek köszönteni téged! Közel húsz évet dolgoztam a Veszprém Megyei Tanács, majd Megyei Önkormányzat apparátusának különböző osztályán. Ha nem is naponta, de túl gyakran tapasztaltam, ahogy az osztály titkárnője a hosszú folyosón - amiről nyíltak az irodák és az ajtók nyitva álltak - hangosan szólított egy-egy munkatársat azzal, hogy hívatja a nagyfőnök (az elnök vagy a vb. titkár). Ilyenkor mindenki felkapta a fejét, és részvéttel figyelte a hivatott kollégát, aki szintén izgatottan, kétségek között téblábolt, s azon törte a fejét, mi vajon roszszat követhetett el és annak milyen következménye lesz? Dicséretért általában nem hívatták az embert. Az 1980-as évek közepén egy nyugdíj előtt álló kolléganővel dolgoztam egy irodában, amikor egy ilyen eset kapcsán azt mondta nekem: tudod, akkor lesz jó nektek fiataloknak itt dolgozni, ha a korosztályotokból kerül ki a vezető. Itt van pl. a Szervezési és Jogi Osztályon az a fiatal jogász, a Zongor Gábor. Úgy hallom nagyon okos, kedves, udvarias, szimpatikus fiatalember. Igazán vezetőnek való. És jött a rendszerváltás ,amikor ki lett a megyei önkormányzat elnöke? Zongor Gábor, az a nagyon okos, kedves, udvarias, szimpatikus fiatalember, aki aztán vezetőként is megőrizte korábbi jó tulajdonságait. Köszönjük neked Gábor, hogy ilyen voltál, szerettünk a hivatalban dolgozni, amikor elnök voltál, és a munka mellett sok kellemes szabadidőt is tölthettünk veled.

A jelenlévő kedves társaság nevében szeretnék átnyújtani a 70. születésnapod alkalmából egy csekély ajándékot. A hivatali és az azt követő életed néhány kedves pillanatát tartalmazó fotóalbumot. A fényképeken megláthatod azokat a kedves volt munkatársaidat is, akik biztosan szeretettel köszöntenének itt személyesen is téged, de már nem tehetik, ők: Forintos Erzsike, Kovácsné Olgi , Háhnné Marika, Patka Laci és Kiss Zsuzsi. Reméljük, ha néha fellapozod a képeket, akkor te is olyan szeretettel gondolsz majd ránk, ahogy mi fogunk téged megemlegetni, amíg csak élünk. Az album utolsó lapján összegyűjtöttünk 12 képet rólad, itt egy lapon láthatod, hogy a hosszú évek alatt, a fiatal, barna szakállas és dús hajú, mosolygós fiatalemberből, hogy lett egy fehérszakállas, nem dús hajú, de

számunkra ugyanolyan kedves arcú 70 éves.

Kedves Gábor!

A 70 éves ember még nem olyan idős, hogy ne legyenek további tervei az életben, de arra éppen elég, hogy elgondolkodjon azon, mit jelentett neki az élet, elégedett lehet-e eddigi sorsával. Én is elmúltam már 70, ezért teljesen azonosulni tudok Márai Sándornak önmagáról írt néhány sorával, amit neked is figyelmedbe ajánlok.

Márai Sándor: Önmagamról

„Utolsó leheletemmel is köszönöm a sorsnak, hogy ember voltam és az értelem egy szikrája világított az én homályos lelkemben is. Láttam a földet, az eget, az évszakokat. Megismertem a szerelmet, a valóság töredékeit, a vágyakat és a csalódásokat. A földön éltem és lassan felderültem. Egy napon meghalok: s ez is milyen csodálatosan rendjén való és egyszerű! Történhetett velem más, jobb, nagyszerűbb? Nem történhetett. Megéltem a legtöbbet és a legnagyszerűbbet, az emberi sorsot. Más és jobb nem is történhetett velem."

ROSOS GYÖRGYNÉ

„Néked zeng ez a dal”
Dr. Herjavecz Klára köszöntője

Kedves Gábor!

Ha most egy szülinapi bulin lennénk, bevezetésként Orazio Vecchi három szólamú „*Néked zeng ez a dal”* című madrigálja csendülne fel. A megoldás igényel még némi szervezést. Addig is be kell érned a kottájával és a következő gondolatokkal:

Az első 70 éved produktív emberként töltötted el, amelyet Marcus Aurelius segítségével illik méltatni. A filozófus császár elmélkedéseiben így ír: *„Mindaz, ami szép, bármi módon is az, önmagában szép, önmagában teljes: a dicséret nem alkotórésze… Hát ami valóban szép, ugyan rászorul-e még valamire?”*

Ha Marcus Aurelius tanácsát betű szerint betartanám, lakonikus rövidséggel közölhetném, amit mindezidáig alkottál jó és szép volt, ergo minden további dicséret felesleges.

Az összes istenek, Basztet istennőtől, Zeuszon át Jupiterig, adjanak néked a folytatáshoz ihletet, bölcsességet és erőt!

Életed dicséretére tehát nem Te szorulsz rá, hanem mi, a kortársaid, munkásságod egyes szakaszaiban kollégáid, akik ezáltal önző módon, a magunk örömére felidézhetjük a kiállítások varázslatos hangulatát, a kirándulások élményét, mindazt, amit Tőled megtanultunk.

A ’80-as évek végén, beszűkült adóigazgatási gondolkodásommal nem értettem, miért hoztál szociológust a megyei tanács apparátusába. Aztán beláttam.

Önkormányzati vezetőként egyrészt közösséget tudtál teremteni a hivatal és az irodák alkalmazottaiból. Az ember nem csak azért járt be a munkahelyére, hogy a fizetéséért megdolgozzon.

A Megyeháza általunk lakott része jóval több volt, mint a munkavégzés helye. Sokkal inkább alkotóműhely, amelyben egy éltető szellemi közösség tagjai lehettünk.

Másrészt megtanítottál bennünket arra, hogy a megye nem csupán egy önkényesen meghúzott határokon belüli illetékességi terület, amelynek esetleg különféle hatáskörei is lehetnek, és nem is csak a tizenkilencedik sor egy megyesoros kimutatásban.

A megye sokkal több ennél. A megye számos kisebb, de összetartozó tájegység szerves, kulturális szimbiózisa, a szűkebb hazánk. Valójában a megyénk lakosai vagyunk, nem pusztán azé a településé, ahol esténként álomra hajtjuk a fejünket.

Már évek óta, ha autóval jövök hazafelé, a megyehatárt jelző táblánál felsóhajtok: *„’Hál Istennek hazaértem, itthon vagyok!”*

Az ELTE jogi karán egy évvel jártál fölöttem. Személyesen még nem ismertelek, de már ámulatba ejtettek képeid, amelyeket azóta sem szűnök meg csodálni.

Odahaza *Szilveszter, a jós* emlékeztet az elmúlásra, a *Macskás nő,* végtelenbe néző szent fekete ragadozója pedig a halhatatlanságra. Laci fiamék falán, magasan, kellő perspektívából, baglyok szemlélik sztoikus nyugalommal az idő folyását.

Nosztalgikus óráimban jól esik elővenni a kirándulásokat, bulikat, tudományos összejöveteleket megörökítő fotókat.

1988., amikor a Grósz-féle világútlevéllel meghódítottuk Észak-Rajna-Vesztfáliában Minden városát, bár a Müncheni Sörfesztiválra késve érkeztünk,

1991. Vörösberényi Oktatási Központ (MOTOSZKA), Hotel Agro,

1992. Garda-tó, 1993. Salzkammergut, 1994. Milánó,

Megyeházi Tudósítások és Comitatus Önkormányzati Szemle összejövetelek a Megyeháza szakkönyvtárában.

Megrögzött optimistaként remélem, hogy 70 év nagyjából csak kétharmada az életednek, és persze a mi életünknek is. Ezért aztán lehetőséged lesz arra, hogy mind a közigazgatás - területfejlesztés tudományában, mind a festészetben folytasd a szép megteremtését.

Marcus Aureliusszal kezdtem és vele is fejezem be: *„Az emberek egymásért születtek. Vagy tanítsd, vagy tűrd hát őket."*

Gábor, én még nagyon sokáig szeretnék tanulni Tőled!

HÁKÁ

Orazio Vecchi (1550-1605)

Néked Zeng ez a dal

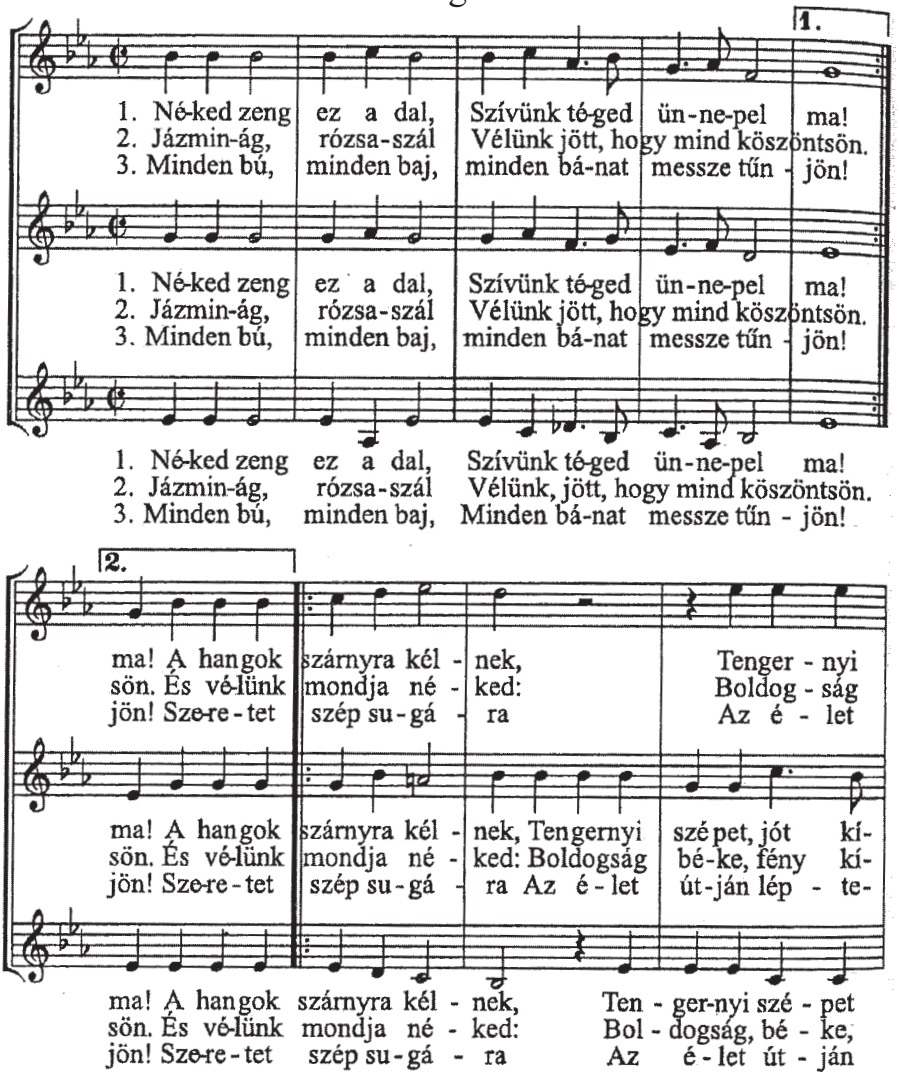

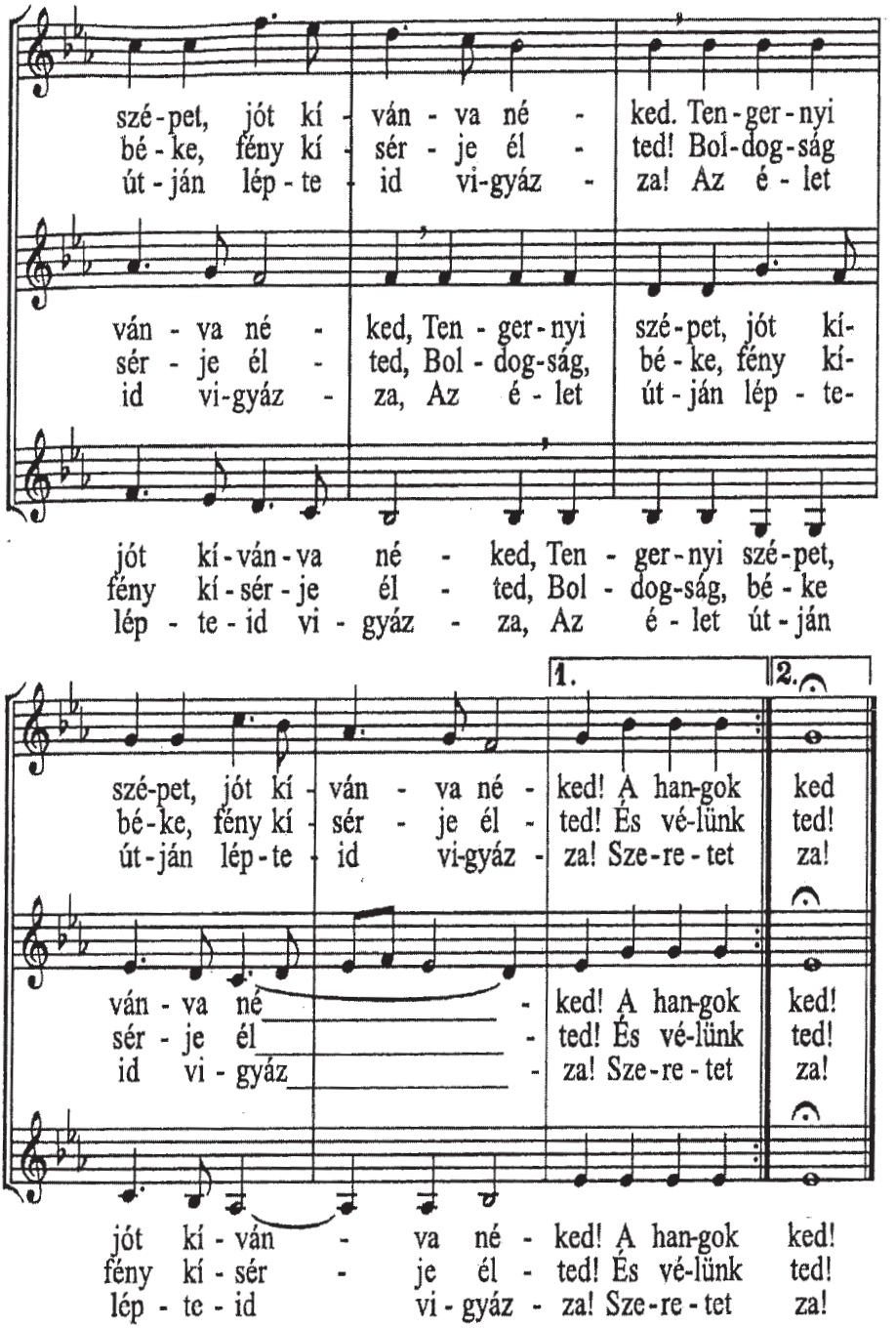
szé-pet, jót kí - ván - va né - ked. Ten-ger-nyi
bé-ke, fény kí - sér - je él - ted! Bol-dog-ság
út-ján lép-te - id vi-gyáz - za! Az é - let
ván - va né - ked, Ten - ger-nyi szé-pet, jót kí-
sér - je él - ted, Bol - dog-ság, bé-ke, fény kí-
id vi-gyáz - za, Az é - let út-ján lép - te-
jót kí-ván-va né - ked, Ten - ger-nyi szé-pet,
fény kí-sér-je él - ted, Bol - dog-ság, bé-ke
lép - te-id vi - gyáz - za, Az é - let út-ján
1.
2.
szé-pet, jót kí - ván - va né - ked! A han-gok ked
bé-ke, fény kí - sér - je él - ted! És vé-lünk ted!
út-ján lép-te - id vi-gyáz - za! Sze-re-tet za!
ván - va né - ked! A han-gok ked!
sér - je él - ted! És vé-lünk ted!
id vi - gyáz - za! Sze-re-tet za!
jót kí - ván - va né - ked! A han-gok ked!
fény kí - sér - je él - ted! És vé-lünk ted!
lép - te - id vi - gyáz - za! Sze-re-tet za!

Háttér

A megyei elnökök jellemzői 1990-ben

„Ti vagytok az ország!" – így köszöntötte a megyei közgyűlési elnököket az ország elnöke. Nagy derültség fogadta Göncz Árpád kijelentését a lengyeltóti találkozón 1990. júniusában. A köztársasági elnök ránézett az egybegyűltekre: „… Ezt komolyan is gondoltam, elvégre az ország a megyékből áll, s a megyéket ti képviselitek!"

Magyarországon a legszigorúbb szabályok a megyei közgyűlések elnökeinek 1990-es megválasztásakor érvényesültek. A titkos szavazáson kétharmados többség kellett az elnök és az alelnök megválasztásához. Egyetlen közjogi méltóság sem követelt meg ilyen erős támogatottságot. A törvényalkotók szándéka talán épp az volt, hogy a magas szavazati arány összefogásra késztesse a megyei közgyűlések tagjait, s így a pártszempontokkal szemben a rátermettség, a szakértelem kerüljön előtérbe a tisztségviselők megválasztásakor. (Valójában a rendszerváltó pártok ezzel próbálták kizárni a korábbi megyei tanácselnökök újraválasztását – mint kiderült, sikertelenül.)

Mi volt jellemző egy megyei közgyűlési elnökre?

Férfi, egyetlen női elnök sincs, s alelnöknőt is csak Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megyében választottak. Az elnök életkora 40 és 50 év közötti 1991-ben. (A 19 elnök közül 13 tartozik ebbe a korcsoportba.) Foglalkozására nézve közgazdász, vagy közgazdasági végzettséggel is rendelkező, kisebb valószínűséggel jogász. Előző beosztásában legalább szakigazgatási szerv vezető a megyei tanácson, a leggyakrabban pénzügyi, közgazdasági területen. (Meg is vádolták a korábbi pénzügyi vezetőket, hogy azért spóroltak a megye pénzével, legyen mit felmutatniuk a választási küzdelemben. Valójában a pénzügyi osztályvezetők mindig spórolósak voltak, csupán 1990-ben már jobban ellent lehetett mondani a költekezni kívánó vezetőknek.)

Politikai pártállása szerint független, illetve párton kívüli. (Mindössze négy párttag volt közöttük.) Megválasztásukat tekintve általában már az első, illetve a második ülésen (több szavazási fordulót követően) 1990 decemberében nyerték el a közgyűlés bizalmát. (Elsőként a Bács-Kiskun megyei elnököt választották meg, míg legkésőbb a Nógrád megyei elnöki posztot sikerült betölteni.

Kivételek

Egyetlen 40 évnél fiatalabb megyei elnököt választottak meg,: Zongor Gábort, Veszprémben (38 év). Az 50 éven felüli elnökök öten voltak, közülük a legidősebb a Tolna megyei (58 év), így az elnökök átlag életkora meghaladta a 48 évet.

A közgazdászokon és a jogászokon kívül kertészmérnök (Zala), szakbiológus (Fejér), mérnök (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, utóbbi közgazdász is), művész (Nógrád), tanár (Hajdú-Bihar) került az elnöki székbe.

A korábbi tanácselnökök közül Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád és Somogy megyék vezetőit választották meg a megyei közgyűlések elnökeivé, míg Hajdú-Biharban a korábbi társadalmi elnökhelyettes lett az elnök. A választásokat lebonyolító vb. titkárok közül Heves és Vas megyékben szemelték ki az elnöknek valót, míg Veszprémben a korábbi vb. titkár, Szabó Lajos a Belügyminisztérium főosztályvezetőjévé lépett elő, s így a megbízott vb. titkárt emelték az elnöki székbe.

Párttag közgyűlési elnöke, mint említettük összesen négy volt az országban. Nem tudott minden parlamenti párt a megyei elnöki posztra esélyes jelöltet állítani, s az erőviszonyok is merőben eltérnek a megszokott erősorrendtől. Az MSZP színeiben a korábban országgyűlési képviselőséget is elnyert Borsod-Abaúj-Zemplén megyei tanácselnök, valamint Békés megyében az MTA Regionális Kutató Központjának korábbi tudományos osztályvezetője lett az elnök. Hosszú küzdelem után Nógrád megye elnöke, Korill Ferenc SZDSZ-tagként nyerte el posztján, de ő a párt második jelöltje volt. (Korábban az SZDSZ a közismerten megyeellenes, korábban MDF-tag, országgyűlési képviselőjét, Bilecz Endrét indította a versenyben, de ő néhány szavazat híján sokadszorra sem nyerte el a kétharmados többséget.) Kereszténydemokrata színekben nyert a Pest megyei elnök (korábban vállalkozó). Az MDF színeiben egyetlen elnököt, sőt alelnököt sem választottak meg a megyei közgyűlések. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei alelnök később mégis e párt jelöltjeként indult a következő választásokon – a szerk.)

Az apparátuson kívülről csak a már említett Békés, Nógrád, Pest és Zala megyékben választottak közgyűlési elnököt, míg Győrben Botos Gábor, korábbi városi műszaki osztályvezető került ebbe a székbe. Pest megyében és Győr-Moson-Sopronban a más megyékben favorit pénzügyi osztályvezetővel szemben nyert az jelenlegi elnök. (Belőlük, azaz a pénzügyi vezetőkből egyébként TÁKISZ-igazgató lett, Pest megyében alelnöki kitérővel.)

A megyei közgyűlések választási rendjének megismerésekor, mely egyértelműen a községeknek kedvezett, felmerült a gyanú, hogy a kormánykoalíció a megyéket hatalmi bázisaként szerette volna megszerezni. A koalíciós pártok s különösen a kisgazdapárt a községekben érezte magát erősnek, de nem számolt azzal, hogy milyen nagy mértékben a pártok ellen szavaznak a kisebb településeken, s milyen sok volt községi tanácselnök került a polgármesteri székbe. A megyei közgyűlésekben így a kormánypártok esetenként csak arra törekedtek, nehogy a régi rendszer emberei átmenthessék a hatalmukat. Somogy megyében a kisgazdapárt próbálta ezt sikertelenül megakadályozni, míg Veszprémben az MDF-es köztársasági megbízott szervezte a szimpatizáns megyei közgyűlési tagokat a megbízott vb. titkárral szemben. (Viszont éppen kisgazdapárti és MDF –es közgyűlési tagok álltak át a szakértelmet és államigazgatási gyakorlatot megtestesítő, korábbi szervezési és jogi osztályvezető szavazótáborába.)

Az 1990-es választások után **a megyei közgyűlési elnökök egyértelműen a megye egészének érdekeit, s nem a pártjuk, illetve támogatóik érdekeit képviselik.** Azzal, hogy a megyék számára központi forrásból semmiféle plusz pénzeket nem juttattak, a megyék közötti régi viszály oka is megszűnt. Példás egységben dolgoztak a megyei közgyűlések elnökei a ma is tisztázatlan szerepkörű megyék térségi érdekeinek képviseletében.

Posztok és pártalkuk 1994-ben

Az 1994. decemberi ezüstvasárnapi választási eredmények ismeretében megkezdődtek a politikai tárgyalások a közgyűlést alkotó politikai erők között. Az elnöki-alelnöki tisztségek elosztása a választási matematika alapján a politikai alkuk eredményeként dőlt el. A legnagyobb izgalom a közgyűlési elnökök megválasztása előtt volt, bár a legtöbb megyében a papírforma érvényesült.

Az első önkormányzati ciklus 19 elnöke közül 14-en újból a közgyűlés tagjává váltak (Fejér, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Zala megyében nem indult, illetve nem került be az új testületbe a korábbi közgyűlési elnök.) A korábbi elnökök közül 9-en az MSZP, 2-en az MDF, míg 1-1 az SZDSZ, a KDNP, illetve a „Somogyért" Egyesület listáján jutottak be a megyegyűlésekbe.

A korábbi alelnökök közül 11 ismét tagja lett az új testületnek, közülük 5-en az MSZP, 2-en az SZDSZ, míg 1-1 a Fidesz, az FKgP Polgári Kör Baranyáért, a Választási Szövetség és egyéb társadalmi szervezet listáján kerültek a testületbe.

A választási eredmények miatt számos helyen kétséges volt, hogy mennyiben érvényesül megyei szinten az MSZP és az SZDSZ koalíciója. Három megyében (Fejér, Heves és Komárom-Esztergom) egyértelmű volt a helyzet, mert a kormánykoalíció a mandátumok abszolút többségével rendelkezett, míg további 12 megyében relatív többséget szereztel. A parlamenti ellenzéki

pártok – mint említettük – négy megyében (Győr-Moson-Sopron, Pest, Tolna és Veszprém) jutottak relatív többséghez.

Öt megye kivételével az SZDSZ támogatta az MSZP elnökjelöltjét, így többségében csak az volt a kérdés, sikerül-e még a választáshoz szükséges néhány szavazatot valamelyik ellenzéki párttól, vagy a parlamenten kívüli párttól, esetleg társadalmi szervezettől megszereznie a szocialistáknak.

A támogató szavazatok fejében a pártok többnyire alelnöki tisztségeket kértek – és kaptak. A végeredmény pozitív lett: 14 megyében szocialista elnököt választottak. Az SZDSZ is jól járt: a támogatásért 11 alelnöki tisztséget kapott. Szabaddemokrata támogatás nélkül nyert viszont MSZP politikus Bács-Kiskun megyében (itt az ár kettő FKgP és egy Fidesz alelnöki tisztség volt) és Jász-Nagykun-Szolnok megyében (ahol a támogatásért a Fidesz és a konzervatív Választási Szövetség 1-1 alelnöki helyben részesült).

Az SZDSZ két megyében is megszerezte az elnöki tisztséget: Baranyában a 7 mandátumához megnyerte az FKgP és a Polgári Kör Baranyáért Szövetség, valamint az ellenzéki pártok támogatását, míg Nógrád megyében a 6 mandátumhoz 2 alelnöki hellyel a jobboldali Választási Szövetség és 1 alelnökséggel a Fidesz voksait.

A szabaddemokraták támogatásával nyert elnöki tisztséget Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az MDF vezette Választási Szövetség.

Nem lehetett eredményes az MSZP-SZDSZ koalíció két megyében, hol az ellenzéki pártok érvényesítették relatív többségüket: Győr-Moson-Sopron megyében az MDF adta az elnököt (a korábbi elnök személyében) míg Pest megyében a Községi Önkormányzatok Szövetsége, annak ellenére, hogy mindkét képviselőcsoport csupán 3-3 mandátummal rendelkezik.

Az elnöki pontok tekintetében tehát egyértelműen kormánypárti túlsúlyról (84,2 % = 14 MSZP és 2 SZDSZ) beszélhetünk. Az ellenzék (10,5 % = 1 MDF és 1 Választási Szövetség) és az egyéb szervezetek (5,2 %) szerepe e tekintetben nem jelentős. A korábbi közgyűlési elnökök közül 8-an újból megválasztásra kerültek, míg a volt alelnökök közül 5-en váltak elnökké. Az eddigi tisztségviselői karon kívülről mindössze 6-an kerültek az elnöki székbe. - Az SZDSZ-es Werner Józsefet az MSZP-s dr. Tóth Sándor váltotta fel. Ugyancsak változások történtek az alelnökök körében, de e változások a fő tendenciákat nem érintik. A közgyűlési elnökök közül hárman (Simon Imre, Szabó György és Iváncsik Imre) egyben országgyűlési képviselők is 1994-ben (MSZP-frakció).

Az alelnökök számában a korábbi ciklushoz képest jelentős növekedés történt. Ez részben a törvényi szabályozás változásának, a korlátok felszabadításának, részben a jelzett nagyvonalú politikai kompromisszumoknak köszönhető. Összesen 53 alelnököt választottak a megyékben! A legtöbb alelnökkel (12) az SZDSZ rendelkezik 1994-ben az új választások után, míg a liberálisokat a konzervatív Választási Szövetségek tisztségviselői követik (10). A Fidesz 8, a KDNP 7, az FKgP 6, valamint az MSZP 5 alelnöki tisztséget kapott. (Zongor Gábor megjegyzi, hogy a szocialisták abban az 5 megyében, ahol nem nyerték el az elnöki tisztet, nem kaptak még alelnöki helyet sem, noha mindenütt a legerősebb frakcióval rendelkeznek.)

Az MDF 3, az MSZDP 1, és ugyancsak 1 alelnöki tisztséggel rendelkezik a „Somogyért" Egyesület. (Az egyesület listavezetője, a nevezetes Gyenesei István, a korábbi megyei elnök viszont nem lehetett, akinek végül így egy tanácsnoki hellyel kellett beérnie.)

AGG ZOLTÁN

Műhely

A bőségszaru súlya

Szemelvények a Balaton térség önkormányzatokat is érintő aktuális kihívásaiból

Az 1861/2016 (XII. 27.) Kormányhatározat a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a megvalósítandó egyes fejlesztések biztosításáról c. jogszabály uniós források terhére 256 milliárd, hazai források terhére pedig 104 milliárd forintos támogatási keretet biztosított a kiemelt térség számára a 2014-2020 közötti uniós pénzügyi programozási időszakban. A Kormányhatározat megvalósítása révén a balatoni térség területfejlesztési törvényben rögzített kiemelt jellege soha korábban nem tapasztalt mértékben érvényesült az egy főre jutó támogatási adatokat tekintve.

A Fejlesztéspolitikai Adatbázis és Információs Rendszer 2022. áprilisi adatai alapján az uniós társfinanszírozású kifizetett források az egy főre jutó országos átlag 1,7-szeresét tették ki (471 Mrd Ft ERFA+ESZA forrás). Emellett elérte a 73 milliárd forintot a vidékfejlesztési, EMVA támogatások mértéke. A Magyar Turisztikai Ügynökség pályázatai keretében kifizetett, a sajtónyilvánosságban nyomon követhető turisztikai támogatások elérték a 35 milliárd forintot, mellette 12,4 Mrd Ft-tal a Magyar Falu Program is támogatta a térséget a centralizáltan kihelyezett fejlesztési források vonatkozásában. Ugyanezen időszakban a Kormányzat által átadott decentralizált források segítségével a Balaton Fejlesztési Tanács 2,1 milliárd forinttal járulhatott hozzá programterülete harmonikus fejlődéséhez. A gazdasági prosperitás, a beruházások számára kedvező banki kamatkörnyezet, az építőipar teljesítményét fűtő kormányzati szakpolitikai döntések és a közösségi forrásokból kihelyezett támogatások feltételezhetően együttes, ám nem azonos mértékű hatására a befektetői tőke is megmozdult, elsősorban újabb lakó- és üdülőingatlan beruházásokat hozva a térségbe.

Az először a 1821/2015. Kormányhatározat révén ideiglenesen, 2015-ben megnyíló, majd a Kormányhatározat intézményi felelősségi struktúrájának, és részbeni projektszintű tartalmi módosítását, és ezáltal a Magyar Turisztikai Ügynökség hangsúlyos szerepvállalását követően a 2016-os végleges jogszabályban további javakkal telerakott bőségszaru áldásainak számos kedvezményezettje volt. A közösségi forrásokból megvalósított fejlesztések döntő többsége kapcsán a szükségszerűség és eredményesség egyaránt a szakpolitikai és közéleti viták felett áll. Azonban a bőségszaru javai nyomán keletkező átkok

és konfliktusok súlyát ugyancsak nem kevesen viselik.

A kiemelt térség települési önkormányzatai egyszerre lehetnek áldottak és átkozottak – kedvezményezettek és kárvallottak. Tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy a Balaton fejlesztéspolitikai, illetve társadalmi-gazdasági folyamatainak legutóbbi, a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség intézményi keretei között végzett kutatásainak eredményeit szintetizálva rámutassunk a kiemelt térség önkormányzati szektorát érintő legégetőbb kihívásokra, és azok tágabb területpolitikai kontextusára is. Tudatában vagyunk annak, hogy az általunk közölt eredmények és következtetések alapjában véve a területi és települési önkormányzatok, valamint a területfejlesztési mezo- és mikroszint feladat- és hatásköreinek, kapacitásainak, esetenként alkalmasságának hiátusaival függenek szorosan össze. Valójában a mezo- és mikroszint ismert hiánybetegségeinek részleges kórképét taglaljuk újra. Ugyanakkor a fejlesztéspolitikai „térvakság" felszámolására irányuló deklarált kormányzati szándék generálta pillanat megköveteli – és talán lehetővé is teszi – az adatokon, eredményeken alapuló felelős helyzetfeltárást és őszinte párbeszédet.

Módszerek

Munkánkban a Balaton Fejlesztési Tanács 2022-es fejlesztési forrásaiból a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség számára átadott, társadalomtudományi témájú, alapvetően területfejlesztési és térségmenedzsment-jellegű döntéselőkészítési célokat szolgáló kutatásaink során gyűjtött adatokat elemezzük. Az ügynökségi feladatellátás keretében megvalósult vizsgálatok közül egyrészt egy teljeskörű, mind a 180 kiemelt üdülőkörzeti településen 2022 nyarán-őszén lezajlott személyes adatgyűjtésen alapuló kérdőíves önkormányzati felmérés (95,6%-ban polgármesterek által megválaszolt) eredményeire támaszkodtunk. Emellett a kiemelt térség ingatlanpiaci folyamatainak koábbi gyakorlat szerint történő elemzését szintén a Balaton Fejlesztési Tanács által elrendelt feladat keretében az ELTINGA – Lokáció Kft. végezte el, mely munka eredményeit tanulmányunkban szintén felhasználtuk. A fenti empirikus közelítéseken túl, az eredmények értelmezése érdekében a KSH adataira, valamint a fejlesztéspolitika központi adatbázisaira (FAIR, palyazat.gov.hu) is hivatkozunk.

A bőségszaru tartalma

Először nagy vonalakban tekintsük át, mit is tartalmazott a kegyelmi hét év bőségszaruja, milyen közvetlen fejlesztéseket és milyen közvetett hatásokat generált a források soha nem látott bősége és a kedvező makrogazdasági környezet. Ügynökségünk a területi monitoringról szóló 37/2010. Kormányrendelet előírásainak eleget téve legalább minden évben, de szükséges esetben ennél nagyobb gyakorisággal készít fejlesztéspolitikai tematikát is elemző területi monitoring jelentést. Jelen munkában ennek csak egy szűk metszetére, a kiemelt térségben megvalósult nagyprojektekre fókuszálunk, azonban az éves tanulmányokban ennél jóval részletesebb elemzések érhetők el a fejlesztési források Balatonnál történő kihelyezéséről. Áttekintve az uniós forrásból megvalósult, legnagyobb kifizetett támogatással rendelkező a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területét érintő projekteket (1. táblázat), látható hogy az IKOP-ból támogatott, nagyvolumenű, regionális hatókörű közlekedési infrastruktúra-fejlesztések önmagukban közel 260 milliárd forintnyi részarányt szakítottak ki a Balatonra jutó teljes, 470 milliárdot meghaladó ERFA és ESZA forrásokból. A kiemelt térség külső és belső elérhetőségi viszonyainak javításához köthető közút- és vasútfejlesztések mellett, a Sió-zsilip és csatorna fejlesztése, valamint két EFOP-os projekt, egy tihanyi központú köznevelés fejlesztési beavatkozás, valamint a zánkai Erzsébet-tábor fejlesztés (9,6 milliárd forintos kifizetett támogatást realizálva) került be. Ezek közül

most kizárólag a közforgalom számára elérhető közlekedésfejlesztési beavatkozásokra, valamint a vízlevezető-rendszer korszerűsítésére fókuszálva elmondhatjuk, hogy a támogatott projektek immáron betöltik rendelt funkciójukat, vagy éppen meglehetősen magas készültségi fokon állnak.

Kissé hátralépve a projektszinttől, a területfejlesztési politika koncepciókat, eszköz- és intézményi struktúrákat fókuszba helyező aspektusát előtérbe helyezve, levonható az a következtetés, hogy a nagy volumenű, központi, erős koordinációs szereplőt igénylő infrastruktúra fejlesztések végrehajtását ered-

1. táblázat: A 2014-2020-as időszak legnagyobb kifizetett támogatással rendelkező projektjei a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

Ssz	Projekt megnevezése	Prioritás	Projekt település	Kifizetett támogatás (Ft)
1	Kaposfüred elkerülő út előkészítése, (67. sz. főút Kaposvár és az M7 közötti szakasz fejlesztése)	IKOP-4 TEN-T hálózat közúti elérhetőségének javítása	Somogybabod	89 376 050 577
2	Székesfehérvár – Keszthely vasútvonal rekonstrukciója I. ütem 2. szakasz, Szántód-Kőröshegy – Balatonszentgyörgy vonalszakasz rekonstrukciója	IKOP-2 Nemzetközi (TEN-T) vasúti és vízi elérhetőség javítása	Fonyód	86 582 701 676
3	Szabadbattyán - Tapolca - Keszthely villamos üzem kiépítése a Balaton körül I. ütem (Szabadbattyán - Balatonfüred) előkészítése és kivitelezése és a II. ütem előkészítése	IKOP-3 Fenntartható városi közlekedés fejlesztése és elővárosi vasúti elérhetőség javítása	Balatonfüred	30 501 899 892
4	M76 autóút M7 autópálya Holládi csomópont és Balatonszentgyörgy közötti szakasz megvalósítása	IKOP-4 TEN-T hálózat közúti elérhetőségének javítása	Balatonszentgyörgy	28 288 121 454
5	Balaton levezető rendszerének korszerűsítése	KEHOP-1 A klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodás	Siófok	19 617 794 617
6	Kaposvár - Fonyód vasútvonal állapotjavítása	IKOP-3 Fenntartható városi közlekedés fejlesztése és elővárosi vasúti elérhetőség javítása	Fonyód	12 931 227 692
7	M7 autópálya és 710. sz. főút csomópontjának kialakítása, 710. sz. főúti bekötéssel	IKOP-1 Nemzetközi (TEN-T) közúti elérhetőség javítása	Balatonfőkajár	10 561 098 663
8	„A Tábor összeköt - Erzsébet Táborok"	EFOP-1 Együttműködő társadalom	Zánka	9 677 863 850
9	Siófoki szennyvíz elvezetési agglomeráció szennyvízgyűjtése és szennyvíztisztítása	KEHOP-2 Települési vízellátás, szennyvíz-elvezetés és –tisztítás, szennyvízkezelés fejlesztése	Siófok	3 659 604 361
10	A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben	EFOP-3 Gyarapodó tudástőke	Tihany	2 779 755 972

Adatok forrása: Fejlesztéspolitikai Adatbázis és Információs Rendszer

ményesen képes kezelni egy erőteljesen centralizált fejlesztéspolitikai berendezkedés. Ugyanakkor egy térség hosszútávú versenyképessége fejlesztésének csupán egy eszköze a minőségi társadalmi-gazdasági működéshez szükséges fizikai feltételek biztosítása. Emellett pedig nem lényegtelen, hogy az adott térség vonalas és közüzemi infrastruktúra elemeinek kiépítettsége, minősége, terhelhetőségi kapacitásai menynyire kiegyensúlyozottak.

A hatások - különböző dimenziókban

Bár jelen munkában matematikai-statisztikai eszközökkel nem vizsgáltuk, a növekedésre lehetőséget adó békés gazdasági konjunktúra ciklusban kinyíló uniós, majd hazai költségvetési bőségszaru vélhetően hatással volt az elsősorban ingatlanbefektetésekben érdekelt vállalkozói kör növekvő balatoni aktivitására is. A balatoni lakás- és üdülőegység építések évtizedes mélypontját jelentő 2013-as évtől 2021-ig egy, az idősorban dinamikusan emelkedő pályát leíró görbe mentén 8516 lakás- és üdülőegység épült kiemelt térség területén (KSH-TeIR 2023). Ezek 92%-a a parti településeken létesült – csak Siófokon ebben az időtávban 2218. A balatoni települések újlakás-piacának dinamizmusát jellemző megújulási ráta (épített lakások aránya a meglévő lakásállományra vetítve) egyes telepü-

léseken egészen kiugró. Az ELTINGA-Lokáció által jegyzett elemzés szerint Szántódon 2017-2021 között a teljes települési ingatlanállomány 30%-ával bővült a lakások száma az új építésű lakások révén, de 10%-ot meghaladó eredményt produkált Balatonlelle, Balatongyörök, Zamárdi, Balatonmáriafürdő, Balatonrendes, Siófok, Csopak, és Balatonakali is – kivétel nélkül parti települések. Ugyanakkor a nagyszámú lakásépítés nem eredményezett kínálati piacot a Balatonnál. Szintén az ELTINGA-Lokáció elemzése mutatott rá, hogy míg 2013-2022 (első negyedév) között országosan 208%-os, fajlagos, négyzetméterre vetített lakásár-emelkedés volt rögzíthető, addig ez az adat a Balaton Kiemelt Térség egészében 237%. A koronavírus-járvány sem vetette vissza a balatoni ingatlanok piacát és értékét, sőt: az országos ingatlanpiaci megtorpanással szemben, a Balatonnál a COVID-19 időszakában is töretlen volt a drágulás, egyedül az igen alacsony bázisról induló Tisza-tó térsége tudott az elmúlt két évben gyorsabb ütemű értéknövekedést produkálni, mint a Balaton (ELTINGA 2022). A lakáspiaci folyamatok annak a jelenségnek a kontúrjait rajzolják ki, hogy a Balaton nem csupán a centralizált fejlesztéspolitika és a fejlesztéspolitikai döntéshozói réteg szemében értékelődött fel, hanem a minél nagyobb hatásfokú gazdasági megtérülést kereső, a korábbi évek kamatkörnyezetének ingatlanbefektetések révén elnyerhető áldásait kihasználó magánbefektetők szemében is. A Balaton oly módon is felértékelődött mint érdemi vagyongyarapításra alkalmas, tőkevonzó gazdasági tér, és felértékelődött mint potenciális állandó lakóhely és második otthon. Ez utóbbi felértékelődés nem csak az ingatlanpiaci dinamikákban, hanem a központi adatbázisokból és empirikus úton is előállítható adatokból nyomon követhető.

A kiemelt térséget a 2000-es évek elejétől kezdetben a lakónépesség csökkenése (az állandó népesség ekkortájt még nőtt!), majd 2009-től egy évtizeden át az állandó és a lakónépesség egymással többé-kevésbé azonos ütemű csökkenése jellemezte. A 2010-es évek végén ez a folyamat megállt. Nyilvánvalóan a koronavírus-pandémia 2020-as kitörése majd 2021-re történő betetőzése és ennek kapcsán a Balaton, mint potenciális elvonulási hely felértékelődése, jelentős hatással volt arra, hogy a kiemelt térség 2019-ben 271 ezres állandó népessége több mint 2000 fővel, míg 257 ezres lakónépessége több mint 6000 (!) fővel növekedett csupán két év leforgása alatt (KSH 2023). E népességnövekmény forrása kizárólag a jelentősen pozitív – a pandémia éveiben egészen kiugró – vándorlási egyenleg. 2015-2021 között több mint 14 000 fős népességnyereség regisztrálható a kiemelt térségben, miközben a természetes szaporodás egyenlege tartósan negatív és romló tendenciát mutat.

Ez utóbbi problematikát a településvezetők is érzékelik. Kérdőíves adatfelvételünk eredményei szerint relatív többségük (48%-uk) a település népességének elöregedését tartja a legfőbb, a települése előtt álló társadalmi vetületű kihívásnak. A népesség kedvezőtlenné váló korösszetételének problémája olyan, multikauzális jelenségekben is testet ölt, minthogy a települések 80%-án érzékelhető szakemberhiány a legkülönbözőbb, speciális szaktudást igénylő szakmák vonatkozásában. Nem beszélve arról a tényről, hogy 2017-es (tehát pandémia előtti!) előrebecslések szerint a kiemelt térség népessége 2062-re 184 ezerre fogyatkozik, olyan, az időskorúak felülreprezentáltságát magába foglaló eltartottsági rátával mely szerint egy aktív dolgozóra közel egy (0,9) eltartott jut (OBÁDOVICS 2020).

A térség felértékelődése és a pandémia együttes hatására megvalósuló beköltözési hullám nem hagyta érintetlenül a balatoni települések képét és szerkezetét. A településvezetői kérdőíves felmérés eredményei szerint a BKÜ településeinek 60%-ában jelentős településképi változásokat eredményeztek az elmúlt évek helyi társadalomban lezajló változásai. Az érdemi településképi átalakulást jelző polgármesterek többsége szerint a változás az építkezések, ingatlanberuházások, korszerűsítések hatására inkább pozitív irányú. Ugyanakkor a társasházak, lakóparkok építését, ingatlanok fejlesztését negatív konnotációban említő tizenhét településvezető új, a meglévő, szervült települési szövetbe nem illeszkedő településrészek kialakulását említi. Mi több, két polgármester fejlődési szegregációról beszél – vagyis bizonyos településrészek és az ott reprezentánsként megjelenő társadalmi csoportok fejlődnek, gyarapodnak, sőt, magatartásukkal dinamikusan, szocializációs igényeiknek megfelelően alakítják a település arculatát, míg az ettől elkülönülő tele-

pülésrészek és szereplők gyarapodása nincs ezzel összhangban. A településképi változások vonatkozásában különösen az üdülőkörzet Veszprém megyei területrésze felülreprezentált.

Településképet és településszerkezet érintő átalakulás nem csak a belterületi részeken érhető tetten a balatoni településeken. A külterületi, kertes mezőgazdasági ingatlanok – egykori zártkertek – felértékelődése az ELTINGA-Lokáció ingatlanpiaci elemzéséből élesen kirajzolódik. 2008-2021 között az összes úgynevezett zártkerti ingatlan átlagos ára a 3 millió forintot közelítő árszintről 7 millió forintos átlagárra emelkedett. A művelés alól kivett telkek esetében a 3,2 millió forint környéki 2016-os átlagár 8 millió forintra ugrott 2021-re!

A NAV illetékhivatali adatain túl más statisztikai adatforrásra e tekintetben nem támaszkodhatunk, így alapvetően az önkormányzati véleményvizsgálat keretében gyűjtött becsléseket elemezhetünk e tárgykörben. A településvezetők meglehetősen jól (minél kisebb településről beszélünk, annál pontosabban) ismerik településük külterületi lakosait. Adatgyűjtésünk szerint a Balaton Kiemelt Térség kiterjedt, zömében hagyományos szőlőhegyi külterületi részein (visszafogott becslés szerint, melyből hiányzik például Siófok és Tapolca adata) mintegy 42 ezer kertes mezőgazdasági ingatlan található, melynek mintegy ötödét üdülőként, hétvégi házként, újabb kifejezéssel élve második otthonként, további 5-8%-át állandó lakóhelyként hasznosítják. Az

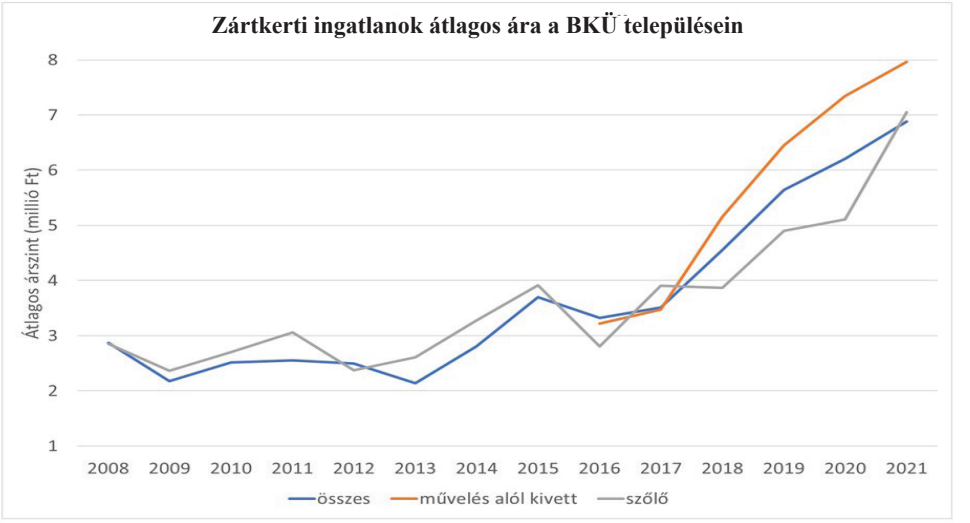

Forrás: Balaton Kiemelt Üdülőkörzet lakóingatlan-piacának vizsgálata (ELTINGA – Lokáció 2022). Adatok: NAV Illetékhivatali Adatbázis

összesített becsült állandó lakosságszám a teljes üdülőkörzet vonatkozásában mintegy 5400 fő – vagyis a BKÜ statisztikai népességének 2%-a él az alapvetően nem állandó tartózkodásra tervezett infrastrukturális és közszolgáltatási ellátottsággal rendelkező egykori zártkertekben. A külterületi, kertes mezőgazdasági ingatlanokkal rendelkező települések mintegy kétharmadán hiányos a zártkerti ingatlanok infrastruktúra-ellátottsága, mely jelenségre számos, gyakorta az önkormányzatok beavatkozását is igénylő konfliktusok rakódnak (pl. hulladék elhelyezése és elszállítása, engedély nélküli építések, költségvetési oldalról kezelhetetlen fejlesztési igények megfogalmazása az ingatlantulajdonosok részéről…stb.).

Felmérésünk terepi tapasztalatai rámutatnak, hogy a kertes mezőgazdasági övezetek funkcióváltása és differenciálódása a szemünk előtt zajlik a Balaton térségében. A differenciálódás nyomán döntően két halmaz látszik kialakulni. Fokozódó beépítésekkel, bővülő infrastruktúrával és népességgel, dinamikus ingatlanpiaccal, funkcióváltással (lakhatás előtérbe kerülése!) de számos engedély nélküli építéssel, a hagyomá-

1. térkép: Az állandó lakóhelyként hasznosított kertes mezőgazdasági ingatlanok (zártkert) becsült aránya az összes kertes mezőgazdasági ingatlanból (%)

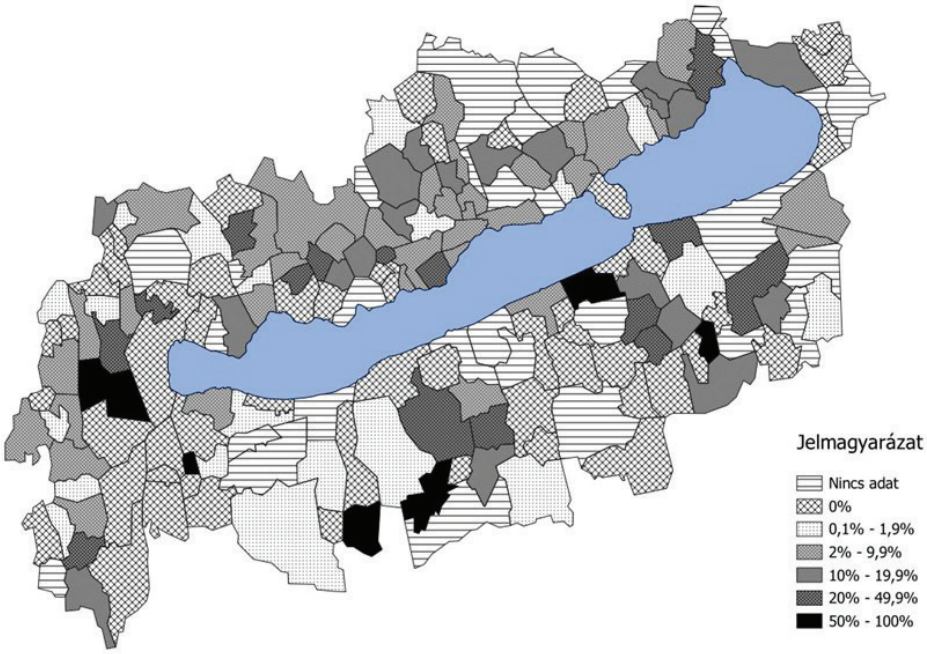

nyos arculat eltűnésével jellemezhető az életvitelszerű tartózkodás színterévé előlépő, sajátos településformát megtestesítő zártkertek köre, melyekre minden konfliktus és átalakulás ellenére valamiféle rendezettség mégis jellemző. A másik csoport az erodálódó zártkertek köre, amely csoport fő attribútumai a felhagyott területek és épületek, az elhanyagolt ültetvények, a váltás nélkül eltűnő gazdálkodási funkció, a művelési kötelezettség elmulasztása, a rendezetlenség. Ami biztosan közös mindkét csoportban, az az, hogy a települési önkormányzatnak mindkét jelenség kezelése kapcsán valamiféle vízióval, stratégiai szemlélettel és eszközökkel kellene rendelkezni potens és proaktív szereplőként, nem csupán követő magatartást tanúsítva volna szükséges beavatkozni a külterületen zajló, ám a település működését, gazdálkodását, hovatovább a beköltözők révén helyi politikai struktúráját is befolyásoló folyamatokba. Tekintettel azonban arra, hogy e jelenség lényegében a teljes funkcionális térséget érinti, a területfejlesztés mezoszintje számára is koncepcionális gondolkodást, és (legalább mikro-) regionális partnerséget igénylő kezelendő feladatot képez mindez. Ahhoz, hogy érdemi és a megvalósulás kockázatának felelősségét viselő tervezői munka vegye kezdetét, nem csupán az egyes, szakpolitikai beavatkozásokat sürgető társadalmi jelenségek térbeli dimenziójának kormányzat általi felismerésére, hanem az alkalmassági és felelősségi szempontokat figyelembe vevő feladat- és hatáskörmegosztás fordulatára is szükség van.

Magától értetődő kérdés, hogy a kiemelt térség infrastruktúra-hálózata alkalmas-e az elmúlt években tapasztalható ingatlanberuházások, beköltözési hullám, külterületi, zártkerti területfoglalás és átalakulás igényeit ellátni. A kiemelt térség polgármestereinek, településvezetőinek véleménye szerint a települések több mint felén (92) tapasztalható az állandó lakosságot ellátó közüzemi infrastruktúra-hálózatok kiépítettsé-

gében hiányosság. Ezek a problémák döntően a szennyvízcsatorna- és a csapadékvíz-elvezető hálózat hiányosságait, kapacitásbéli korlátait, a víziközmű hálózat elöregedettségét, túlterheltségét takarják, ezen túlmenően megjelenik a hiányos és akadozó internetszolgáltatás, az elavult digitális infrastruktúra, sőt, sporadikusan az áramszolgáltatás bizonytalanságának, labilitásának problémaköre is.

Az üdülőingatlanokat ellátó közüzemi infrastruktúra hálózatokban a válaszadók 22%-a látott hiányosságot – azonban ezek 70%-a parti, partközeli település, amely településkörre az üdülőingatlanok döntő hányada összpontosul. Mindez, a logikai szálat megfordítva azt is jelenti, hogy a parti, partközeli települések kétharmadán tapasztalhatók hiányosságok az üdülőingatlanokat ellátó közüzemi infrastruktúra-hálózatokban. Ne feledjük, hogy az ingatlanberuházások, új építések elsöprő többsége is ezt a kivételezett teret, a Balaton-part közvetlen környezetét érinti, ahol ezek a közüzemi infrastrukturális hiányosságok összpontosulnak.

Mindeközben a Balaton térsége a vidéki Magyarország egyik kitüntetett térsége, ami a magyarországi területpolitikai struktúrában kiemelt térségként került azonosításra, a hazai és nemzetközi piacokon is versenyképes turisztikai desztinációs pozícióra aspirál, és az állandó illetve ideiglenes letelepedéshez kapcsolódó jelentős vonzerőpotenciállal bír. Egy ilyen téregységben az infrastruktúra-kapacitások hiányosságára visszavezethető konfliktusok nem csupán strukturális versenyhátrányt okozó faktorként, hanem a helyi aktorok, különösen az önkormányzatok, mint választott testületek számára beavatkozásokat igénylő, ám hatáskörök, jogosultságok és források hiányában kérdéses eredményességgel kezelhető kihívásokként jelentkeznek. Ugyanígy az önkormányzati és területfejlesztési középszint is azonosíthatja a maga kompetenciáihoz és kapacitásaihoz, valamint akciókészségéhez és forrásaihoz képest ambíciózus feladatköröket, azonban a szektort jellemző hiányosságok révén legfeljebb a kihívások szakpolitikai szintű exponálására kerülhet sor, érdemi, strukturált, térben megtervezett beavatkozásokra már kevésbé.

A tanulmány kiindulópontjához visszatérve, lássuk, hogy a kapcsolódó következmények ismeretében miként értékelik a balatoni önkormányzati aktorok az elmúlt évek folyamatait. Négyfokozatú, páros skálán vizsgálva a jelenséget, a túlnyomó, közel háromnegyedes (72,8%) többség inkább, vagy teljesen pozitívnak értékeli az elmúlt 5 év (2022-höz viszonyítva) balatoni fejlődési folyamatait. Ugyanakkor a relatív többség (48,8%) úgy látja, hogy ugyanebben az időtávban, a korábbiakhoz képest nagyobb számban alakultak ki érdekkonfliktusok a kiemelt térségben. Tehát a fejlesztések közvetett hatásaként, a forrásbőség idején sűrűsödött a balatoni konfliktusmező.

2. térkép: A településvezetők válaszainak kategóriánkénti megoszlása „Az elmúlt években a korábbiakhoz képest nagyobb számban alakultak ki érdekkonfliktusok a Balaton térségében" állításra

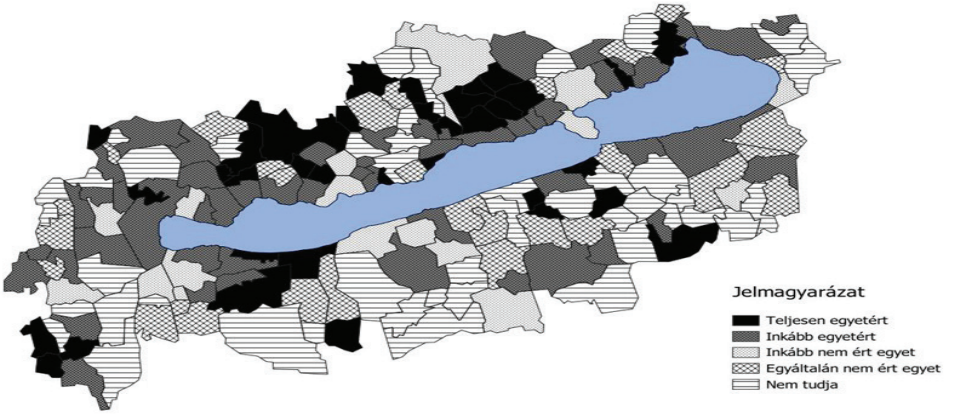

Fontos, hogy a választól jellemzően azok a településvezetők tartózkodtak, akik a parttól távol, vagyis a balatoni konfliktusmező sűrűsödési régiójától messzebb helyezkednek el. Ugyanezt azonban – a polgármesteri, településvezetői presztízs védelme okán teljesen természetes és érthető módon – a saját településükről már jóval kevesebben állították. Mindössze 27,8% szerint sűrűsödtek a konfliktusok a saját településén a fentivel megegyező időszakban, és 70% szerint nem – 2%-nyi nem válaszoló mellett. A négyfokozatú skála (teljesen egyetért, inkább egyetért, inkább nem ért egyet, egyáltalán nem ért egyet) kategóriái, illetve a „nem válaszol" lehetőség halmazából az utóbbiban szerepel a relatív többség (33,3%) azon állítás kapcsán, hogy „A Balaton térségében felmerülő érdekkonfliktusok megfelelően kezeltek". Magyarán a legnagyobb válaszadói csoport a fenti állítás kapcsán nem kíván állást foglalni. Ha egy dichotóm szerkezetbe helyezzük az egyébként meglehetősen diverz, jelentős szórást mutató válaszokat, akkor viszont azt látjuk, hogy nem megfelelően kezeltnek látják a települési önkormányzati szereplők a balatoni, térségi szinten felmerülő konfliktusokat.

Mindemellett a legnagyobb egyetértés abban mutatkozott, hogy a speciálisan Balaton térségi kihívások kezelése érdekében szükséges az önkormányzatok közötti kooperáció erősítése. 81,1% adott ennek kapcsán pozitív választ. Ez az arányszám tömegénél fogva is figyelemre méltó kooperációs hajlandóságról, az együttműködés szükségességének be- és felismeréséről tanúskodik, amely összefüggésben lehet azzal, hogy az adatfelvétel idején, 2022 nyarán-őszén a többségnek már tisztában kellett lennie azzal a ténnyel, hogy a bőségszaru egy időre biztosan kiürült. Viszont maradtak olyan kihívások, nem csak fejlesztési szükségletek, hanem egységes kezelést, átgondolt koncepciót igénylő új körülmények, melyeket immár nem fed el a forrásokért és a kommunikálható sikerért folytatott dezintegráló küzdelem.

Záró gondolatok

A COVID-19 pandémia idejének egyik legfontosabb tanulsága a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben az volt, hogy az önkormányzatok a náluk jelentkező forráshiány és esetenkénti információs vákuum ellenére, képesek voltak a felmerülő kihívásokat korábbi tapasztalatokból nem adaptálható gyakorlatok híján is kezelni. Az alapvetően egy problémakörre fókuszált válságidőszak helyi szintű menedzsmentje megláttatta a települési önkormányzati szféra akciókészségének zsarátnokát. A Balaton térségében aktuálisan tapasztalható, a helyi és térségi szereplők aktivitását sürgető jelenségek – semmiképp nem lebecsülve a pandémia településekre gyakorolt hatásait – azonban mások. Időben elnyújtottabbak, térben koncentráltabbak, egyedibbek, oksági viszonyaikat tekintve ugyanakkor sokrétűbbek, közép- és hosszútávú lehetséges hatásaikra nézvést pedig egy funkcionális térség egészére képesek hatni.

Adataink és szakmai tapasztalataink szerint a Balaton térségének helyi társadalma az utóbbi években jelentős mértékű átalakulásban van. A régió történetében ez az átrendeződés egyáltalán nem előzmények nélküli és mintegy másfél évszázados „hagyománnyal" rendelkezik. Kezdetei azokra az évtizedekre vezethetők vissza, amikor a Balaton melléke hagyományos, archaikus helyi társadalma mellett több hullámban megjelentek az üdülőtulajdonosok, aztán újabb és újabb szereplőkkel kiépült a turizmusgazdaság – gyökeresen és egyre nagyobb mértékben megváltoztatva ezzel az eredeti népesség térhasználati szokásait, egyre szűkebb keretek közé szorítva a lokalitások döntéshozatali kompetenciáit. E folyamat egyes karakteres állomásai, időszakai az alkalmazott szándék és eszközök miatt esetenként súrolja a kolonizáció attribútumait. Az utóbbi évek ki tudja, hányadik ilyen hulláma abból különbözik az előbbiektől, hogy most az újonnan betelepülő érdekcsoportok jelentős hányada korábbi állandó lakóhelyét és érdekeltségeit felszámolva állandó lakosi minőségben jelenik meg, vagyis választópolgárként is definiálja már önmagát a régióban, saját városában, községében. A jelenség mértéke és a beköltözők helyi társadalomtól nagyrészt eltérő érdek-és értékkészlete, kulturális és térhasználati szokásai, választói magatartása számos konfliktus potenciális forrása, mely nyilvánvalóan kezelést igényel. Ilyen feladatokra hagyományosan a jól működő autonóm civil szektor, a helyi és a területi önkormányzatok, vagy éppen a területfejlesztési intézményrendszer partnerségi

körében működtetett feladatellátás, vagyis a település- és a területfejlesztés, működtetés, a helyi és regionális identitásépítés, és az egyéb edukációs és közösségfejlesztési eszközök képesek.

Ezek hiányában fennáll annak a veszélye, hogy a korábbi, hagyományosnak mondható és csak részben, esetleg egyáltalán nem kezelt sérelmekre rakódó újabb gazdasági, társadalmi, politikai, környezeti érdekellentétek oly mértékben bővítik a régió konfliktus mátrixát, hogy az túlmutat a rövid-, közép-, és hosszútávú kezelhetőség határain. Mindez súlyos fenntarthatósági problémákat okozhat – leértékelve akár éppen azt a potenciált, ami ide vonzotta az újabb és újabb betelepülőket, vagyis az életminőséget, a jó lakóhelyi közérzetet. A konfliktusok kezelésére rendelkezésre álló eszközök ma elégtelenek, az utóbbi harminc évben folyamatosan erodálódtak.

A fejlesztési források prosperitást biztosító, kedvező gazdasági környezet által is táplált bőségszaruja már nem úgy ontja javait, mint a 1861/2016. Kormányhatározat végrehajtása által uralt előző években. Azonban a bőségszaru felett és mellett kialakult érdekkonfliktusok is számos esetben kezeletlenek maradtak, melyben nyilvánvaló szerepe van az önkormányzati szektor és régió fejlesztésének koordinációjáért felelős intézmények eszköztelenségének, esetenként teljes hiányának is. A Balaton-térség önkormányzati aktorai közötti kooperációs hajlandóság ebben a kialakuló vákuumban felerősödni látszik. Ha az átalakuló magyar területpolitika a Balaton és térsége harmonikus fejlődését továbbra is kiemelt nemzeti célként tervezi kezelni, nem hagyhatja figyelmen kívül a regionalizmus táptalaján gyökeret verni képes partnerség és nyilvánosság, a régiós partneri hálók szerepét kiemelő szubszidiaritás érvényesítésének és végső soron – legalább részben – a fejlesztésekkel kapcsolatos döntéshozatali felhatalmazások és kompetenciák térbeni megosztásának szükségességét.

FEKETE KÁROLY – OLÁH MIKLÓS – DOMBI GÁBOR – HORVÁTH CSANÁD BÁTOR

Jegyzetek

1 Előterjesztés a Balaton Kiemelt Térség 2022. évre vonatkozó monitoring jelentéséről, Balaton Fejlesztési Tanács ülés 2023. 05.18. 3. sz. napirend

2 A 1861/2016. Kormányhatározat tartalmazott egy 41,5 milliárd forintos támogatási kerettel rendelkező projektet („A balatoni vízkészlet fenntartható gazdálkodásának, vízhasználatának javítása, a szükséges infrastrukturális feltételek biztosításával") amely nem lépett megvalósulási fázisba.

3 A művelési ágból történő kivonásra 2015. november 30. – 2017. december 31. között volt lehetőség. (1997. évi CXLI. törvény, 89/A. §)

4 A Balaton régió helyi társadalma alatt az állandó, a jelenlévő népesség mellett ide értjük az üdülőtulajdonosokat és a tartós térségbeli érdekeltséggel (pl. a több telephelyen működő vállalkozások) érintettjeit, legyenek azok hazai, vagy külföldi állampolgárok. Vö.:Oláh M.: A megtalált régió, Comitatus, 2007.3.

5 V.ö.: Dr. Schleicher Vera: Kultúrfürdő – Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821-196 között L'harmattan, Bp. 2018., illetve: Dr. Schleicher Vera-Semsei Sándor: Hajóhíd –Vázlat a Balaton térség elmúlt ötven évének konfliktusos folyamatairól és a Balaton Régió turizmusának fejlesztési lehetőségeiről, Comitatus Különszám 2021, Szerk: Fekete Károly-Oláh Miklós

Irodalom

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet lakóingatlanpiacának vizsgálata 2022, ELTINGA-Lokáció Kft. 2022.

Obádovics Csilla: A Balaton régió népességdinamikája 2017-2062 között. Földrajzi Közlemények 144;1. pp. 27-42.

Schleicher Vera: Kultúrfürdő – Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821-196 között L'harmattan, Bp. 2018.,

Jogszabályok

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

1821/2015. Kormányhatározat a Balaton Területfejlesztési Koncepció (2014-2030) és a Balaton Területfejlesztési Stratégiai Program elfogadásáról, valamint a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén a 2014-2020-as uniós és hazai forrásokból megvalósuló beruházásokról

1861/2016. Kormányhatározat a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról

Művészet

Párbeszéd az éjszakai festészetről

Zongor Gáborról, mint festőművészről az alábbi irodalmi alkotással és kiállítást megnyitó beszéddel emlékezünk meg. Avagy dehogy is emlékezünk, hol van az még. A szerkesztő jól emlékszik a pápai kiállításmegnyitóra, Oláh Miklós öreg Ladájával mentünk, s útközben a rendőr is megállított bennünket, még az izzókészletet is ellenőrizte. Azt hiszem, hogy végül megúsztuk a büntetést, és a megnyitóra is idejében eljutottunk. (A szerk.)

GIL: Mindenki aluszik, a szüleim, két kislányom, aztán nagylányommal a két fekete kandúr, a két kutya az udvaron, és feleségem-társam is, és talán velem álmodik. Aluszik a város, aluszik Európa, a jó öreg kontinens. Feljött a Hold. Aranylik fénye, mint annyi el nem múló éjszakán. Ráfestelek erre a fatáblára is, titkokkal ajándékozó… De miért vigyorog ilyen eszelősen ez a mágus, a kép sarkában még meg sem száradt arcán a festék. És mozog a szája…

MÁGUS: Itt vagyok Ide ülök melléd, így gyorsabban száradok. Ne félj: én te vagyok, te én vagyok, és a nem-te-vagy is én vagyok. Régóta beszélni akarok veled, mert beszélnünk kell egymással. Sokáig nem lehetett, mert olyan mélyen éltem benned, hogy tudomásod sem volt rólam. Most hogy megfestettél, színekbe mártott ecsettel alakot adtál nekem, a fény megtestesült bennem és nem röppenek el mint a Hold tükröd sugarai, hanem amíg lesznek képek, én veled maradok… Szólj már, ne bámulj ily csodálkozva!

GIL: Hát, … köszöntelek …

MÁGUS: Messzire tekintő éjszakát kívánok neked. De most adj valamit enni, mert oly lassan, szokatlan aprólékossággal festettél meg, hogy miközben szíved mélyén modellt ültem, hát alaposan megéheztem.

GIL: Van itt egy kis birsalmasajt és friss dió, de hozhatok a konyhából még valamit.

MÁGUS: Birsalmasajt! Remek, ki főzte?

GIL: Feleségem édesanyja.

MÁGUS: Ő is éjszakai festő?

GIL: Nem egyáltalán nem az, de nagyszerű asszony.

MÁGUS: Ez a sajtból kitűnik. És a többiek? Akiknek a szuszogását érzékeny fülemmel hallom.

GIL: Ők sem festenek. Fent alszanak a tetőtéri szobákban. Nagylányom, aki franciául tanul, a két kicsi lányom, akik általános iskolások, édesanyám és apám, akik nyugdíjas pedagógusok és feleségem, aki legfőbb kritikusom.

MÁGUS: Festőbarátaid vannak-e?

GIL: Nincsenek.

MÁGUS: Ha jól látom, és miért ne látnám jól, te bizonyos tekintetben nem vagy ugyan egyedül, de olykor teljesen magányos vagy, mint Kant embere a csillagokkal teliszórt égbolt alatt. A magányt kevesen bírják el, talán csak azok, akik kapcsolatban vannak a Mindenséggel.

GIL: Szerintem mindenki magányos, de legtöbben csak az egyedüllétben jönnek rá. Azonban aki fest, az soha sincs egyedül.

MÁGUS: Mert valakinek festesz?

GIL: A képek, amiket ismerek, az élet fényétől szépek. A fény a legnagyobb festő a teremett világban. A fényt pedig azok a lények hordozzák, akik itt élnek. S minden összetartozik, a fény, a festék, a festő, s azok, akik megnézik a képet.

MÁGUS: Akik megnézik a képeid, mind idejét múlta emberek. A festészetnek már régesrégen befellegzett. Ezer éve mondta Plinius, a híres római író, hogy a festészet halott művészet. Sejtened kell barátom, ecsetforgató, hogy a klaszszikus ókorban és még inkább a reneszánszban a művészet elvált a metafizikus erőktől és – a világias természetesség felé törekedve – gazdasági és értékhordozó tárgykészítővé vált. Ma a tudomány

és a technika, a kényelmes élet álla a középpontban, melynek eredményeit a gazdaságilag elkocsonyásodott közközépszer uralja. Mit akarsz te itt, ebben a vibráló klippkorszakban egyszerű történeteiddel, középkori tereket idéző képeiddel, a Hold rejtelmes fényeivel, ahová űrhajóval szállt le a detronizálásban mértéket nem ismerő ember. Te magad is teljesen anakronisztikus figura vagy itt festékes ingedben.

GIL: Mi az igazság? Nem tudja senki, az igazságnak száz az arca és határa nincs sehol. Én, ha lehet, Henri Rousseau-val, a vámossal, a naiv festővel tartok, aki Kandinszkij lapjába nyolcvan éve azt írta: „Ha olyan ember nyúl ecsethez, aki nem részesült művészi képzésben és ezért az alkotásban az objektív művészi ismeretek sem gátolják, műve sohasem lesz üres látszat. Így pusztán az a belső erő nyilvánul meg, amelyet csak a célszerű gyakorlat általános ismeretei vezérelnek. De mivel az általános ismeretek alkalmazása is csak korlátozva történhetik, a külsőségek elmaradnak (kevésbé, mint a gyermekeknél, de mégsem elhanyagolhatóan), és nagyobb hangsúlyt kapnak a belső összefüggések; élő mű keletkezik, nem halott…"

MÁGUS: Jó elfogadom, hogy nem vagyok halott, hanem élek és eszem birsalmasajtodat. Végül is te festettél engem, de ettől még nem leszel jó festő. Iskolázatlan vagy, nem végeztél művészeti stúdiumokat.

GIL: Nem tudom milyen festő vagyok, de mentségemre legyen, hogy gyerekkorom óta rajzolok, festek. Sohasem birtokoltam az anatómia, a perspektíva és a színtan racionális ismeretanyagát. A tárgyak, az események, az alakok megjelenítésénél le kellett mondanom a hagyományos, megtanulható kifejezési eszközökről. Ha tanultam valakitől, akkor azoktól, akiket szeretek képeikért – a németalföldi festőktől, Boschtól, Henri Rousseau-tól, Toulouse-Lautrec-től, Chiriko-tól, Bálint Endrétől, akinek a képeit egyetemistaként láttam, aztán Dalitól és a naivaktól és a legtöbbet Csontvárytól, aki azt mondja: „Az ember művelődik önön magától, ha világtapasztalásra indul." Így aztán csak az ösztöneimre, érzéseimre, a bennem felsejlő kép ábrázolására hagyatkozhattam. Naiv vagyok annyiban, amennyiben sikerült megőriznem a gyermeki látásmódot, mely segítségével gyakran könnyebben hozhatok létre belső összhangot.

MÁGUS: Rousseau és Csontváry mára teljesen elfogadott, elismert festőzseni, mindegyik klasszikusnak számít. És téged hogyan ítélnek meg, ez mennyire számít?

GIL: Nem tudom ki fogad el engem, s nincsenek elfogadásra áhítozó ambíciók bennem. Minden képem eredeti és őszinte élményen alapul. És ha valaki kapcsolatba kerül képeimmel, eltöpreng rajtuk, elfeledett érzéseket és álmokat hív elő benne, akkor az már ajándék nekem.

MÁGUS: Ha jól értem, és miért ne érteném jól, úgy tartod, hogy naivnak kell lenni ahhoz, hogy az ember ma itt, ebben a csordaidőben, gazdag belső életet alakíthasson ki és ez kibontakozhassék. Ezt megerősíteni látszik a pszichoanalízis, mely katasztrófális tévedési mellett kimutatta, hogy a kisgyermek énje testének csak kis részét szállja meg, mindenekelőtt a száj körüli részeket. Az én-megszállás csak fokozatosan terjed ki az egész testre, majd a növekvő ember énje már felkészül arra, hogy a test határain túllépjen. Ezt azonban igen óvatosan teszi, az első lépésként csupán saját maga tükörképét keresi, saját képmását, amint ezt a görög Narcissosmítosz igen költői módon előadja. Amennyiben meg tudom ítélni, a festő személyisége mindig szorosan kapcsolatos narcizmusával. Narcissus léte, aki saját képét szemléli a víztükörben, természetszerűleg a látás körül rendeződik. Ezen a korai fokon nem kétséges, hogy a tükörkép ragyogó és emlékezetet az utóképekre (az eidetikus képekre), amelyek a gyermek szemének lehunyása után lát. Ezek a képek a valódi és aktuális képeket élénkségükben és ragyogásukban gyakran túlhaladják. Minél erősebb a narcisztikus tendencia, annál intenzívebb a késztetés arra, hogy a személy festővé váljék. A megállapításnak, miszerint a képesség mindenkiben megvan, egy bizonyítékát szolgáltatja Vivekananda, aki azt állítja, hogy a jógagyakorlat első eredménye, mikor élénk és tartós, színes hallucinációkat élünk át. Kierkegaard, Nietzsche és Marx, akik a 19. századból maradandóan telepedtek korunkra, egyöntetűek abban, hogy élete egy fázisában mindenki művész lesz. Hamvas Béla pedig azt állítja, hogy minden ember tízszer embernek születik és egyként hal meg. Azok a boldogok, lásd még a lelki

szegények, akik tízezer embernek születnek és tízezer emberként halnak meg. Nem egyet kell megvalósítani, hanem mindazt, ami benn volt. Naivnak, egyszerűnek, normálisnak kell lenni ahhoz, hogy belső életünk gazdagságára ébredjünk egy átvirrasztott éjszakán. Aki naiv, az őszinte. Az őszinte kifejezés jellemzi legalapvetőbben a naiv festészetet. Őszintének lenni annyi, mint hűnek lenni a valósághoz. Az egyetlen valósághoz, ami világ és álom együtt. A kép alkotásának egyedüli módja, a látvány által a teljes igazság felfedése. A naiv művészet éppen azt mutatja, hogy a műalkotás értékéből mit sem von le az, ha a felfedett igazság egészen egyszerű. Az őszinte naivitáshoz gyermeki, tiszta látás kell és személyesség. Az önmagára ébredő én – ilyen.

GIL: Túl szép, amit mondasz, igyekszem nem magamra venni. Értem és nem értem a narcizmust, amit nem értek, attól félek.

MÁGUS: a narcizmustól, ami minden emberben megvan, nem szabad félni. De betegségeibe nem szabad beleszeretni. A narcizmus azt jelenti végsőfokon, hogy békében élsz önmagaddal és a többiekkel, a világgal. Nemcsak a tízparancsolat szólít fel erre, hanem az indiaiak vallási könyve, az upanisadok egyik verse: minden lényt ismerj fel magadban. Ahogy engem is felismertél magadban, s minden lényt akit nappalra álmodtál és nappalra álmodsz, így egyesítve álmot és világot, megmentve a valóságot. Mi vagyunk a te álmaid, képekké formált álmok, melyek nem különböznek a többi ember álmától. Mert városokat álmodnak ők is, ahol élni lehet. Színes szép házakat, amelyeket szívükben hordanak. Álmodnak tereket, ahol zene szól, s a zászlókat lengeti a szél, tereket, ahol sétálni és találkozni lehet, kapualjakat, ahol tárva az ajtó. Aztán utazásokról álmodnak, ahol a látvány kalandja oly szembeszökő. És fűrészporos cirkuszról, ahol végtelen játékká érik az élet. És álmodnak prágai ablakokról, hallei terekről, veszprémi sikátorokról, téli faluról, napraforgókról, babaházról, a messzi Párizsról, madarakról, a három királyokról, Nap úrról és Virág asszonyról, a valóság elhalasztásáról, a lejárt bölcsesség koráról, látnokról és álarcosról, az időről, ami itt marad velünk. Képeid, ahonnan jöttem, a mesék és a mágikus pillantások világa, melyben megelevenednek a felnőttkorra elveszett játékaink. És képeid nem pusztán álmok, hanem vakítóan ragyogó élményeid képzeleten átszűrt, átlényegített érzések színes táblái. Én tudom, mert onnan jövök. És hamarosan vissza kell mennem, amint a Hold kihunyt a nappali fényben.

GIL: Ne menj még, jó veled öreg barátom.

MÁGUS: Vissza kell mennem, mert eljön a reggel és minden kezdődik elölről. De ne félj, keresd a magányt, hogy képeid ott megfesd. De képeid öröméhez társakat keress. S ne feledd Hérakleitosz szavát: „nappal egy közös világban élünk, éjjel mindenki saját világa felé fordul". S amióta a valóság kettészakított Isten, világ és álom, nappal és éjjel, nem tehetsz mást, mint összeilleszted azt, ami kettészakadt. Egyszerű társa légy a Hold énekeseinek, Novalisnak, Willam Butler Yeastnek, vagy a japán haiku-énekeseknek. S ne feledd, amikor nappal közhivatalt viselsz, rengeteg nappali emberrel találkozol, ügyeket intézel, javítani próbálod ezt a javíthatatlan világot, hogy minden jel arra vall, a Hold csendes fényénél, éjszaka dőlnek el a dolgok, amikor a világ alszik és szebbik önmagáról álmodik… Készülj a kiállításra, nyugodt szívvel mutasd meg, amit láttál. Majd jövök, ha ismét szükséged lesz rám.

GIL: Hát visszalépett a képbe, ahol nincs idő. Hajnalodik vagy esteledik, nem tudom. Játszanak színekkel a fények.

(Elhangzott Pápán az Eszterházy Várkastély Galériában 1991. október 4-én Zongor Gábor kiállítása megnyitásán.)

***

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, van itt egy kép,

mely külső méreteivel azonnal felhívja figyelmünket ezen a kiállításon, mely immanens értékeit tekintve Zongor Gábor eddigi festészetének főműve. A „Sakk-készlet holdöltétől napfogyatkozásig avagy a hamis király ideje lejárt" című, 64 táblaképből álló művet szemlélve szembetűnik: a fekete kockákon a Hold, a világos kockákon a Nap ábrázolása. A Hold és a Nap az A1-es mezőtől a H8-as mezőig szigorúan elfogy, Az egyik oldalon vörös figurák, a másik oldalon zöld figurák képét látni. A vörös figurák fáradtak és erőtlenek, a zöldek üdék és erősek. A vörös figurák fölött telt a Nap és a Hold, a zöldek fölött elfogyó. Ahol erős az ég, ott gyenge a föld, ahol erős a föld, ott gyenge az ég.

A sakktáblán egymás nélkül nem létező világos és sötét csoport, páros áll, úgymint férfi és nő, jobb és bal, jang és jin, Ábel és Káin stb. A páros magába foglalja a két fél duális szervezettségét és dichotom egységét. A binárisan létező két pólusának bármilyen neutralizálása végzetes. Nem mondhatjuk azt, hogy van jó és van rossz, van igen és van nem. Csak azt mondhatjuk, hogy el nem különíthetően együtt vannak. Agyunk egyik felével megölhetjük a másikat, ami bizonyos tekintetben figyelemre méltó, ám életünket kénytelenek volnánk befejezni.

A teljes tábla közepén 2x12 beosztású óra látható, mely felidézi a legbonyolultabbnak nevezett „csillagászati sakkjátékot", azt a körtáblát, melyet a mediterrán állatöv csillagképeivel megjelölt 12 szegmentumra osztottak. Azt már sokan észrevették, hogy a sakktábla 8x8 mezőből áll. A nyolcas szám képzésének metamatematikai problémái (a négytagú sémák – kereszt, égtájak, napszakok, évszakok, elemek stb. – felezése) kutatásakor érdemes magára a számra figyelni. Az arab származtatású nyolcas jelét mindenki ismeri. Miről van szó? A nyolcas mindazt jelképezi, ami Isten után, a hetedik nap után történt. A nyolcas szám mindazt jelképezi, amit az ember kígyólogikája teremt, a nyolcas dupla nulla, kétszer semmi, az ember önarcképe. A nyolcas megértése a sakk első leckéje.

A 64 táblából összeálló kép alcíme („a hamis királyok ideje lejárt") a közismert búzaszem-históriára utal. A tantörténet a sakkjáték mágikus vonzásának, kimeríthetetlennek tűnő titkai megfejtésére irányuló kísérleteknek a nyitánya. A sakkjáték a szellem próbaköve, mondja Goethe. A sakkjáték rokona a piramisoknak és a katedrálisoknak – a teremtés utánzása. A sakktáblán végbemenő mozgások minden alkalommal mások és mások lehetnek s nem rendeződnek olyan sorba, mely matematikailag csak a legkisebb mértékben is alá lenne támasztva. Minden matematikai megközelítés, bármily beláthatatlanul véges a kombinációk sora, egy kiismerhetetlen falba ütközik, amin a számok nem hatolnak át. „Csak Isten tudja bevégezni a számításokat, mi csak a bizonyításokat tudjuk befejezni" – mondja Donald Knuth.

A sakktáblán a figurák áthághatatlan szabályok, törvények szerint, de ezen belül a legszabadabban léphetnek, ahogy valamennyien saját életünkben. Visszalépni nem lehet, mennünk kell tovább, vár ránk a vég. A sakkjátékban két személy játszik. Életünkben egyedül, önmagunkkal játszunk, a bennünk élő sötét a bennünk élő világossal játszik. Nem tudjuk ki lesz a győztes, világos vagy sötét? Önök tudják?

A kiállítást megnyitom.

(Elhangzott Veszprémben, a Csikász Galériában, 1992. október 2-án)

KŐSZEGI LAJOS

A szerkesztő

Egy barátság kezdete és egy talált cikk

Zongor Gábor 2023 június 11-én töltötte be 70.életévét. Barátai és kollégái június 15-én egy kis vacsora keretein belül köszöntötték. E köszöntő közül néhányat ebben a kötetben is publikálunk. Nagyon tanulságos volt a találkozó. Az ünnepelt, ahogy illik, nagyon meg is hatódott. Azt a következtetést vonta le, nem tudja mi okból, de úgy tűnik, hogy őt még 25 évvel azután, hogy felállt a Veszprém Megyei Közgyűlés elnöki székéből, még mindig szeretik. A köszöntőkből kiderült, hogy volt, aki már a Zongor-házaspár Veszprémbe érkezése óta ismeri őket, hiszen ő volt az, aki a városi tanács személygépkocsijával kiment eléjük az állomásra és elszállította őket ideiglenes lakóhelyükre, az állatkertbe. Az állatkerthez kapcsolt lakások közül ugyanis, az egyik a Veszprém Városi Tanács rendelkezésére állt. Itt szállásolták el a fiatal házaspárt addig, amíg nem kapták meg a megígért bérlakást.

Többen e sorok írójával együtt csak az 1980-as évek elején ismerték meg hősünket, de úgy tűnik, mindnyájan megkedvelték. Így volt ez akkor is, amikor *Zongor Gábor* előbb osztályvezető, majd megbízott megyei vb-titkár, később pedig a Veszprém Megyei Közgyűlés (akkor még nem vármegyei!) elnöke lett. Ennek a legendás történetéről, mármint, hogy miképp lett elnök a jogász-festőművészből, e kötetben egy külön írás számol be. Mivel Zongor Gábor egészen 2010-ig a megyei közgyűlés tagja maradt, ezért néhányan a hivatalból továbbra is kapcsolatban maradtak vele. Mások, köztük e kiadvány szerkesztői, a Comitatus Önkormányzati Szemle révén ma is munkakapcsolatban, és merem állítani, baráti kapcsolatban vagyunk.

Hogy miért szeretik Zongor Gábort? Erre is van egy érdekes magyarázat.

Egyszer egy buddhista léleklátó ember (talán bonc, vagy guru?) találkozott a hősünkkel. Az ilyen „látó emberek" belelátnak a velük szemben álló, másik ember lelkébe. Vagy ahogyan még szokták mondani, érzékelik a kisugárzását, az auráját. Valóságos döbbenet volt boncunk arcán, hiszen azt állapította meg, hogy Zongor Gábor már eljutott a többszöri újjászületések után az utolsó fázisba. Elmúlását követően ő már nem születik újjá, hiszen annyira tiszta lélek, valóságos, élő Buddha.

Ez sok mindent megmagyaráz, bár életének első szakaszában erősen küzdött ez ellen. nem kerülte el a konfliktusokat, de a sorsa ellen nem tudott harcolni. Ezen a történeten természetes jót nevettünk, de van, aki komolyan hisz benne.

Az mindenesetre igaz, hogy munkás életének utolsó évtizedeiben keményen megszolgálta azt a kitüntetést, amit még

1994-ben kapott: a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét. Az igazi kitüntetés azonban az emberek szeretete, amit az országot járva tapasztalt, mint a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének főtitkára. Önmagát önkormányzati érdekvédőnek és közpiktornak titulálja. E sorok írója büszke arra, hogy talán első alkalommal írta le a Comitatus szerzőit szokásosan bemutatva, a folyóirat második oldalán Zongor Gábor foglalkozásaként, hogy hivatásos önkormányzati érdekvédő. Ma már nyugdíjasként nem hivatásos, hanem önkéntes munkát végez.

Ami pedig a közpiktorságot illeti, azt csak a szerénységének tudhatom be, hiszen, bár befogadták a Művész Céhbe, de a festészetet sohasem hivatásszerűen művelte, miután sohasem járt semmiféle festőiskolába. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Zongor Gábor e téren amatőr lenne, bár néhányan a naiv festők közé sorolják a színvilága miatt. Naiv dolog lenne ezt elhinni. Valami módon egy olyan tehetség lakozik benne, aminek révén különösebb előképzettség nélkül is a saját maga módján képes fára festeni azokat a látomásokat, amik a fejében, a gondolatai között megjelennek. Ő ugyanis csak azt festi le, ami a fejében van. Nehezen lehet rábírni arra, hogy mások elképzeléseit valósítsa meg. Bár egy ízben én megpróbálkoztam ezzel is. Az általam megrendelt kép természetesen nem olyan lett, ahogyan én azt elgondoltam, hanem annál sokkal jobb, hiszen Zongor Gábor átfogalmazta a képeket a fejében.

E néhány gondolat jegyében fogadják szeretettel azokat a tanulmányokat, visszaemlékezéseket, nyalánkságokat, amiket az előző oldalakon önök elé tártunk.

***

De nem maradhatnak el a szerkesztő személyes gondolatai sem Zongor Gáborról:

1980-áprilisában ismertem meg Zongor Gábort. Akkor még nem sejtettem, hogy ez egy egyre mélyülő, szép barátság kezdete lesz. Először egy előadását hallgattam meg, ami némiképp csalódást okozott, egyrészt a téma miatt, ami egyáltalán nem érdekelt engem, mivel a hatósági eljárási jog változásáról szólt és kötelezően kellett meghallgatni, de nagyon úgy tűnt, hogy az előadó hasonlóképpen szenvedett a dologtól, mint mi. Eleve késve kezdődött, hiszen elvileg az akkori megyei vb-titkár, *Hardy Zoltán* elvtárs tartotta volna meg, de mondták, hogy nagy szerencsénk van, mert egy tehetséges fiatalember, a legokosabb jogász vállalta át.

Évtizedekkel később meséltem is neki erről az első „találkozásról", akkor mondta el, hogy csak fél órával az előadás kezdete előtt kapta meg az anyagot, hogy tartsa meg az eligazítást, úgyhogy tiszta csoda, hogy ugyan a papírba belebele pillantva, de mégis teljesíteni tudta a feladatot. Hardy elvtársra jellemző volt, hogy különféle megpróbáltatásoknak tette ki a fiatal kollégákat, és nekik vagy sikerült megoldani a lehetetlen feladatot, vagy nem.

Később az Alkotó Ifjúsági Munkaközösségben és annak konferenciái kapcsán találkoztunk, majd a jó szakmai kapcsolat azt eredményezte, hogy a rendszerváltozás után 16 évig szoros munkakapcsolatban maradtunk. Valójában e négy ciklus első felében ő volt a főnököm, hiszen, mint egy háttérintézmény vezetőjének csak a fenntartó megyei önkormányzat, s a gyakorlatban annak vezetője „parancsolhatott." (A második nyolc év megyei közgyűlési elnökéről *Kuti Csabáról* is csak jót mondhatok, ő mint régi vágású MDF-es politikus még tisztelte a tudományt és a szakértelmet.)

A második nyolc évben már nem Gábor volt a megyei közgyűlés elnöke, de a Comitatus Önkormányzati Szemle szerkesztőbizottsága révén a kapcsolat fennmaradt. Azóta is szoros a szakmai együttműködés; több könyvet szerkesztettünk együtt, de még közös cikkeket is jegyeztünk.

Emberileg is közel kerültünk, s ez alapvetően Gábor jó természetének köszönhető. Ő mindenkit felkarolt, akinek erre szüksége volt, így engem is. Több mint egy évtizedig az őszi félévekben minden hétfőn elvitt magával Budapestre, hiszen neki akkor kezdődött a munka az országos önkormányzati érdekvédő szervezetnél (TÖOSZ), én pedig hétfő délutánonként óraadóként szerepeltem a nagy nevű pesti egyetemen.(ELTE, *Nemes Nagy József* tanszékcsoportja).

Előtte is sok élményben volt részem, hiszen, mint a Comitatus szerkesztőjét, a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének rendezvényeire is mindig magával vitt. Közösen készítettünk interjút *Boross Péterrel*, akkori belügyminiszterrel (az ősz öregúr udvariatlansága kissé kiakasztotta Gábor barátunkat, amint ennek történetét egy cikkben meg is írtam – Rá lehet gyújtani címmel a Magyar Hírlapban jelent meg az erről szóló publicisztika. Ld. még AGG szerk. 1994. pp 7-8, az interjú pedig pp. 369-380.). Közösen készítettünk interjút az őt megelőző belügyminiszterrel, *Horváth Balázzsal* is, jóval annak bukása után, immár az én irodámban. Majdnem az interjú is egy bukás lett, hiszen a kismagnó a felvétel közben megállt, úgyhogy különféle trükkökkel, a korábban rögzített parlamenti beszédekre való hivatkozásokkal sikerült rekonstruálni, hogy miről is volt a beszélgetésben szó.

Voltak és vannak közös barátaink, bár Gábor közülük néhányban később csalódott, így csak abban bízom, hogy bennem talán kevésbé. Mindenesetre azóta is elvisz magával autóján különböző konferenciákra, amit – ismerve az én vezetési stílusomat –, különösen megnyugtatónak tartok. Érdekesség, hogy annak idején a KRESZ-tanfolyamra együtt jártunk, hiszen a Veszprém Megyei Tanács hivatala az 1980-as évek közepén megszervezte dolgozóinak a lehetőséget, hogy hozzájussunk jogosítványhoz, s ezzel a gépkocsik vezetését is átvállalhassuk, mert így nem kellett annyi sofőrös autót biztosítani a kiküldetésekhez.

Ő tényleg rengeteget vezetett, én legfeljebb mitfahrerkedtem mellette, így még a GPS használata előtt sikerült is egy úttal előbb balra fordulnunk, úgyhogy egy kis kerülővel értünk el úti cé-

lunkhoz. Mondanom sem kell, hogy én néztem a térképet, ő csupán felvetette, hogy nem kellene-e itt balra fordulni? Befordultunk… Többet ilyen feladatot nem kaptam, de így legalább képet kaptunk útközben Belső-Somogy falvainak állapotáról, s végül a lengyeltóti megyei elnöki tanácskozásról sem késtünk le. Ekkor történ meg az a nevezetes eset, hogy Gábor a tanácskozás első napja után este, éjjelbe nyúlóan, érettségi találkozóra ment el Celldömölkre, így a másnapi programban nekem kellett felszállnom arra a buszra, ami elvitt Somogyvárra. Ott a program a híre Somogyvári Apátság romjainak újraszentelése, vagyis Szendi püspök atya, a későbbi első veszprémi érsek, nyíltszíni misézése volt. A misén *Göncz Árpád* köztársasági elnök is részt vett, akivel előtte az összmegyei delegáció minden tagja kezet foghatott, s ha már ott volt, a püspök atya is leparolázott velünk. Amikor énhozzám ért, kicsit rácsodálkozott az élénk piros színű ingemre, mivel én eredetileg nem számítottam arra, hogy fehér inges programra indulunk. Ez az ingválasztás részemről igazán nem politikai állásfoglalás volt, bár mint tudjuk, a színeknek is megvan a maga szimbolikája. Mindenesetre az jellemző, hogy a jelen lévő 15 elnök közöl csak ketten ismerték a katolikus liturgiát, úgyhogy a többiek őket figyelték, mikor mit kell csinálniuk, s hogyan kell mozgatniuk az ajkaikat. Szerencsére a püspök atya a murván való térdelést elengedte. Így a fizikai sérüléseket legalább sikerült megúszni.

Előtte való nap délután voltam igazán bajban, hiszen Gábor nélkül kellett elfogadtatnom a megyei közgyűlési elnökökkel a Comitatus Önkormányzati Szemle megindításának támogatását. Végül is sikerrel jártam, de ez elsősorban a házigazda Somogy megyei elnöknek (*Gyenesei Istvánnak*) és a szövetség Bács-Kiskun megyei elnökének (*Kőtörő Miklósnak*) volt köszönhető. Utóbbival a pénzügyi támogatásban is meg tudtunk egyezni másnap, a reggeli séta során. A Somogy megyei tanács utolsó, és egyben az önkormányzat első elnöke: Gyenesei István – a kisebbségi Gyurcsány-kormány önkormányzati miniszthereként – interjúalanyunk is volt, de ő mára már felhagyott a politizálással, és pálinkamesteri sikereiről posztol a közösségi médiában.

Visszatérve Zongor Gáborra: a jelleméről és az egyéniségéről csak jókat tudok mondani. Nagyon nagy türelemmel képes elviselni a megpróbáltatásokat, igen nagy jóindulattal van munkatársai iránt, s összességében mindenben csak a jót látja, ráadásul örök optimista. Néha azért persze neki is csalódnia is kell, de ezeken hamar túlteszi magát, és mindig megtalálja az örömöt a munkájában és a hivatásában, hiszen a közzétett önéletrajzával szemben, én a festőművészi munkáját inkább hivatásnak tekintem. Ha a festményeit nézzük, abból is képet kaphatunk, hogy milyen színes egyéniség.

Ma már boldog nagypapa, és így sok esetben néha nehezebb elérni, mint amikor főállású, hivatásos önkormányzati érdekvédő volt. Ezt a titulust – szerin-

tem – én találtam ki, hiszen azt, hogy jogász vagy főtitkár nem találtam elég pontos meghatározásnak az e számunk szerzői rovatban.

Mindig csodáltam munkabírását és szervezőkészségét. Utolsó munkahelyén (TÖOSZ) főtitkárként több ember helyett is dolgozott, miközben a sofőri feladatokat is ellátva, bejárta az egész országot. Bárhol járt, mindenhol megtalálta a hangot a helyiekkel. Nem találkoztam még olyan polgármesterrel, aki ne pozitívan nyilatkozott volna róla. Megtiszteltetés volt számomra, amikor egy időben a kiállításai során. – cipekedő segédként – magával vitt, hiszen egy sajnálatos baleset (ezt nevezte *Zimonyi Péter* a visszaemlékezésében légtornász mozdulatnak – a szerk.) miatt az orvos eltiltotta a nehezebb tárgyak emelésétől. De ezt a balesetet is szerencsésen túlélte, mint ahogyan a különféle politikai viharokat is.

Bízom benne, hogy majd a 75., 80., 85, 90. stb. születésnapjára is írhatok még néhány új gondolatot.

Ezeket a sorokat vetettem papírra, a visszaemlékezés rovat utolsó cikkének szánva, de utolért a szerkesztők sorsa. Rossz anyagot küldtem el a műszaki szerkesztőnek, aki ezt szerencsére észrevette, ki kellett venni a rossz kódolás miatt tévedésből duplán elküldött cikket, majd rekonstruálni az eredetit is. Ez a gikszer így módot adott arra, hogy kiegészítsem a visszaemlékezést.

A Comitatus születése és fennmaradása (közcím)

A folyóiratunk nevének eredetéről és a Comitatus körül szerveződő kutató csoportról *Oláh Miklós* már részletesen beszámolt. (OLÁH 2016) Ez azonban kevés a legendaépítéshez, ezért úgy gondoltam, hogy visszanyúlunk a kezdetekig.

Minden, egy derűs, őszi napon, az első szabad önkormányzati választások előtti péntek délutánon kezdődött. Oláh Miklós kezdeményezésére, hárman: Én, a Miki és a Gábor, a Zongor Gábor, leültünk egy-két korsó sörre a veszprémi sétálóutcából nyíló egyik ismert, de most meg nem nevezhető helyre. Miklós kezdeményezésének a lényege az volt, hogy alapítsuk meg a Jelenkutató Egyesület veszprémi tagozatát. Abból indultunk ki ugyanis, hogy a tanácsrendszer megszűnése utána is kezdenünk kell valamit magunkkal, hiszen nem tudhattuk, hogy az újonnan megalakuló önkormányzatok igényt tartanak-e a munkánkra. A Jelenkutatók hálózatának ötlete, *Kiss Józseftől* származott, aki később az egyik fontos szerzőnk lett. Ekkor került szóba, hogy Oláh Miklós és társai, már korábban kezdeményeztek egy megyei társadalomtudományi tematikájú folyóiratot, és így már együtt volt egy csapat, akiket érdekelt a társadalomkutatás.

Miközben mi a világot váltottuk meg, és sorban rendeltük a söröket, egyszer csak megjelent e reménybeli csapat egyik tagja, Hudi József történész is. Ez a négy ember, fordított ABC rendben, Zongor Gábor, Oláh Miklós, *Hudi József* és Agg Zoltán, lett később az akkor még nem ismert nevű folyóirat alapító szerkesztősége.

A körülmények szerencsés összejátszása révén, Zongor Gábor lett az újonnan megalakult Veszprém Megyei Közgyűlés első elnöke. Ő és Zimonyi Péter, leendő főjegyző, nekilátott a csapatépítésnek és így többek között nekem is ajánlatot tett, hogy vállaljak el egy (talán tudományos) tanácsadói posztot. Erre szívesen vállalkoztam, de úgy gondoltam, hogy egyedül kevés leszek és javaslatot tettem, hogy egy kis háttérintézményt hozzunk létre, melyben Oláh Miklós szociológus mellett, *Jurics Imréné*, szakkönyvtárast is vonjuk be, és fedőszervként egy Továbbképző Intézetet hozzunk létre. Zimonyi Péter ötlete volt, hogy ide kerüljenek az informatikusok (*Harangozó János, Erős Melitta és Csalagovits István*) is, miután az a változat, hogy a jogtanácsosi iroda is ebben a

leendő, főjegyző által, Közigazgatási Szolgáltatói Irodának elnevezett képződményben legyen, jogszabályi okok miatt nem volt lehetséges. Jurics Imréné ajánlotta titkárnőnek *Németh Sándornét*, és így állt össze az eredetileg hét fős csapat. (Ebből a végére csak ketten maradtunk, Csalagovits István informatikussal.)

A folyóirat létrejötte szintén Oláh Miklósnak köszönhető, illetve annak, hogy sikerült kellőképpen felpiszkálnia az időközben kinevezett irodavezetőt. Összeállítottam ugyanis egy kötetet, amit egy reménybeli Közigazgatási Füzetek című sorozat első részének szántam. Miklós élesen ellenezte, e könyvsorozat indítását, hiszen úgy gondolta, hogy ez veszélyezteti egy folyóirat elindítását. Mi az, hogy veszélyezteti? Akkor indítsunk el egy folyóiratot. Utólag ma is csodálkozom, hogy milyen nagy önbizalommal rendelkeztem, hogy elég egy elhatározás és létrejön egy ma is élő, színvonalában immár szakmai, tudományos rangra emelkedő lap.

Az asztalfiókokból több cikk is előkerült, illetve a Megyekutatók Országos Hálózatának első ülése kapcsán is sikerült különféle anyagokhoz jutnunk. Zongor Gábor több megyei közgyűlési elnököt és alelnököt is beszervezett és így, Lengyeltótiban annak ellenére is sikerült pozitív fogadtatásra találnunk, hogy a gyűlésen ő maga nem tudott jelen lenni. Addigra mi összeállítottunk egy közel, 60 oldal terjedelmű mintaszámot, amit egyszerű fénymásolási technikával A4-es méretben, 30 példányban le is gyártottunk. Tekintettel arra, hogy a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége akkor még maga is kereste a helyét, Kőtörő Miklós a szövetség első elnöke, felajánlotta, hogy szívesen támogatják a lapot anyagilag is, egyetlen feltétellel, hogy írjuk rá, hogy ez a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének folyóirata. Ez a felirat, azután 2012 végéig ott díszelgett az egyre szebb kivitelű borítón. Az alapító azonban nem valamelyik önkormányzat, hanem a Jelenkutató Egyesület helyett megalakuló Comitatus Társadalomkutató Egyesület lett, amit még az említett Megyekutató Konferencián hoztunk létre.

Az alapító vezetőségből ma is aktív, az elnökség jobb híján elvállaló Agg Zoltán és a titkár, Oláh Miklós, és 2016-ban tért vissza hozzánk, az alapító vezetőségben, még az első években ugyancsak funkciót vállaló *Debreczenyi* János, immár, mint interjúalany és szponzor. (Sajnos ő, aki 2006-2010-ben Veszprém polgármestere is volt, ma már nem lehet közöttünk.)

A folyóirat szakmai színvonalát, nagymértékben emelte, hogy Zongor Gábor felfedezte számunkra *Pálné Kovács Ilonát*, akinek révén kapcsolatot találtunk az MTA Regionális Kutatások Központja intézeteihez. *Novotnik Imre* ötlete volt, hogy vonjuk be Nemes Nagy Józsefet, akivel később az ELTE geográfus szakának közigazgatási tantárgyának kidolgozásában és oktatásában is gyümölcsöző kapcsolatra leltünk. Többen felfedezték maguknak a folyóiratot, így elég hamar ránk talált *Fogarasi József*, majd később *Tatai Zoltán*. *Szilágyi Istvánt* pedig Zongor Gábor ajánlotta figyelmembe egy konferencián, aki készségesen vállalkozott a folyóirat kitekintés rovatának vezetésére.

Fontos szereplő ma is *Mandel Miklós* és sajnos már nincsen köztünk az idősebb *Csalagovits István* (vagy, ahogy utolsó írásaiban nevezte magát: Csalogovits, ezzel is utalva arra, hogy családi szál fűzi az ismert íróhoz, Csalog Zsolthoz).

Szilágyi professzor ajánlotta a lehetőséget, ifjú tanársegédének, *Kaiser Tamásnak*, de ugyanerről a tanszékről már korábban szerzőink között üdvözölhettük *Leveleki Magdolnát és Gergó Zsuzsannát* is.

Az utóbbi évtizedben az ifjabb generáció is aktivizálódott, elég, ha megemlítjük *Alabán Péter és Németh Sándor* nevét. Utóbbinak köszönhető, hogy 2013-tól is folyamatosan megjelenik a lap, s nem csak, mint ahogy az eredeti elképzelésem volt, évi egy-egy számmal, hanem összesen eddig további … szám, különszám és összevont szám jelent meg. (2017-től aztán *Porga Gyula*, Veszprém polgármestere évente mindig egy nagyobb összeggel megtámogatta a lapot, s így kétszer is jubileumot ünnepelhettünk, a 25-diket és a 30-dikat.)

Tudom, hogy a könyvtárosok rémálma vagyunk, hiszen nem mindig sikerült az összes évszakban kiadnunk a lapot, így előfordult az, hogy az ősz után rögtön tavasz következett. Egy ideje, már azt is ráírtuk a címlapra, hogy hányadik alkalommal jelenik meg a folyóirat, de egy alkalommal ezt is sikerült elszúrnunk. Örvendetes az, hogy 2013 második felétől, a 215. megjelenéstől

kezdve minden szám a Magyar Regionális Tudományos Társaság honlapjára (www.mrtt.hu) is felkerült, így a szélesebb olvasó közönség is hozzájuthatott a legújabb cikkekhez.

Először 2002-ben különszámként jelentettük meg a Repertóriumot, majd később ezt a rendes számok keretein belül folytattuk majd 2018-ban Verebélyi Imrének és Balázs Istvánnak köszönhetően egy kiegészített Repertóriumot is megjelentethettünk (1991-2018). Újból átlapozva, ismét rácsodálkozhatunk arra, hogy milyen gazdag és szélesköru tematikával, milyen érdekes és színvonalas írások jelentek meg lapunkban. Jó néhány cikket és tanulmányt ma is bátran elővehetünk, és mintaként odaadhatunk egy mai kutatási feladathoz az egyetemi hallgatóknak.

Sok érdekes szereplőről írhatnék még, így például arról, hogy hogyan került a szerkesztőség állományába az ifjú *Navracsics Tibor*, de ettől most eltekintek. Ideje felhagyni a nosztalgikus visszatekintéssel, hiszen új feladatok várnak ránk, mivel egy ilyen bejáratott és bizonyos rangot is szerző folyóiratnak, a továbbiakban is fenn kell maradnia.

S végezetül, hogy a szakmaiságnak is helyet adjunk még egy rövid, eddig e formában soha nem publikált írásom még 1990-ből, amit szintén Zongor Gábor ösztönzött:

„A szavak is gyűlöletesek" - avagy tanácsok helyett önkormányzatok (közcím)

A rendszerváltás következő lépése a tanácsrendszer megszüntetése és valódi önkormányzatok létrehozása. Tanácsok helyett önkormányzatokat, „söpörjük el a pártállam utolsó maradványait", ilyen és ehhez hasonló jelszavak készítik elő az alkotmánymódosítást és az új önkormányzati törvényt. „Néhány hónap és már nem lesztek itt, mind ki lesztek rúgva", fordítja le az „egyszerű" állampolgár a tanácsi ügyintézőnek a jelszavakat, főleg ha úgy érzi, akadozik ügyének intézése. Sőt, ha ne adj' isten a jogszabályokat alkalmazó tanácsi „bürokraták" nem neki, hanem esetleg a szomszédjának adnak igazat, pl. egy építési vitában, akkor az is megeshet, hogy a „kedves ügyfél" a megyei tanácselnökkel közli mindezt ordítva, nem fukarkodva az ilyenkor „szokásos" minősíthetetlen jelzőkkel tarkított „lekommunistázással" sem. Az indulatos ügyfél ezután természetesen számíthat a helyi sajtó megértésére is, hiszen az efféle szomszédviták esetén sem lehet más a hibás, mint a „tehetetlen" tanács.

Ilyen közhangulat mellett nehéz tárgyilagosnak maradni a tanácsokkal szemben. Az első probléma a szó jelentésével van. Az emberek többsége a tanácsot a hivatallal azonosítja, holott a tanács nem más, mint az adott község, város vagy megye önkormányzati testülete. A tanácstestület a jelenleg hatályos alkotmány szerint is „képviseli a lakosság érdekeit, működési területén a lakosság önkormányzati szerve".

Téves az a felfogás, mely a tanács szót az orosz „szovjet" fordításának tekinti. Nyugat-Európában a városi és megyei képviselőtestületeket szinte minden országban saját nyelvükön szintén „tanácsnak" nevezik. Attól még, hogy a községi, városi képviselőtestületet községi, városi tanácsnak hívják, még nem a „szovjetrendszert" kell, hogy törvénybe iktassuk.

A lényeg nem az elnevezésben, hanem az önkormányzati testület és a hivatal működésének elválasztásában van. Nem véletlen, hogy a közvélemény a „tanács" szón a hivatali apparátust érti, hiszen nem értesült sohasem arról, hogy a tanácstestületnek a hivatal felett hatalma lett volna. A tanácstagot sem a népképviselet megtestesítőjének, hanem inkább holmi társadalmi munkában dolgozó hivatalnoknak tekintette az „egyszerű állampolgár". A tanácstag presztízse így még a hivatalénál is alacsonyabb lett, mivel még annyi hatalma sem volt, mint egy beosztott tisztviselőnek. A „tanács" szót már nem a valóságos jogi helyzetének megfelelő értelemben használtuk, a szó eredeti jelentése a bürokrácia fogalmával kapcsolódott össze. A „tanács" mint népképviselet tartalmilag és fogalmilag is kiüresedett, míg hétköznapi jelentésében a „tanács" mint hivatal alaposan lejáratódott.

Nemcsak a nevek, hanem a szavak és elnevezések is gyűlöletessé, vagy finomabban szólva szalonképtelenné válhatnak. Nem véletlen, hogy a pozitív hangvételű riportokban a tanácselnököt előszeretettel nevezik polgármesternek, hiszen a tanácselnök szó, a bukott pártállam képviseletében negatív előjelűvé vált. A tanácselnök szó megszüntetése az eddig e posztokat betöltők leváltását jelzi előre.

A rendszerváltozást a szavak változása is kíséri. Tanácstestületek, végrehajtó bizottságok helyett képviselőtestületeket, elöljáróságokat, tanácstagok helyett helyi képviselőket választhatunk. Megyei tanácsok helyett megyegyűléseket hívnak össze, ügyeinket a tanács vb. Szakigazgatási szervek helyett a polgármesteri hivatalokban, körjegyzőségekben intézhetjük. Előbb-utóbb természetesnek fogjuk tekinteni, hogy a hivatalt hivatalnak, a képviselőtestületet képviselőtestületnek nevezzük, és nem keverjük össze a helyi képviselőt a hivatalnokkal.

Visszatérnek a tervek szerint a régi, hagyományos megyei elnevezések, mint például a vármegye, a főispán, az alispán és a főjegyző is. Ez már biztos nagy vitát fog kiváltani, valószínű, hogy többen a „feudalizmus szellemének" visszatéréséről, vagy legalábbis a Horthy-koszak „kísértetjárásáról" fognak beszélni. Pedig ez a vármegye, már nem a nemesek és gazdag polgárok (a virilisták), hanem a megyei lakosok, vagy a megyében lévő helységek önkormányzatai lennének. A főispán sem a központi hatalom politikai megtestesítője, hanem a megyei közigazgatási hivatal vezetőjének feladatát látná el. Az előzetes elképzelések szerint az alispán a megyegyűlés elnökének tisztét viselné, és szemben a szó régi jelentésével nem lenne alárendelve a főispánnak, hanem annak hivatali hatáskörétől függetlenül éppen az önkormányzatot képviselné.

A vármegyével kapcsolatos viták várhatóan a megyei önkormányzat, sőt egyáltalán a megyék léte vagy nem léte körül csúcsosodnak ki. A mindenfajta megyei hatalom megszüntetése jegyében, a helyi hatalmat védő „önkormányzati mozgalom" nem kívánja elismerni a megyei önkormányzatok létjogosultságát. Ezzel szemben az önkormányzati törvény tervezete a nagyvárosokat, sőt a hatvanezer lakosnál nagyobb városokat egyik alternatíva szerint ki kívánja venni a megyei önkormányzat „testéből", sőt arra is lenne mód, hogy a nagyvárosok és közvetlen környékük a megyétől független „városközösséget" alkossanak. Ezzel elejét lehetne venni annak a vádnak, hogy a megyei önkormányzatban elsősorban a megyeszékhely és a nagyobb városok érdekei érvényesülnek. Korábbi törvényhatósági jogának megfelelően kiválhatna a megyei önkormányzatból Sopron és Hódmezővásárhely.

A régi fogalmak feleleventése megújult tartalommal történik. A demokratikus, többpárti választáson alapuló új vármegyei önkormányzat nem vádolható meg a pártállam átmentésével. A megyei önkormányzat esetleges kiiktatása szükségszerűen a kormányhivatalok hatáskörének és így a mindenkori kormány befolyásának növekedéséhez vezet.

A hivatal és az önkormányzat szétválasztása a polgármesteri intézménynél is felvetődik. Ha a polgármester egy személyben lesz a képviselőtestület és a polgármesteri hivatal vezetője, felvethető a kérdés, hogy melyik szerepkör lesz az erősebb. Ha azonban a hivatal vezetője a kinevezett jegyző lesz, akkor rögtön felvetődik a kérdés, hogy „ki az úr a városházán". Oldhatja az ellentmondást, ha a jegyzőt a polgármester nevezi ki.

Kicsiben a köztársasági elnök választásához hasonló közjogi problémát okozhat a polgármester népszavazás útján történő megválasztása. Ma már nem lehetnek illúzióink, hogy a képviselőtestületekben a helyi hatalom gyakorlása – legalábbis a városokban – a pártok különféle koalíciói alapján történik. Ha a polgármester-választásokon nem sikerül pártokon kívüli, elismert közéleti személyiségekben a pártoknak, vagy a választóknak megállapodnia, könnyen előfordulhat, hogy a polgármesternek egy ellenzéki többségű képviselőtestület élén kell helytállnia.

Új neveket, új fogalmakat, új szerepeket kell megtanulnunk. Nemcsak nekünk választóknak, hanem az általunk választott helyi képviselőknek, tisztségviselőknek. S az újonnan hivatalba lépő elöljáróknak, a választott testületeknek is úgy kell dolgozniuk, nehogy a frissen kapott bizalmat eljátsszák. Úgy kell kialakítani az új intézményeket, hogy téves „szereposztás" esetén csak a szereplőket kelljen kicserélni, s ne kelljen átépíteni az egész politikai „színpadot"…

(1990)

AGG ZOLTÁN

Hivatkozások

AGG Zoltán szerk. (1994): A lebegő megye, COMITATUS, Veszprém

OLÁH Miklós (2016): A „Veszprémi Műhely" in. Comitatus Önkormányzati Szemle XXVI évf. tavasz-nyár, 220. szám

Dokumentumok

Zongor Gábor önéletrajza

Személyi adatok:

Dr. Zongor Gábor 1953. június 11-én született Mosonmagyaróváron. Édesanyja, Moravecz Erika (1923-2016) magyar- történelem-könyvtár szakos általános iskolai tanár, édesapja, Zongor Ferenc (1915-1999) magyar-történelem szakos általános iskolai tanár, igazgató, helytörténész. Nős, felesége dr. Purda Zsuzsánna, családjogász. Gyermekei: Klára (1977) franciatanár, Veronika (1979) formatervező művész, Fruzsina (1982) diplomás ápoló. Bátyja, Zongor László (1949-2002) térképész, katonatiszt, grafikus. Unokái: Soltész Luca Flóra (1999), Zongor Finta Dávid (2012), Zongor Finta Zsófia (2015), Zámbor Zongor Zoárd (2019).

Lakóhelye Veszprém.

Tanulmányok:

1959 – 1967 Celldömölk – Alsóság Állami Általános Iskola

1967 – 1971 Celldömölki Berzsenyi Dániel Gimnázium, érettségi

1971 - 1972 sorkatonai szolgálat Kalocsán az MN 37. Budapesti Forradalmi Ezredben

1977. – ELTE ÁJTK jogász diploma

1981. – ELTE Jogi Továbbképző Intézet jogi szakvizsga

1988. - MSZMP MLEE hároméves szakosított tagozat

Munkahelyek:

1977-1980 között a Veszprémi Járási Hivatal főelőadója, 1980-tól a Veszprém megyei Tanács VB. Szervezési és Jogi Osztály főelőadója, majd 1987-től osztályvezető, 1990 nyarától a Veszprém megyei Tanács megbízott vb. titkára.

1990 december 21-től 1998 november 2-ig a Veszprém megyei önkormányzat Közgyűlésének elnöke.

1998. május 24-től 1999 december 31-ig országgyűlési képviselő (MSZP Veszprém megyei lista), az Alkotmányügyi és Törvényelőkészítő Bizottság tagja

1999 október 13-tól 2016. június 10-ig a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖOSZ) főtitkára.

2016. június 11-től nyugdíjas.

Szakmai, közéleti elismerések:

2016. – Veresegyház Pro Urbe Díj
2016. – Rácalmásért kitüntető oklevél
2016. – MKKSZ Arany Plakett
2016. – TÖOSZ Aranygyűrű
2015. – Deák Ferenc-jogász díj
2007. – Magyary Zoltán emlékérem
2006. – Magyar Közigazgatásért Díj
2005. – Köllner Ferenc - Emlékdíj
2005. - Comitatus Nívódíj I. fokozat
2004. - Comitatus Nívódíj II. fokozat
1999. - Comitatus Nívódíj I. fokozat
1998. - Comitatus Nívódíj III. fokozat
1996. – Belügyminiszteri emléktárgy
1995. – Honvédelemért Kitüntető Cím I. osztály

1994. - Magyar Köztársasági érdemrend Középkereszt (polgári tagozat)
1990. - Belügyminiszteri Dicséret és emléktárgy
1990. - Belügyminiszteri Dicséret és jutalom
1987. - Tanácsi Munkáért kitüntető jelvény bronz fokozat
1985. - Aranykoszorús KISZ jelvény
1982. - Kiváló Munkáért kitüntető jelvény

Szakmai, közéleti tevékenység rövid leírása:

Harminckilenc évig dolgozott a közigazgatás különféle szintjein és beosztásaiban. 1977-től folyamatosan részt vett a felsőfokú oktató munkában Budapesten és Veszprémben.

1991 júliusától a Comitatus Önkormányzati Szemle szerkesztőbizottságának alapító elnöke, megszakításokkal elnöke.

1991 – 2017 között a Comitatus Alapítvány elnöke

1991-től a Comitatus Társadalomkutató Egyesület tagja

1994-1995 között a Felsőoktatási Tudományos Tanács tagja.

1995-1998 között a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének társelnöke.

1996 júliusától 1998 novemberéig - hivatalból - a Veszprém megyei területfejlesztési tanács elnöke.

1997-2011 között a MTA Veszprémi Területi Bizottsága Államigazgatási és Alkotmányjogi, majd Közigazgatási Munkabizottságának elnöke.

1997-től a Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány kuratóriumának tagja.

1997-től a Füstölgők Egyesülete Veszprémi Páholyának tagja.

1997-2000 között a Veszprém megyei Munkaügyi Tanács tagja.

1998-2002 között a Veszprém megyei közgyűlés tagja (MSZP), majd 2002-2006 között a közgyűlés ügyrendi és igazgatási bizottság elnöke, 2006-2010 között a bizottság alelnöke.

2000-2011 között a Területi Statisztika szerkesztőbizottságának tagja.

2001 – 2007 között a Magyar Akkreditációs Bizottság Magyar Tanácsadó Testület tagja

2002-től a Magyar Regionális Tudományi Társaság tagja

2006 – 2013 között az Útkereső Alapítvány a Gyermekekért elnöke

2007-től Magyar Újságírók és - Készítők Európai Szövetsége (MUKESZ) tagja

2008-tól az Új Magyar Közigazgatás szerkesztőbizottságának tagja.

2009 - 2016 az ÖNkormányzat folyóirat szerkesztők bizottságának elnöke

2016 októbertől 2018 szeptemberig a Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítvány kuratóriumi tagja.

2016 novemberétől 2020 novemberig a Nemzeti Közszolgálati Egyetem mentor oktatója.

2016 decembertől a MTA. Veszprémi Területi Bizottsága újjáalakult Közigazgatási Munkabizottságának tagja.

2023 februártól a Milton Friedman Egyetemen óraadó

Publikációk:

Harmincöt szakmai folyóiratban, kiadványban több mint háromszáz írása, míg könyvekben hetvennyolc tanulmánya jelent meg. Nyolc könyv szerzője, illetve társszerzője, és kilencnek szerkesztője, társszerkesztője.

Kutatási területe:

Az önkormányzatok működése és jó gyakorlatai, a területi önkormányzás, az önkormányzati szereplők és a pártpolitika viszonya.

Hobbi:

Festészet. 1998-tól a Veszprémi Művész Céh tagja. Önálló hazai kiállításainak száma, több mint 50, egy önálló és hat csoportos külföldi kiállításon vett részt. Tizenkét könyvet és tizenöt naptárat illusztrált és több mint harminc kiadvány címlapján láthatóak festményei. www.zongorgabor.hu

2023. június 4.

Zongor Gábor szakmai publikációs jegyzéke

I. Szerzői kötet, kiadvány

1. Területfejlesztési alapismeretek kezdőknek és haladóknak (1-56/212) - **Európai Füzetek 5. -** Lektorálta: Gergó Zsuzsanna - Veszprémi Egyetem Európai Tanulmányok Központja - Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2000.

2. Politikai földrajz és megyerendszer II. Szerzők: Agg Zoltán – Zongor Gábor (42-81. p.) Comitatus 2004. XIV. évfolyam 11-12. szám

3. A helyi önkormányzatok szervezete és működése / Háttéranyag önkormányzati képviselők számára – Polgármester Akadémia Önkormányzati vezetők képzése – TÖOSZ, Budapest, 2010

4. Legjobb önkormányzati gyakorlatok Magyarországon /Tanuljunk egymás-tól, avagy mérjük össze az összemérhetetlent – TÖOSZ, Budapest, 2012

5. Manorka projekt összefoglaló - TÖOSZ, Budapest, 2016

6. Önkormányzati HR Az önkormányzat humán erőforrásai - Önszervező önkormányzat 5. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018 – online megjelenés :

https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/6913/web_PDF_OO5_Onkormanyzati_HR.pdf?sequence=2

7. A jó önkormányzati gyakorlat értéke – Az önkormányzati jó gyakorlatok tudástranszfer-szolgáltatási rendszerének intézményesítése. Szerzők: Gáspár Mátyás - Dr. Zongor Gábor (10-117.) Kiadó: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet 2020 **www.uni-nke.hu 279.**

ISBN 978-963-498-166-4 (elektronikus)

https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15812/A%20jo%20onkormanyzati%20gyakorlat%20erteke.pdf;jsessionid=160590F19FF01CE94727ECF944F7257C?sequence=1

8. Nyolc polgármester választás – töretlen bizalom (1990-2020) – Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. https://www.dhkfa.hu/News/2021/Nyolc_polgarmester_valasztas.html 2021.12.23.

II. Könyv szerkesztés

1. Csak az első lépés nehéz - a TÖOSZ könyve - Szerkesztette: Aczél Gábor és Z.G. - TÖOSZ 2000.

2. Forradalom és tanácsok / Adalékok Veszprém megye közigazgatás történetéhez (1956)-(1982-1990) - szerkesztés, illetve III. fejezet összeállítása - Közigazgatási és Informatikai Szolgáltató Iroda, Veszprém 2000.

3. Rendszerváltó önkormányzók 1990-2000 / szerkesztés és tanulmány írása / - szerkesztette : Z.G. és Agg Zoltán - Közigazgatási és Informatikai Szolgáltató Iroda, Veszprém 2001.

4. Európaizálás és regionalizálás Magyarországon / Ágh Attila, Rózsás Árpád, Z.G. **–** Szerkesztette : Aczél Gábor és Kádár Krisztián – JÓTÁR a TÖOSZ módszertani füzete Budapest, 2004.

5. Önkormányzati igazgatás – Közigazgatási szakvizsga –Jegyzet – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013 (A jegyzet 2013. évi hatályosítása)

6. Példát átadó gyakorlatok pályázata – Legjobb Önkormányzati gyakorlatok Programja – társszerkesztő : Lüttmerdingné Balla Mónika – ÖnkorPRess Kiadó Kft., Budapest, 2013.

7. A magyar önkormányzatok 25 éve – Visszaemlékezések, adatok és tények a magyar önkormányzatiság történetéből – Szerkesztő : Z. G. – Szerif Kiadó Kft. Budapest, 2015.

8. Veszprém megyei önkormányzati almanach – Tények, adatok, értékelések, elemzések - társszerkesztő: Agg Zoltán – Comitatus Könyvek, Veszprém, 2020.

9. Comitatus 30 év/könyv – Visszaemlékezések, esszék, tanulmányok, gondolatok, interjú – Szerkesztők : Agg Zoltán, ZG – Előszó (7-8. oldal), A Comitatus és a megyei önkormányzatok jövője (14-18. oldal) - Comitatus Könyvek, Veszprém, 2021.

III. Kiadványokban megjelent írások

1. A mai választási rendszer fejlődésének új irányai - **Tudományos diákköri dolgozatok 1973/74. II. kötet** – ELTE ÁJTK Budapest, 1974.

2. A mai politikai rendszerek vizsgálata az akaratkifejeződés szempontjából - **Dolgozatok a politika és jogelmélet köréből -** szerkesztette: Varga Suplic Sándor- ELTE ÁJTK Budapest, 1977.

3. A tanácsrendelet, mint sajátos jogforrás - **A tanácsok népképviseleti - önkormányzati jellegének érvényesülése** - Pécs, 1979.

4. Gondolatok az első magyar szabad képviselőválasztások elméletéről és gyakorlatáról (39-86)- **Rendszerváltás I.** - Szerkesztette: Oláh Miklós - Veszprém Megyei Tanács Önkormányzati és Személyzeti Osztály 1990.

5. Önkormányzati Kisszótár - **Bakony - Balatoni Kalendárium 1991.** - Veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár 1990.

6. Adalékok a megyei közgyűlések kialakításáról és összetételéről, különös tekintettel a Veszprém megyei helyzetre (77-104) **Önkormányzati választások Veszprém megyében 1990.** -Szerkesztette: Oláh Miklós - Veszprém KISZI 1991.

7. A megyei önkormányzat (41-49.) - **A helyi önkormányzatok szervezete és működése I-II. főiskolai jegyzet VIII. fejezet** - Szerkesztette: Kiss Sándor - Budapest Államigazgatási Főiskola, 1992.

8. Önkormányzás és középszintű közigazgatás (91-136) - **Tanulmányok az önkormányzati rendszerről** - Szerkesztette: Kilényi Géza - Államtudományi Kutatóközpont 1992.

9. Hatáskör telepítési kísérletek (286-318) - **Jogi Tanulmányok / Elmélet és gyakorlat** - Szerkesztette: Tarr György - MTA VEAB Veszprém, 1993.

10. A megyei modellváltás alternatívái (229-237)- **A rendszerváltás és a megyék** - Szerkesztette: Agg Zoltán és Pálné Kovács Ilona - Comitatus Veszprém, 1994.

11. A szétdarabolt megye (13-25) - A lebegő megye (31-39) - Régi(j)ó megye (53-61) - Adalékok a megyei közgyűlések kialakításáról és összetételéről (67-77) - Hatáskör telepítési kísérletek (225-243) - A megyei önkormányzatok : érdekképviselet és érdekérvényesítés (259-272) - Önkormányzat és Közigazgatás / Beszélgetés: dr. Boross Péter belügyminiszterrel (369-381) - **A lebegő megye / Cikkek és tanulmányok (1991-1994)** - Szerkesztette: Agg Zoltán - Comitatus Veszprém, 1994.

12. Pártok, jelöltek, képviselők, tisztségek (71-101) - **Hát én immár kit válasszak?** / Az 1994-es parlamenti választások Veszprém megyében - Szerkesztette: Oláh Miklós és Zongor Gábor - Comitatus Veszprém, 1994.

13. Megyei szerepkörök (feladat- és hatáskörök) alakulása (28-37)- **Európába megy-e a megye ?** / Előadások és hozzászólások az 1994. szeptember 28-30-ai harkányi konferencián - Szerkesztette: Pálné Kovács Ilona - Pécs, 1994.

14. A megye és a közigazgatás (99-109) - **A közigazgatás helye az alkotmányos rendszerben** / Tanulmányok a közigazgatás továbbfejlesztéséhez - Szerkesztette: Fogarasi József - UNIÓ Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft. Budapest, 1995.

15. Rendszerváltás és közigazgatás Veszprém megyében (1990-1994) (479-519) - **Az átmenet, avagy Veszprém megye a rendszerváltás időszakában** / tanulmányok - Szerkesztette: Oláh Miklós - MÖK Veszprém, 1995.

16. A megyei közgyűlések választása és összetétele (65-86) - **Ezüst vasárnap** / Tanulmányok önkormányzati választások 1994. december 11. - Szerkesztette: Oláh Miklós - MÖK Veszprém, 1995.

17. Az idő múlásáról és szerepéről : A megyei szerepkörök (feladat- és hatáskörök) alakulása (13-20) - Önkormányzat - Közigazgatás - Reform (Beszélgetés: Kuncze Gábor belügyminiszterrel) (89-96) - Alkotmányozás és önkormányzatiság (Beszélgetés: dr. Vastag Pál igazságügyi miniszterrel) (97-101) - A megyei közgyűlések válsztása és összetétele (125-136) - Kell-e nekünk döglött akna ? 8179-181) - **ÁTÉPÍTÉS Közigazgatás - Területfejlesztés - városmarketing -** Szerkesztette: Agg Zoltán - Comitatus Veszprém, 1996.

18. Kell-e nekünk döglött akna ? (125-128) - **A középszintű közigazgatás reformjának elvi és gyakorlati kérdései** / tudományos - szakmai vitaülés - szerkesztette: Fogarasi József - Államigazgatási Jogi Tanszék Budapest, 1996.

19. A megyei önkormányzatok és a reformok (133-136) - **Európába megy-e a megye ?** / előadások és hozzászólások az 1995. október 26-27-ei harkányi konferencián - Szerkesztette: Pálné Kovács Ilona - Pécs, 1996.

20. A megye és a közigazgatás (192-198) - **A magyar közigazgatás korszerűsítésének elvi és gyakorlati kérdései** / Oktatási anyag - Szerkesztette: Fogarasi József - UNIÓ Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft. Budapest, 1996.

21. A megyei önkormányzat (254-264) - **Önkormányzati kézikönyv** - Szerkesztette: Fogarasi József - hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 1997.

22. Szubjektív vélekedés az egyetemért folytatott versenyfutásról (3-6) - **Város és egyetem** / Carmen Saeculare II. - szerkesztette: Garaczi Imre és Szilágyi István - Veszprémi humán tudományokért alapítvány, Veszprém 1998.

23. Kistérség - megye - régió közigazgatási hatásai Magyarországon (9-17) - **Terület- és vidékfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon II. kötet** (Európai Füzetek 3.) - Szerkesztette: Gergó Zsuzsanna - Veszprémi Egyetem Európai Tanulmányok Központja - Tallér Kiadó Veszprém, 1999.

24. A megyei önkormányzat (254-264) - **Önkormányzati kézikönyv** - Szerkesztette: Fogarasi József - hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. - 2. Kiadás - Budapest 1999.

25. A mai magyar közigazgatás állapotáról (97-104) - **Európába megy a megye/ Megyékkel a régiókért** - Előadások és hozzászólások az 1999. március 11-12-i pécsi konferencián - szerkesztette: Pálné dr. Kovács Ilona - Pécs,1999.

26. Megyegyűlési választások 1998-ban (64-93) - **3/b Az 1998-as önkormányzati választások Veszprém megyében** - Szerkesztette: Oláh Miklós - KISZI Veszprém, 2000.

27. A kistérség-megye-régió közigazgatási hatásai (104-112)- **Best of Álláspontok** - Szerkesztette: Andor László - Budapest, 2000.

28. A civil társadalom és a hatalom (93-101)- **Civitas és universitas** (Európai Füzetek 6.) - Szerkesztette: Gergó Zsuzsanna - Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2000.

29. A megyei önkormányzat (256-265) - **Önkormányzati kézikönyv** - Szerkesztette: Fogarasi József - hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. - 3. Kiadás - Budapest 2000.

30. Az önkormányzati igazgatás tíz éve Veszprém megyében (9-40) – **Rendszerváltó önkormányzók 1990-2000** – Szerkesztette : Z.G. és Agg Zoltán - Közigazgatási és Informatikai Szolgáltató Iroda, Veszprém 2001.

31. Regionalizáció – decentralizáció vagy dekoncentráció, vagy valami egészen más ? (201-205) – **Regionalitás – Lokalitás a 21. században / tanulmánykötet** – Szerkesztette : Beszteri Béla és Mikolasek Sándor – MTA VEAB Komárom, 2001.

32. A kérdés változatlan, avagy kell-e működő közigazgatás Magyarországon ? (171-172) - **Európába megy a megye/ Tíz éves a területi közigazgatás, öt évesek a területfejlesztési tanácsok** - Előadások és hozzászólások az 2001. október 25-26-i pécsi konferencián - szerkesztette: Pálné dr. Kovács Ilona - Pécs, 2002.

33. Arccal a törvényhozás felé (191-234) – **Kit a szó nevén szólít –** A 2002-es parlamenti választások Veszprém megyében - Szerkesztette: Oláh Miklós - KISZI Veszprém, 2002.

34. A közigazgatási szervezet továbbfejlesztése (255-260) – **Hatodik Magyar Jogászgyűlés** – Balatonfüred, 2002. június 6-8. – Szerkesztette : Dr. Benisné dr. Győrffy Ilona – Magyar Jogász Egylet Budapest, 2002.

35. A Magyar regionális politika intézményrendszere és szabályozása, előcsatlakozási alapok, fejlesztési tervek, felkészítő programok / társszerző : Kaiser Tamás/ (243-277) – **Gazdasági-szociális kohézió és strukturális politika az Európai Unióban –** Szerkesztette : Gergó Zsuzsa és Szilágyi István – Veszprémi Egyetem Társadalomtudományok és Európai Tanulmányok Tanszék, Veszprém 2002.

36. A lebegő megyétől a politizáló megyéig (63-70) – Kistérség – megye –régió közigazgatási hatásai Magyarországon (107-114) – Kis magyar regionalizáció, avagy miért nem működik az, aminek működnie kellene ? (129-141) - Regionalizáció – decentralizáció vagy dekoncentráció, avagy valami egészen más ? (167-171) - Az európai regionalizmus és a magyar elképzelések (183-191) – Az önkormányzatok és az Európai Unió (193-194) – A rendszerváltás vesztesei az önkormányzatok (221-225) – A kérdés változatlan, kell-e működő közigazgatás Magyarországon ? (227-228) - Vita az önkormányzatok költségvetéséről – pénz nélkül (261-265) – A csalódás költségvetése (267-270) **– Megyék – ré-**

giók – Európai Unió - Szerkesztette: Agg Zoltán - Comitatus Veszprém, 2003.

37. Megyei közgyűlési választások 2002-ben (39-74) – **Új szereposztás / Önkormányzati választások 2002 –** Szerkesztette : Oláh Miklós és Agg Zoltán - Comitatus Veszprém, 2003.

38. Az önkormányzati érdekvédelem (207-220) – **Az önkormányzati közigazgatás az EU csatlakozás tükrében –** Szerkesztette : Szigeti Ernő – Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest 2004

39. Franciakulcs és svédcsavar – Sommás vélemény a mai magyar önkormányzatiságról (126-127) - **Európába megy a megye/ « Európa igen, és a megye ? «** - Előadások és hozzászólások az 2003. november 13-14-i pécsi konferencián - szerkesztette: Pálné dr. Kovács Ilona - Pécs, 2004.

40. A közigazgatás korszerűsítése (118-121) – **Hetedik Magyar Jogászgyűlés** – Balatonfüred, 2004. május 20-22. – Szerkesztette : Dr. Benisné dr. Győrffy Ilona – Magyar Jogász Egylet Budapest, 2004.

41. A magyarországi önkormányzatok és regionális törekvések az európai területpolitika tükrében (235-257) – **Európaizálás és regionalizálás Magyarországon / Ágh Attila, Rózsás Árpád, Zongor Gábor –** Szerkesztette : Aczél Gábor és Kádár Krisztián – JÓTÁR a TÖOSZ módszertani füzete Budapest, 2004

42. A magyar önkormányzatiság tizenöt éve (16-27) - **A magyar önkormányzatok tizenöt éve 1990-2005 –** Felelős szerkesztő : Csikor Ottó – Önkormányzati Oktató Központ Kht. 2005

43. Reform, vagy kísérlet ? Az önkormányzati rendszer belső ellentmondásáról röviden (54 -62) - **Európában a megye/ « Uniós tagság a közigazgatás tükrében «** - Előadások és hozzászólások az 2004. október 21-22-i pécsi konferencián - szerkesztette: Pálné dr. Kovács Ilona - Pécs, 2005.

44. One year EU membership review – experiences and perspectives: The situation of Hungarian local authorities and the National Local Authority Associations one year after the EU accession. (286-289) – **LOGON FINAL GUIDE** – LOGON – Wien, 2005.

45. A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény és a polgármesterek (33-37) – **XIII. Országos Jegyző – Közigazgatási Konferencia / Siófok 2005. szeptember 14-16.** – Szerkesztette és összeállította : Dr. Gyergyák Ferenc – BM Duna Palota és Kiadó, Budapest 2005.

46. Milyen önkormányzati rendszert akarunk ? (112-118) – **XV : Nemzetközi Köztisztasági Szakmai Fórum és Kiállítás / Szombathely 2005. május 10-11-12. –** Kiadó : Köztisztasági Egyesülés, Budapest 2005.

47. Társadalmi tőke és fejlesztés (335-351) – **Társadalmi riport 2006 –** társszerzők : Füzér Katalin – Gerő Márton – Sík Endre – Szerkesztette : Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György - Kiadó : TÁRKI, Budapest, 2006

48. Államreform takaréklángon, avagy hova jutunk feles törvényekkel? (58-64) – **XIV. Országos Jegyző – Közigazgatási Konferencia / Siófok 2006. augusztus 30.** – Szerkesztette és összeállította : Dr. Gyergyák Ferenc – BM Duna Palota és Kiadó, Budapest 2006.

49. Polgármesterek, önkormányzati vezetők a Parlamentben (5-51) – **Tanulmányok a 2006-os országgyűlési választásokról –** Comitatus – 2006. évi különszám

50. Merre tovább a területfejlesztési és önkormányzati reformmal ? (156-160) (előadás) - **Merre tovább a magyarországi reformokkal ?** – Pénzügykutató Zrt. – Budapest, 2007

51. Ügyiratkezelői kézikönyv a közfeladatot ellátó szervek részére – könyvbemutató (61-63) - **XV. Országos Jegyző – Közigazgatás Konferencia** – Nyíregyháza 2007. szeptember 5-7. –KÖZSZÖV 2007.

52. Decentralizáció és önkormányzatiság (36-39) - **Európában a megye/ « A megye és a középszint jövőképei «** - Előadások és hozzászólások az 2007. október 18-19-i pécsi konferencián - szerkesztette: Pálné dr. Kovács Ilona - Pécs, 2007.

53. A közigazgatás reformjának első eredményei és hibái (122-125) – **Huszonhatodik Jogász Vándorgyűlés** – Szeged, 2007. október 11-13. Budapest, 2007.

54. IDEA és valóság, avagy az önkormányzati reform alulnézetből (111-130) - **IDEA és Valóság / Az IDEA közigazgatás-korszerűsítési**

program négy éve – szerkesztette : Kádár Krisztián – Kiadó : Közigazgatásfejlesztési Társaság, Budapest, 2008

55. A közvetlen állampolgári részvétel lehetőségei az önkormányzati döntéshozatalban (289-297) –**Kilencedik Magyar Jogászgyűlés –** Balatonfüred, 2008. június 11-13. Budapest, 2008.

56. Területfejlesztési anomáliák alulnézetből (255-266) – **A területfejlesztés útjai az Európai Unióban** – MTA Politika Tudományok Intézete, szerkesztette : Bódi Ferenc Budapest, 2008.

57. Település vagy lakóközösség (53-60) - **Európában a megye/ « A megye és a települések «** - Előadások és hozzászólások az 2008. október 16-17-i pécsi konferencián - szerkesztette: Pálné dr. Kovács Ilona - Pécs, 2009.

58. Húsz év után, változások előtt (149 – 155) – **20 évesek az önkormányzatok / Születésnap, vagy halotti tor ?** – szerkesztette : Kákai László – Kiadó : Publikon kiadó, Pécs, 2010

59. A települési önkormányzatok mikrotérségi együttműködése (185-200) - **XIX. Országos Jegyző – Közigazgatás Konferencia** – Keszthely 2011. szeptember 14-16. –KÖZSZÖV 2011.

60. Települési önkormányzatok fejlesztése ? avagy mi lesz a kistelepülésekkel ? (41-50) – **Az 1971. évi OTK és hatása a hazai településrendszerre (szuburbanizáció, aprófalvak, településszerkezet)** - szerkesztették: Dr. Csapó Tamás, Dr. Kocsis Zsolt – NYME- Savaria Egyetemi Központ Társadalomföldrajzi Tanszék Szombathely, 2011.

61. Gondolatok az új magyar átalakuló önkormányzati rendszerről (61-67) – **Tizedik Magyar Jogászgyűlés –** Balatonalmádi, 2012. május 24-26. – Szerkesztette : Dr. Benisné dr. Győrffy Ilona – Magyar Jogász Egylet Budapest, 2012.

62. Az önkormányzatok, mint közfoglalkoztatók – problémák és lehetőségek (180-186) - **A Munka Méltósága projekt –** AJB projektfüzetek 2013/4 – szerkesztette : Dr. Zemplényi Adrienne – Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, 2013.

63. Önkormányzati vissza- és előretekintés, avagy szubjektív értékelés az elmúlt csaknem negyedszázadról (599-609) **Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben** – Ünenpi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére – Szerkesztette : Patyi András – Lapsánszky András – Wolters Kluwer Complex Kiadó – 2014.

64. Állam és önkormányzatok (23-35) - **XXII. Országos Jegyző – Közigazgatás Konferencia** – Keszthely 2014. szeptember 10-12. –KÖZSZÖV 2014.

65. Zongor Ferenc (203-204) **– Kemenesaljai Életrajzi Lexikon** – Kemenesaljai Regionális Ifjúsági Szervezet - Csönge 2014

66. A önkormányzati szövetségek szerepe a területi érdekérvényesítésben - **A magyar decentralizáció kudarca nyomában – 7. fejezet –** szerkesztette : Pálné Kovács Ilona – Dialóg Campus Kiadó – Budapest- Pécs 2016

67. Az új magyar önkormányzati rendszer (71-82. oldal), Az Európai Közigazgatási Tér és Magyarország (109-115. oldal) Agg Zoltán – Zongor Gábor **Közigazgatási tanulmányok** - Comitatus – 2016. évi különszám (XXVI. évfolyam 221. szám)

68. Farewell to Decentralisation : The Hungarian Story and its General Implications – Ilona Pálné Kovács, Ákos Bodor, István Finta, Zoltán Grünhut, Péter Kacziba, Gábor Zongor – **Hrvatska i komparativna javna uprava / Croatian and Comparative public Administration -** Datum izdavanja: **Siječanj 2017.**

(http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=256339)

69. Gondolatok a jegyzőkről a hajdúszoboszlói Obsitos Találkozó kapcsán (64-69) - **XXIV. Országos Jegyző – Közigazgatás Konferencia** – Hajdúszoboszló 2016. szeptember 7-9. – KÖZSZÖV

70. Város és vidéke, illetve a városkörnyéki kapcsolatok alakulása Magyarországon **Agglomerációs várostérségei tanulmányok – Nagyvárosi, városi és települési dilemmák a 21. században** szerk. LAKI Ildikó, SZABÓ Tamás Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége – Homo Oecologicus Alapítvány, Budapest, 2017. (10-44. o.)

(http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/V%C3%89GLEGES_Agglomer%C3%A1ci%C3%B3s%20v%C3%A1rost%C3%A9rs%C3%A9gi%20tanulm%C3%A1nyok_bel%C3%ADv_20180530.pdf)

71. Helyi közpolitika KAISER Tamás, FARKASNÉ Gasparics Emese, ZONGOR Gábor, GÁL Márk – III. 1. Közigazgatás és önkormányzatiság 73-86 ; IV. Az önkormányzati közpolitika módszerei, eszközei 115-137. o. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

(https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12647/Web_PDF_Helyi_kozpolitika.pdf;jsessionid=3FE76CC570C65F80C10701E01856D92E?sequence=1)

72. Elmélkedés a polgár mesterségről (232-240 o.) – **Ünnepi tanulmánykötet a 70 éves Gáspár Mátyás tiszteletére** – Szerkesztette és a szöveget gondozta : Tevánné dr. Südi Annamária és Dr. Budai Balázs Benjámin – Acta Publica Kiadó Budapest, 2019

73. A magyar helyi önkormányzatok tudás állapotáról és a változtatás szükségességéről /The level of knowledge of hungarian local governments and the nedd for change - 334-345 o. **A helyi önkormányzatok fejlődési perspektívái Közép-kelet Európában közös tanulás és innovációk – konferencia kötet / Perspectves of local governments in Central Eastern Europe common learning and innovations – Conference volume** ISBN 978-963-9208-58-2 Belügyminisztérium Önkormányzati Koordinációs Iroda, Budapest, 2019. – online megjelenés: http://bm-oki.hu/Document/Index?urlCode=8a9e0a9e-90a7-4d3a-bede-eb9b7f265c34

74. A jó önkormányzati gyakorlatok értéke / value of good local government practices - 598-609 o. **A helyi önkormányzatok fejlődési perspektívái Közép-kelet Európában közös tanulás és innovációk – konferencia kötet / Perspectves of local governments in Central Eastern Europe common learning and innovations – Conference volume** ISBN 978-963-9208-59-9 Belügyminisztérium Önkormányzati Koordinációs Iroda, Budapest, 2019. – online megjelenés :

http://bm-oki.hu/Document/Index?urlCode=020e3db8-752a-46cd-a061-440c95b2467a

75. A községi önkormányzatiság Magyarországon 1990-től napjainkig (17-33. o.) **Kényszerpályák és lehetőségek – A községi igazgatás és feladatellátás dimenziói napjainkban (tanulmánykötet)** szerk. LAKI Ildikó, SZABÓ Tamás - Homo Oecologicus Alapítvány - Településí Önkormányzatok Országos Szövetsége, Budapest, 2019.

http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/hirek%20dokumentumai/K%C3%B6zs%C3%A9gi%20tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet_v%C3%A9gleges_20190903.pdf

76. A magyar önkormányzati rendszer hatékonysága 1990–2018 (6-67. o.) **Önkormányzati szervezet és működéshatékonyság : A stratégiaalkotás** szerk. Prof. Dr. Tózsa István - Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2020– online megjelenés : ISBN 978-963-498-227-2 (elektronikus)

https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15811/Onkormanyzati%20szervezet-%20es%20mukodeshatekonysag%20-%20a%20strategiaalkotas.pdf;jsessionid=49C84BF773936EEB47DB74F499F8B60F?sequence=1

77. Önkormányzati érdekérvényesítés 1990-2020. (94-115. o.) Advocacy of Local Governmental Interests 1990-2020. (185-200.) **A magyar önkormányzatok 30 éve – Tanulmányok, adatok, tények a helyi önkormányzatok három évtizedéből** Szerk. dr. Gyergyák Ferenc – Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége, Budapest, 2020. ISBN nyomtatott: 978-963-89710-9-8 ISBN elektronikus: 978-615-81647-0-2

http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/Onkorm_30_eve_konyv_netre.pdf

78. Az önkormányzatiság állapota és hatása az életminőségre. (378-388. o.) **Az életminőség –fejlesztés új paradigmái a 21. században.** Szerk. Garaczi Imre - Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém, 2020. ISSN 2062-1124; ISBN 978-615-5360-17-6

https://tab.mta.hu/files/5116/1113/9431/Eletminoseg_kotet.pdf

79. Egyedül nem megy. (721-731. o.) **Társadalmi fenntarthatóság** Szerk. Smuk Péter – Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020

https://webshop.ludovika.hu/termek/szakkonyvek/kozgazdasagtan-szakkonyvek/tarsadalmi-fenntarthatosag/

80. Emléktöredékek Kiss Lászlóról. (274-276. o.) **Kiss Laci 70 – Ünnepi írások Kiss László professor emeritus születésnapjára** – A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, Pécs, 2021.

81. A magyar közigazgatás kettészakadása, avagy miért másodlagos az önkormányzati igazgatás (18-25. o.) In. Csefkó Ferenc (szerk.) **Szemelvények a helyi és területi közigazgatás aktuális kérdéseiről** – A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, Pécs, 2022.

82. Nemzetiségi önkormányzatok Magyarországon a kezdetektől napjainkig (12-52. o.) In. Szabó Tamás – Szatmári Péter (szerk.) **Nemzetiségi Önkormányzati és Civil Akadémia (Tanulmánykötet)** - Homo Oecologicus Alapítvány, Budapest, 2023.

ISBN elektronikus: 978-615-01-6325-3

https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#search/szabo.tamas978%40gmail.com/FMfcgzGrcXsdCTVMpttdkZBhnlSzpbbf?projector=1&messagePartId=0.1

IV. Tanulmányok

1. Járás - városkörnyék - körzet / Meditáció a magyar közigazgatás korszerűsítéséről - **Műhely** 1984/2. 59-66. o.

2. Két és félfokú közigazgatás - **Figyelő** 1984. szeptember 20. 7. o.

3. A tanácsrendelet, mint sajátos jogforrás - **Társadalomkutatás** 1985/I. 85-89. o.

4. A települési érdekek megyei képviselete - **Figyelő** 1985. március 21. 4. o.

5. VB titkár kerestetik - **Figyelő** 1985. augusztus 22. 3. o.

6. Vállalkozó tanácsok (társszerző : dr. Beregi Zoltán) - **Figyelő** 1986. február 6. 3. o.

7. A tanácsi gazdasági koordináció lehetőségei (társszerző : dr. Beregi Zoltán) - **Állam és Igazgatás** 1986/3. 248-259. o.

8. Minisztériumi irányítás - tanácsi nézőpontból - **Figyelő** 1987. március 12. 5. o.

9. Kik képviselnek bennünket ? - **Figyelő** 1987. május 28. 5. o.

10. Kérdőjelek - **Valóság** 1987/6. 93-95. o.

11. Tanácstagok és tisztségviselők - **Állam és Igazgatás** 1987/7. 624-635. o.

12. A helyi tanácsi önkormányzatokról - **Társadalmi Szemle** 1988/1. 45-51. o.

13. A tanácstestületi ülések természetrajza - **Figyelő** 1988. október 7. 4. o.

14. A helyi érdekérvényesítés - **Figyelő** 1990. január 4. 8. o.

15. Gondolatok a helyi - területi érdekérvényesítés mechanizmusáról (avagy miért vergődnek a tanácstestületek?) - **Magyar Közigazgatás** 1990. 1. 2-12. o.

16. Törvény betűje, vagy szelleme szerint - **Figyelő** 1990. február 15. 4. o.

17. Jelölt - jelöltek Veszprém megyében - **Új Horizont** 1990. 5. 62-67. o.

18. Gyors vázlat a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének összetételéről - **Napló** 1990. december 12. (Másodközlés: **Comitatus** 1991. 1. 31-32. o.)

19. Területi igazgatás - megyétlen igazgatás - **Figyelő** 1991. január 31. 28. o.

20. Gondolatok az első magyar szabad képviselőválasztásról - **Magyar Közigazgatás** 1991. 2. 104-120. o.

21. Adalékok a megyei közgyűlések kialakításáról és összetételéről - **Comitatus** 1991. 2-3. 56-64. o.

22. A szétdarabolt megye - **Magyar Közigazgatás** 1991. 6. 545-553. o.

23. A lebegő megye - **Társadalmi Szemle** 1991. 12. 53-58. o.

24. Gyors vázlat félidőben a megyei önkormányzatok helyzetéről - **Comitatus** 1992. 5. 32-33.

25. Régi(j)ó megye – **Comitatus** 1993. 4. 17-22. o.

26. Hatáskör telepítési kísérletek - **Comitatus** 1993. 11-12. 4-17. o.

27. A középszintű közigazgatás reformjáról - **Comitatus** 1994. 5. 12-27. o.

28. A változó, változatlan viszonyokról - **Comitatus** 1994. 10. 19-31. o.

29. Az idő múlásáról és szerepéről - A megyei szerepkörök (feladat- és hatáskörök) alakulása - **Comitatus** 1994. 11. 9-17. o.

30. A megye és a közigazgatás - **Comitatus** 1995. 8-9. 123-130. o.

31. A megyei közgyűlések választása és összetétele - **Comitatus** 1996. 1. 11-22. o. (Másodközlés: **Társadalmi Szemle** 1996. 2. 69-79. o.)

32. Kell-e nekünk döglött akna?! - **Comitatus** 1996. 5. 72-74. o.

33. Önkormányzati vagy állami középszint - **Comitatus** 1997. 2. 35-37. o.

34. „ Európába megy a megye „konferencia bevezető előadása - **Comitatus** 1998. 3. 25-28. o.

35. Kis magyar regionalizáció, avagy miért nem működik az, aminek működnie kellene? - **Comitatus** 1998. 7-8. 53-64. o.

36. Kistérség - megye - régió közigazgatási hatásai Magyarországon - **Comitatus** 1999. 1-2. 61-67. o.

37. Az európai regionalizmus és a magyar elképzelések - **Comitatus** 1999. 7-8. 17-24. o.

38. A mai magyar közigazgatás állapotáról - **Comitatus** 1999. 9. 63-68. o.

39. Társadalmi szervezetek és polgármesterek a megyegyűlésekben - **ÖNkormányzat** 1999. 9. 13-15. o.

40. Változatok a középszintre, avagy a magyar középszinttelenség - **Tér és Társadalom** 1999. 3. 45-58. o.

41. Megyegyűlési választások 1998-ban - **Comitatus** 1999.12. 29-38. o.

42. Kik alkotják a megyei közgyűléseket? - **Comitatus** 2000. 1-2. 41-53. o.

43. Közigazgatásunkról nemcsak tíz év után - **ÖNkormányzat** 2000. 3. 26-27. o.

44. Térségfejlesztés és önkormányzatiság - **Területi Statisztika** 2000. 7. 311-318. o. (Másodközlés : **ÖNkormányzat** 2000. 9. 25-28. o.)

45. Tíz év után, előttünk az önkormányzó Magyarország - **ÖNkormányzat** 2000. 8. 13-15. o.

46. A lebegő megyétől a politizáló megyéig - **Comitatus** 2000. 9. 17-23. o.

47. Zivile Gesellschaft und Macht - **Die Gemeinde** 2000. Oktober 16. 679-681. o.

48. Az önkormányzati érdekek érvényesítésének lehetősége a nagypolitikában - **ÖN-KOR-KÉP** 2000. 10-11. 6-10. o.

49. Regionalizáció – decentralizáció vagy dekoncentráció, avagy valami egészen más ? - **Comitatus** 2001. 9. 15-19. o.

50. A kérdés változatlan, avagy kell-e működő közigazgatás Magyarországon? - **Comitatus** 2001. 11-12. 117-118. o.

51. Önkormányzati vezetők és a nagypolitika – I. Rész - **ÖNkormányzat** 2002. 4. 19-24. o.

52. Önkormányzati vezetők és a nagypolitika – II. Rész - **ÖNkormányzat** 2002. 5. 6-13. o.

53. Polgármesterek a nagypolitikában - **ÖNkormányzat** 2002. 7-8. 9-14. o.

54. A rendszerváltás vesztesei az önkormányzatok – **Comitatus** 2002. 7-8. 144-147. o.

55. A rendszerváltás vesztesei – **Magyar Narancs** 2002. augusztus 29. 42-43. o.

56. Megyei közgyűlési választások 2002-ben I. – **Comitatus** 2003. 11-12. 59-67. o.

57. Megyei közgyűlési választások 2002-ben II. – **Comitatus** 2004. 3. 50-65. o.

58. A kistelepülések sajátos helyzete és érdekvédelme - **Területi Statisztika** – 2004. március 99-106. o.

59. Európa változó területpolitikája és a magyar regionális törekvések - **Megyeházi Tudósítások** 2004. 3-4. szám 1-2. o.

60. NUTS - **ÖNkormányzat** 2004. 5. 7-9. o.

61. Európa változó területpolitikája és a magyar törekvések – **Comitatus** 2004. 5. 20-27. o.

62. Kísérlet járja be a kistérséget - **ÖNkormányzat** 2004. 9. 5-9. o.

63. Ez a kormány azt üzeni…- **ÖNkormányzat** 2004. 11. 8-9. o.

64. Tüneti kezelés helyett, milyen önkormányzati rendszert akarunk? - **ÖN-KOR-KÉP** 2005. 5. 4-9. o.

65. Közvetlen demokrácia - **ÖNkormányzat** 2005. 8. 10-14. o.

66. Polgárok mesterei - **ÖNkormányzat** 2005. 9. 4-9. o.

67. Mégegyszer a középszintről, avagy a megyerendszer és a lopakodó regionalizmus – **Comitatus** 2005. 10. 7-15. o.

68. Vasat és agyat - **ÖNkormányzat** 2005. 10. 9-11. o.

69. A helyzet rosszabb, mint gondolták - **ÖN-KOR-KÉP** 2005. 10. 4-6. o.

70. Tizenöt éve önkormányzók – **Comitatus** 2005. 11-12. 24-37. o.

71. Jubiláns önkormányzók a tizenhatodik évben - **ÖNkormányzat** 2006. 1. 12. o.

72. Államreform kéne régen ! - **ÖN-KOR-KÉP** 2006. 1-2. 8-14. o.

73. Akarunk-e működőképes önkormányzati rendszert? – **Magyar Közigazgatás –** 2006. március-április 211-220. o.

74. Kísérlet a kettős képviseletre - **ÖNkormányzat** 2006. 4. 4-10. o.

75. Varázsütés helyett- **ÖN-KOR-KÉP** 2006. 6. 9-13. o.

76. Hazai pályán, pártmezben - **ÖNkormányzat** 2006. 9. 5-7. o.

77. Hazai pályán, pártmezben II - **ÖNkormányzat** 2006. 10. 8-9. o.

78. Parlamenter polgármesterek - **ÖNkormányzat** 2006. 10. 9-13. o.

79. Önkormányzati felértékelődés - **ÖNkormányzat** 2006. 11-12. 4-7. o.

80. Magyar önkormányzati szintek és szintszerűségek – **Comitatus** 2008. 9-10. 56-60. o.

81. A magyar közigazgatás Európában - **ÖN-KOR-KÉP** 2008. 11-12. 17-18/35. o.

82. Területfejlesztési anomáliák – **Comitatus** 2008. 11-12. 17-28. o.

83. Az Európai Közigazgatási Tér és Magyarország – **Comitatus** 2009. 4. 29-38. o.

84. Beteg a műtőasztalon - **ÖN-KOR-KÉP** 2010. 1-2. 7-9. o.

85. Gyorsjelentés – Parlamentbe igyekvő önkormányzati vezetők a 2010-es országgyűlési választásokon - **ÖNkormányzat** 2010. 3. 2-7. o.

86. Győztes önkormányzati vezetők az Országgyűlésben - **ÖNkormányzat** 2010. 4-5. 2-6. o.

87. Ez a megoldás? Kisebb létszám, változatlan feladatok - **ÖN-KOR-KÉP** 2010. 5. 10-12. o.

88. Húsz év után – Hogyan tovább önkormányzatok? – **Egyenlítő** 2010. 7-8. 23-26. o.

89. Kettős képviseletet betöltő önkormányzati vezetők a 2010-es országgyűlési választásokon – **Comitatus** 2010. 6. 46-58. o.

90. Az önkormányzati érdekképviselet 20 éve - **ÖN-KOR-KÉP** 2010. 6-7. 23-28. o.

91. 20 years of local government interest protection – **Comitatus** 2010. english edition XX. évfolyam 193. szám – 40-51. o.

92. Akkor és most? Az önkormányzati törvény születése - **ÖNkormányzat** 2010. 7-8. 2-4. o.

93. 576 - **ÖNkormányzat** 2010. 9. 6-7. o.

94. A hatodik - **ÖNkormányzat** 2010. 10. 2-5. o.

95. Ésszerűség, hatékonyság, finanszírozhatóság - **ÖNkormányzat** 2011. 1-2. 2-7. o.

96. Sok kicsi sokra megy? - **ÖN-KOR-KÉP** 2011. 4-5. 8-12. o.

97. Meddig megye a megye? – **Comitatus** 2011. XXI. évfolyam 201. szám - különszám 72-80. o.

98. A települési önkormányzatok mikrotérségi együttműködése – **Új Magyar Közigazgatás** 2011. október, 4. évfolyam 10. szám 27-33. o.

99. Véget ért egy álom - **ÖNkormányzat** 2011. 11-12. 2-5. o.

100. Kérdések és kétségek az új önkormányzati rendszer kapujában - **ÖNkormányzat** 2012. I. negyedév 2-4. o.

101. Sorsdöntő változások előtt - **ÖNkormányzat** 2012. I. negyedév 6-10. o.

102. Változások kora / Aggodalmas gondolatok az átalakulóban lévő önkormányzati rendszerről - **ÖNkormányzat** 2012. II. negyedév 1-4. o.

103. Térhasználat másképpen / Kis magyar járástörténet - **ÖNkormányzat** 2012. III. negyedév 2-8. o.

104. Átalakulás közben, reform előtt - **ÖNkormányzat** 2012. IV. negyedév 2-5. o.

105. Átalakulás közben, reform előtt – **Comitatus** 2012. 11-12. 3-14. o.

106. Tanuljunk egymástól, avagy mérjük összse az összemérhetetlent – **Új Magyar Közigazgatás** 2013. január, 6. évfolyam 1. szám 29-33. o.

107. Itt a világvége, avagy merre és hogyan tovább önkormányzatok? – **Jegyző és Közigazgatás** XV. évfolyam, 1. szám, 2013. január-február 7-9. o.

108. Az új önkormányzati hivatalokról - **ÖNkormányzat** 2013. II. negyedév 2-5. o.

109. Első benyomások az új magyar közigazgatási rendszerről – **Comitatus** 2013. nyár 108-113. o.

110. Az új önkormányzati hivatalokról – **Új Magyar Közigazgatás** 2013. szeptember, 6. évfolyam 9. szám 37-42. o.

111. A magyar önkormányzati érdekképviselet negyedszázada – **Új Magyar Közigazgatás** 2013. december, 6. évfolyam 12. szám 29-53. o.

112. Önkormányzati vissza- és előretekintés, avagy szubjektív értékelés az elmúlt csaknem negyedszázadról – **Új Magyar Közigazgatás** 2014. március, 7. évfolyam 1. szám 83-87. o.

113. A kettős képviselet vége - **ÖNkormányzat** 2014. III. negyedév 18-23. o.

114. Ismétlők többségben - **ÖNkormányzat** 2014. IV. negyedév 7-11. o.

115. A kettős képviselet vége – **Comitatus** 2014. nyár-ősz 11-29. o.

116. 2014- a választások éve – **Új Magyar Közigazgatás** 2015. március, 8. évfolyam 1. szám 1-10. o.

117. Negyedszázad – 1990 – 2015 – **Comitatus** 2015. ősz-tél 38-47. o.

118. Szubjektív értékelés az önkormányzati rendszerről és annak változásáról – **Új Magyar Közigazgatás** 2016. szeptember, 9. évfolyam 3. szám 26-32. o.

119. Sok kicsi sokra megy? – **Comitatus** 2017. nyár 23-31. o.

120. A Comitatus készítőiről – 1991 – 2018 – **Comitatus** 2018. repertórium XXVIII. évfolyam 228. szám 136-142. o.

121. A TÖOSZ 30 éve – Szubjektív megemlékezés a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége jubileumára - **ÖNkormányzat** 2019. I. negyedév 6-13. o.

122. Koordináló megyei önkormányzatok: kérdések és válaszok - **Comitatus** 2019. tavasz XXIX. évfolyam 231. szám 3-9. o.

123. A Közigazgatási Szakmai Ifjúsági Napok története és tanulságai 2004-2011– **Új Magyar Közigazgatás** 2019. június, 12. évfolyam 2. szám 21-27. o.

124. Az önkormányzati rendszer és szervezetfejlesztés – **PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás,** 2019/1, 174–183. o.

https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/WEB-PPB_2019_1---174-183_Zongor.pdf

125. A kormánypártok biztos bázisai – Összefoglaló a megyei önkormányzati választásokról 2019. **Comitatus** 2020. tavasz XXX. évfolyam 234. szám 12-28. o.

126. Új közigazgatási területi egység: a különleges gazdasági övezet– **Új Magyar Közigazgatás** 2020. szeptember, 13. évfolyam 3. szám 38-41. o.

127. Egyedül nem megy (még az önkormányzatoknak sem). **Comitatus** 2020. ősz-tél XXX. évfolyam 236. szám 42-53. o.

128. Önkormányzatiság és autonómia – **Autonómia és Társadalom** 2021. I. évfolyam 1. szám 45-54. o.

129. Szubjektív benyomások a területfejlesztési törvény negyedszázada kapcsán. **Comitatus** 2022. különszám XXXII. évfolyam 241. szám 53-57. o.

130. Szemelvények a politikai pártok választási programjainak önkormányzati vonatkozásaiból **Comitatus** 2022. nyár-ősz XXXII. évfolyam 242. szám 64-70. o.

131. Parlamenti képviselők és önkormányzati vezetők **Comitatus** 2022. nyár-ősz XXXII. évfolyam 242. szám 92-94. o.

132. Nemzetiségi önkormányzati választások Magyarországon. **Comitatus** 2022. tél XXXII. évfolyam 243. szám 39-49. o.

V. Cikkek, publikációk

1. Intézményfenntartó önkormányzatok - **Megyei Pedagógiai Körkép** 1991. 3. 1-2. o.

2. Önállóság és magára hagyatottság, avagy segíthet-e a megye a települési önkormányzatoknak? - **Város és Vidéke** 1991. Április 38. o.

3. Mozgalmak, fórumok, pártok / Tessék választani - **Figyelő** 1994. március 10. 17. o.

4. Pártok és jelöltek / Az önjelöltek lemorzsolódtak - **Figyelő** 1994. május 5. 19. o.

5. Szubjektív vélekedés a mai magyar politikai kultúráról - **NOVUM** 1998. 12. 11. o.

6. Az önkormányzatok költségvetéséről - pénz nélkül - **Üzleti 7.** 1999. november 8. 7. o. (Másodközlés : Hatalom és bizalom - **ÖNkormányzat** 1999. 11. 3. o. Harmadközlés: Az önkormányzatok költségvetéséről - pénz nélkül - **Comitatus** 2000. 1-2. 66-71. o.)

7. Sarokba szorítottan **- Üzleti 7** 2000. november 20. 7. o. (Másodközlés : Sarokba szorítottan, avagy az anyázás decentralizálása - **ÖNkormányzat** 2000. 11. 22-23. o.)

8. „Tervezzük meg együtt a jövőnket!" kormányzati támogatással - **ÖNkormányzat** 2000. 12. 3. o.

9. Az Önkormányzatról írták: Tegyük mégjobbá! - **ÖNkormányzat** 2001. 1. 16-17. o.

10. Pénztelen autonómia? - **ÖNkormányzat** 2001. 4. 10-11. o.

11. Pártosított régiók- **ÖNkormányzat** 2001. 8. 20-21. o.

12. Hetesével jár a rossz – Keserű gondolatok az önkormányzati szövetségek közötti együttműködésről - **ÖNkormányzat** 2002. 2. 10-14. o.

13. A kérdőjelek költségvetése - **Üzleti 7** 2002. december 2. 11. o. (Másodközlés : A csalódás költségvetése – **Megyeházi Tudósítások** 2002. december 4. o. ; harmadközlés : **Comitatus** 2002. 11-12.152-155. o. ; negyedközlés : **ÖNkormányzat** 2002. 12. 4-5. o.

14. Az önkormányzatok és az Európai Unió – **Veszprémi Koktél** 2002. december 2. o.

15. Az önkormányzatok és az Európai Unió - **Megyeházi Tudósítások** 2003. március 2. o.

16. Államreform, vagy mi? – **Népszabadság** 2003. augusztus 5. 12. o. (Másodközlés: Államreform, vagy mi? - **ÖNkormányzat** 2003. 8. 4. o ; Harmadközlés: Államreform, vagy valami más? **Megyeházi Tudósítások** 2003. 6-8. szám 2. o. ; Negyedközlés: Államreform, vagy valami más? - **Comitatus** 2003. 7-8. 116-119. o.)

17. Mi a garancia? – **Népszabadság** 2003. szeptember 9. 12. o.

18. Az önkormányzati szféra és a költségvetési megszorítások - **Megyeházi Tudósítások** 2003. 6-8. szám 5. o.

19. Túlélőshow, játék nélkül / Költségvetési megszorítások áldozatává válnak az önkormányzatok ? - **Üzleti 7.** 2003. szeptember 22. 11. o.

20. Rajtuk a szemünk / Önkormányzati vezetők az Országgyűlésben - **ÖNkormányzat** 2003. 9-10.12-13. o

21. A probléma szétterítése / Hangulatjelentés a jövő évi költségvetés alakulásáról - **ÖNkormányzat** 2003. 11. 4-5. o

22. Szerencsés új évet kívánunk! - **ÖNkormányzat** 2003. 12. 5. o

23. Országjárás előtt - **ÖNkormányzat** 2003. 12. 8-9. o

24. Válasz Babarczy Lászlónak – **Kritika** 2004. 1. 38. o

25. Franciakulcs és svédcsavar: sommás vélemény a mai magyar önkormányzatiságról - **Megyeházi Tudósítások** 2004. 1-2. szám 9. o.

26. Az elmúlt esztendő értékelése – **Magyar Polgármester** – 2004. december 16. 3. o.

27. Számháború után - **ÖNkormányzat** 2005. 1-2. 4-5. o

28. Kiabáló emberek - **ÖNkormányzat** 2005. 3. 5-7. o

29. Pusztai Gyula, a Vas-ember –szubjektív emlékezés - **Comitatus** 2005. június 3-4. o.

30. Polgármesterek a drótkötélen - **ÖNkormányzat** 2005. 7. 6-7. o

31. Nyitottan – korlátok között - **ÖNkormányzat** 2005. 8. 4-5. o

32. Tizenöt év a polgármesteri székben – **Veszprémi Napló** 2005. szeptember 30. 17. o. Másodközlés : Veszprém megyei polgármesterek - **Megyeházi Tudósítások** 2005. október 4-5. o.

33. Teher alatt- gyorsuló párbeszéd- **ÖNkormányzat** 2005. 10. 4-5. o

34. Önkormányzás és nyilvánosság- **ÖN-KOR-KÉP** 2005. 10. 24. o.

35. Gyorsjelentés a bérmegállapodásról - **ÖNkormányzat** 2005. 12. 4. o

36. Mindenki csalódott - **ÖNkormányzat** 2005. 12. 5-7. o

37. Bértárgyalás után - **ÖNkormányzat** 2006. 1. 5-6. o

38. Töredékes emlékezés a szülőföldről - **Comitatus** 2006. március 74-75. o.

39. Állásfoglalástalanul - **ÖNkormányzat** 2006. 8. 5. o

40. Mit mondtam? Elrontottam valamit? - **ÖNkormányzat** 2006. 10. 4-5. o

41. Üdvözlet a győzőknek! - **ÖNkormányzat** 2006. 10. 6-7. o

42. Az érdekegyeztetés formalizálódása, avagy talán elkezdődött valami - **ÖNkormányzat** 2007. 1. 4. o

43. Egy elnökválasztás demokratizmusa - **ÖNkormányzat** 2007. 4. 4-5. o

44. Érdekféltő egységleső - **ÖNkormányzat** 2007. 5. 7. o

45. Kistérségi házserkentő - **ÖNkormányzat** 2007. 8. 4-5. o

46. Zárt fórum nyitottan - **ÖNkormányzat** 2007. 9. 6-7. o

47. Ki dönti el, hogy mi az országos érdek? – **Népszabadság** 2007. október 17. 14. o.

48. Hogyan tovább COMITATUS? - **COMITATUS** 2008. XVIII. évfolyam 4. 78-80. o

49. Hídvégardó valósága - **ÖNkormányzat** 2008. 7. 13-14. o

50. Tizennyolc esztendeje első emberek - **ÖNkormányzat** 2008. 9. 4-8. o

51. A holnapban rejlik a bizonyosság - **ÖNkormányzat** 2008. 10. 6. o

52. Milyen év vár az önkormányzatokra 2009-ben? - **ÖNkormányzat** 2008. 11. 4-5. o

53. A látvány hátránya - **ÖNkormányzat** 2008. 12. 4-5. o

54. 2009-es önkormányzati várakozások – **Önkormányzati Pénzügy** 2008. december (I. évfolyam – Bemutatószám) 22-24. o

55. A Reformszövetség téziseiről és javaslatairól (önkormányzati nézőpontból) II. – **Önkormányzati Pénzügy** 2009. március 22-24. o

56. Végre véget kell vetni a számháborúnak - **ÖNkormányzat** 2009. 5. 1. o

57. Új arc és arculat- **ÖNkormányzat** 2009. 5. 27. o

58. Új összetételben- **ÖNkormányzat** 2009. 5. 28. o

59. Egy korszak lezárult - **ÖNkormányzat** 2009. 6. 1. o

60. Elvárás-leltár- **ÖNkormányzat** 2009. 6. 3-5. o

61. Ki szedi be az adót? (társszerző: Szmetana György) - **ÖNkormányzat** 2009. 6. 1. o

62. Miért pont 120 milliárd? - **ÖNkormányzat** 2009. 7-8. 16-17.

63. Hogyan tovább? KÖEF után költségvetés előtt - **ÖNkormányzat** 2009. 9. 2-3. o.

64. Egy korszak vége- **ÖNkormányzat** 2010. 1. 1. o.

65. Húsz év után - **ÖNkormányzat** 2010. 1. 2-4. o.

66. Választások: mikor és hogyan? - **ÖNkormányzat** 2010. 2. 1. o.

67. Élt csaknem 3 évet – KÖEF (2006. XII. 14. – 2009. IX. 4.) - **ÖNkormányzat** 2010. 2. 2-4. o.

68. Ez már tény - **ÖNkormányzat** 2010. 3. 1. o.

69. Választások után - **ÖNkormányzat** 2010.4-5. 1. o.

70. Önkormányzó kormányzók? - **ÖNkormányzat** 2010. 6. 1. o.

71. Induljon újra a központi és a helyi hatalom között megszakadt párbeszéd! - **ÖNkormányzat** 2010. 6. 2-4. o.

72. Régi idők…- **ÖNkormányzat** 2010. 7-8. 1-2. o.

73. A komiszárok végnapjai – **COMITATUS** 2010. XX. évfolyam 10. 78-80. o

74. Választások, választások - **ÖNkormányzat** 2010. 10. 1. o.

75. Hallgatás helyett párbeszédet - **ÖNKOR-KÉP** 2010. 10-11. 8. o.

76. A nyolcból jelenleg három - **ÖNkormányzat** 2010. 11-12. 1. o.

77. A TÖOSZ szerint a 2011. évi költségvetésről szóló törvényjavaslat elfogadhatatlan - **ÖNkormányzat** 2010. 11-12. 2-3. o.

78. Tisztújítás a TÖOSZ-ban - **ÖNkormányzat** 2011. 1-2. 9-12. o.

79. Új kezdet - **ÖNkormányzat** 2011. 3.1. o.

80. Merre van az előre? - **ÖNkormányzat** 2011. 3.2-4. o.

81. Aggályos remények - **ÖNkormányzat** 2011. 3.6-14. o.

82. Választottak - **ÖNkormányzat** 2011. 4.2-7. o.

83. A jó állam elképzelhetetlen jó önkormányzatok nélkül - **ÖNkormányzat** 2011. 5-6. 1. o.

84. Időzavar - **ÖNkormányzat** 2011. 5-6. 2-5.

85. Közös cél az önkormányzati rendszer működőképessége! - **ÖNkormányzat** 2011. 5-6. 8-11.

86. A hallgatás ára - **ÖNkormányzat** 2011. 7-8. 1. o.

87. 4+1 - **ÖNkormányzat** 2011. 7-8. 2-5. o.

88. Nincs mire várni - **ÖNkormányzat** 2011. 9-10. 1. o.

89. A rendszer igazságtalanná és fenntarthatatlanná vált - **ÖNkormányzat** 2011. 9-10. 2-6. o.

90. Új év, új rendszer - **ÖNkormányzat** 2011. 11-12. 1. o.

91. Veszélyben az önkormányzati tulajdon - **ÖNkormányzat** 2011. 11-12. 6-7. o.

92. Az önkormányzati érdekvédelem - **ÖNkormányzat** 2011. 11-12. 8. o.

93. Kérdések és kétségek az új önkormányzati rendszer kapujában - **ÖNkormányzat** 2012. I. negyedév 2-4. o.

94. 19 fórum, 1110 résztvevő - **ÖNkormányzat** 2012. I. negyedév 5. o.

95. Polgármesterek helyzete és javadalmazása - **ÖNkormányzat** 2012. IV. negyedév 12. o.

96. Lyukas-e az idei önkormányzati költségvetés? - **ÖNkormányzat** 2013. I. negyedév 2-6. o.

97. A fórumok megerősítették a TÖOSZ állásfoglalásait - **ÖNkormányzat** 2013. II. negyedév 10-12. o.

98. Köszöntjük legifjabb városainkat - **ÖNkormányzat** 2013. III. negyedév 2-4. o.

99. Kettészelt ünnep - **ÖNkormányzat** 2013. III. negyedév 10-12. o.

100. Van mit tanulni - **ÖNkormányzat** 2014. I. negyedév 1. o.

101. Hatékonyság-fejlesztési Hálózatok és legjobb példák Norvégiában - **ÖNkormányzat** 2014. I. negyedév 9-11. o.

102. Észrevételek Bokros Lajos téziseihez - **Comitatus** 2014. tavasz 71-77. o.

103. Örökséggazdálkodás és értékteremtés - **ÖNkormányzat** 2014. II. negyedév 32 -34. o.

104. Választások 2014 - **ÖNkormányzat** 2014. III. negyedév 3. o.

105. Cikluszáró TÖOSZ elnökségi ülés - **ÖNkormányzat** 2014. III. negyedév 4. o.

106. Helyi Önkormányzatok Napja a huszonnegyedik évfordulón - **ÖNkormányzat** 2014. III. negyedév 5. o.

107. Szűkülő mozgástér - **ÖNkormányzat** 2014. IV. negyedév 6-7. o.

108. Folytonosság és megújulás - **ÖNkormányzat** 2015. I. negyedév 3. o.

109. Megyei tisztújító fórumok - **ÖNkormányzat** 2015. I. negyedév 4-6. o.

110. A TÖOSZ elvárásai 2015 tavaszán - **ÖNkormányzat** 2015. I. negyedév 10-11. o.

111. Szabályok és együttműködés - **ÖNkormányzat** 2015. II. negyedév 3. o.

112. Konzerváló költségvetés - **ÖNkormányzat** 2015. II. negyedév 4-5. o.

113. Tudósítás a TÖOSZ elnökségi ülésről - **ÖNkormányzat** 2015. II. negyedév 6. o.

114. A gyermeküggy – felnőtt ügy - **ÖNkormányzat** 2015. III. negyedév 22.

115. Cél: az önkormányzatok hatékonyabb érdekképviselete - **ÖNkormányzat** 2015. IV. negyedév 9. o.

116. Országjárás: kezdeti tapasztalatok - **ÖNkormányzat** 2016. I. negyedév 4-5. o.

117. Nem pénzkérdés - **ÖNkormányzat** 2016. I. negyedév 6. o.

118. Búcsúszám - **ÖNkormányzat** 2016. II. negyedév 3. o.

119. Országjárás, második forduló - **ÖNkormányzat** 2016. II. negyedév 16-17. o.

120. Jövővártól a várépítőig - **Várépítő Magazin** 216. II. kiadás 15. o.

121. Az utolsó megyei intézmény is elment - **Comtitatus** 2016. ősz-tél XXVI. évfolyam 221. szám 3-11. o.

122. A Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítványról- **ÖNkormányzat** 2017. I. negyedév 40-41. o.

123. Agg Zoltán 60 - **Comtitatus** 2017. ősztél XXVII. évfolyam 225. szám 70-72. o.

124. Oláh Miklós 60 éves - **Comtitatus** 2018. ősz-tél XXVIII. évfolyam 230. szám 150-153. o.

125. A képes Comitatus - **Comtitatus** 2019. nyár-ősz XXIX. évfolyam 232. szám 159-162. o.

126. Különlegesen abszurd – **Jelen** 2020. július 23. I. évfolyam 9. szám 34-35. o.

https://jelen.media/kozelet/kulonlegesen-abszurd-309

127. Leépülés - **Jelen** 2020. december 10. I. évfolyam 29. szám 31. o.

https://jelen.media/kozelet/a-rossz-kormanyzas-csalhatatlan-jele-a-kozigazgatas-leepulese-1065

128. Elvonás és leépítés: csak a jól választó településeknek jár kormányzati „adomány" – **Index** 2021. február 28. 15.33

https://index.hu/velemeny/2021/02/28/elvonas-es-leepites-csak-a-jol-valaszto-teleppuleseknek-jar-kormanyzati-adomany-

129. Értékalapú önkormányzást - **Új Magyar Közigazgatás** 2022. március, 15. évfolyam 1. szám 71. o.

130. Vármegyék jönnek, de mi marad az önkormányzatiságból? **Comitatus** 2022. nyár-ősz XXXII. évfolyam 242. szám 28-31. o.

VI. Könyv- és folyóirat ismertetések

1. Andorka Rudolf: A magyar községek társadalmának átalakulása - (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1979.) - megjelent : **Állam és Igazgatás** 1980/8.

2. Szocialista demokrácia / Dokumentum - (Társadalmi Szemle 1980. 7. sz.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1980/11.

3. Szafarov: A közvélemény és az államigazgatás - (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1981/2.

4. Hlavathy Attila: A jogalkalmazás ügyközpontúságának veszélyeiről - (Jogtudományi Közlöny 1981. 5. sz.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1981/9.

5. Jovan Dordevic: Alkotmányosság és törvényesség - (Létünk 1981. Évi 1. sz. - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1981/11.

6. Michel Grozier: A bürokrácia jelensége - (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1982/2.

7. Kertészné Forgács Katalin: Környezetvédelem és közgazdasági eszköztára - (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1982/9.

8. Lőrincz Lajos: Karrier-rendszer a közigazgatásban (Jogtudományi Közlöny 1982. 3. sz.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1982/9.

9. Társadalomkutatás 1983. évi I. sz. (főszerkesztő: Kulcsár Kálmán - Akadémia Kiadó, Budapest) - **Állam és igazgatás** 1984/9.

10. Müller György: A tanácsok céltársulásairól (Jogtudományi Közlöny 1984. 4. sz.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1984/9.

11. Schmidt Péter: Szocializmus és államiság / Tanulmányok (Kossuth Könyvkiadó, 1984.) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1985/2.

12. Közérdekű Közösségi Kalendárium - 1985-86. - (Bakonyszentkirály Községi Közös Tanács) - megjelent: **Állam és Igazgatás** 1986/11.

13. Dr. Fejes Imre : Veszprém megye közigazgatási beosztásai és tanácsi vezetői (1945-) 1950-1981. - (Veszprém Megyei Levéltár 1985.) - Dr. Gaál Antal : Zala megye közigazgatási beosztásai és a tanácsok tisztségviselői 1950-1985. - (Zala Megyei Levéltár, 1986.) - megjelent : **Levéltári Szemle** 1987/2.

14. A Román – Magyar Közigazgatási Szótár (dictionar Administrativ Roman – Maghiar) – Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy, 2002. – megjelent : **Megyeházi Tudósítások** 2003/9-11.

15. Recenzió a 'Demokrácia, jogállam, közigazgatás – Ünnepi tanulmányok Csefkó Ferenc 70. születésnapjára ' című kötetről - **Új Magyar Közigazgatás** 2017. szeptember, 10. évfolyam 3. szám 118-123. o.

16. Demokrácia, jogállam, közigazgatás – Ünnepi tanulmányok Csefkó Ferenc 70. születésnapjára **- Comtitatus** 2017. ősz-tél XXVII. évfolyam 225. szám 80-87. o. (másodközlés)

17. Gondolatok dr. Vincze ferenc Jegyző-Könyv címmel írt visszaemlékezése kapcsán - **Új Magyar Közigazgatás** 2019. december, 12. évfolyam 4. szám 109-112. o.

18. Sólyom Zénó: A magyar önkormányzatok 30 éve – Tanulmányok, adatok, tények. **Comitatus** 2020. ősz-tél XXX. évfolyam 236. szám 112-115. o.

19. Bódi Ferenc : A helyi önkormányzatok születése Magyarországon **Comitatus** 2021. tavasz XXXI. évfolyam 237. szám 62-64. o.

20. Egy XX. századi autonóm ember története - **Autonómia és Társadalom** 2022. II. évfolyam 1. szám 129-131. o.

21. Élete a polgármesterség - **Új Magyar Közigazgatás** 2022. március, 15. évfolyam 1. szám 102-104. o.

VII. Konferenciák

1. Tudósítás a negyedszázados Comitatus jubileuma alkalmából szervezett tudományos konferenciáról - **Új Magyar Közigazgatás** 2017. március, 10. évfolyam 1. szám 96-97. o.

2. Huszonhatodik év - Comitatus Önkormányzati Szemle – évforduló és konferencia. Veszprém, Városháza, 2016. december 9. – **séd Veszprémi kritikai lap** 2017. nyár 44-45. o.

3. Állam, közigazgatás, önkormányzatok - az MTA VEAB Gazdaság- Jog- és Társadalomtudomány Szakbizottság Közigazgatási Munkabizottsága konferenciája - Veszprém, Városháza, 2017. május 5. – **Comitatus** 2017. nyár 104. o.

4. A VEAB Közigazgatási Munkabizottság és a Comitatus együttműködéséről **- Comtitatus** 2017. ősz-tél XXVII. évfolyam 225. szám 67-69. o.

5. Konferencia - **Comtitatus** 2022. tél-tavasz XXXII. évfolyam 240. szám 3-4. o.

VIII. Sólyom Z. /Sólyom Zénó cikkek

1. Megjelent a jegyző - **ÖNkormányzat** 2000/1. 2. o. (folyóirat ismertetés)

2. A kettős képviselet nehézségei Magyarországon, avagy mennyiben érvényesülnek az önkormányzati érdekek a Parlamentben - **ÖNkormányzat** 2000/1. 3-5. o.

3. A választók jobban, a pártok kevésbé kedvelik a nőket - **ÖNkormányzat** 2000/2. 12. o.

4. Köszöntjük a várossá nyilvánított önkormányzatokat - **ÖNkormányzat** 2000/6. 12-13. o.

5. A győzelem kapujában - **ÖNkormányzat** 2000/12. 17. o.

6. Az új évezred első városai - **ÖNkormányzat** 2001/6. 19. o.

7. Magyarországi megyék az ezredfordulón - **ÖNkormányzat** 2001/7. 20. o.

8. Millenniumi kiszorítosdi- **ÖNkormányzat** 2001/8. 24. o.

9. Merjünk nagyot ! - **ÖNkormányzat** 2001/ 9. 18. o.

10. Valamennyi önkormányzatot megalázták - **ÖNkormányzat** 2001/ 12. 5. o.

11. Visegrádi négyek – öten - **ÖNkormányzat** 2002/ 1. 6-7. o.

12. Két Torda házassága - **ÖNkormányzat** 2002/ 9. 10. o.

13. A patthelyzetben – Kuti Csaba marad az elnök ? – **Comtitatus** 2002.11-12. 81-84. o. (Közös. Kos A-val)

14. Visegrádi négyek – Kanadában - **ÖNkormányzat** 2003/ 1. 16-17. o.

15. Új városok - **ÖNkormányzat** 2003/ 7. 11-12. o.

16. Csata előtt / Szigethalomtól a Helyi Önkormányzatok Napjáig - **ÖNkormányzat** 2003/ 9-10. 10-11. o.

17. Hangok és szólamok – Az önkormányzati érdekképviseleti szövetségek tevékenységéről és együttműködéséről - **ÖN-KOR-KÉP** 2004. 3-4. 17-21. o.

18. Lendületben az ország ! és az önkormányzatok ? - **ÖNkormányzat** 2004/10. 4-5. o.

19. A területpolitika kormányzati koordinációja, avagy a decentralizáció centralizációja - **ÖNkormányzat** 2004/11. 4-5. o.

20. Miből ? - **ÖNkormányzat** 2005/1-2. 5. o.

21. Félidőben - **ÖNkormányzat** 2005/3. 4-5. o.

22. Lépjünk együtt - **ÖNkormányzat** 2005/5-6. 5-6. o.

23. A legújabb új városok – **Önkormányzat** 2005. 7. 13-15. o

24. Utolsó kísérlet– **Önkormányzat** 2005. 11. 4-5. o

25. Választási év költségvetéséről a választás évében – **Önkormányzat** 2006. 1. 4. o

26. Helyi voksok ideje – **Önkormányzat** 2006. 1. 12. o

27. Vasút-kiút ? - **Önkormányzat** 2006. 8. 4-5. o

28. Fordulópont előtt - **ÖNkormányzat** 2007. 6. 12-13. o

29. Az önkormányzatok és a területfejlesztés esélyeiről - **ÖN-KOR-KÉP** 2007. 6-7. 9-10. o.

30. Várossá lettek- **ÖNkormányzat** 2007. 7. 12-13. o

31. Egyben maradhat a sarkadi kistérség - **ÖNkormányzat** 2007. 9. 7. o

32. Kisvárosi esemény - **ÖNkormányzat** 2007. 11. 26-27. o

33. Beszéljünk róla - **ÖNkormányzat** 2007. 12. 5-7. o

34. Nekünk nyolc - **ÖNkormányzat** 2008. 7. 28-29. o

35. A világ leghosszabb diósrúdja Milotán - **ÖNkormányzat** 2008. 9. 26-27. o

36. Schmidt Jenő újra tagozatvezető- **ÖNkormányzat** 2008. 10. 25. o

37. Európai kisvárosok Budapesten - **ÖNkormányzat** 2008. 11. 7. o

38. A közigazgatási hivatalok ügyében nem született döntés- **ÖN-KOR-KÉP** 2008. 11-12. 2. o.

39. Megalakult a Polgármesterek a Változásért Szövetség – **ÖNkorNET** – 2009. január 14.

40. Nemzeti duzzogás helyett - **ÖNkormányzat** 2009. 1. 14-15. o

41. Várossá nyilvánítva - **ÖNkormányzat** 2009. 7-8. 2-5. o

42. A jövőben a mennyiség helyett a minőségen legyen a hangsúly! - KOR-KÉP – MAGYAR POLGÁRMESTEREK VIII. VILÁGTALÁLKOZÓJA - **ÖN-KOR-KÉP** 2010. 6-7. 10. o.

43. A 25 éves Comitatus készítőiről – **Comtitatus** 2016. ősz-tél XXVI. évfolyam 221. szám 3-11. o.

44. Zongor Gábor veresegyházi elismerése - **ÖNkormányzat** 2017. harmadik negyedév.25. o

IX. Z.G. cikkek

1. A T-Mobil dominó - **ÖNkormányzat** 2005. 7. 4-5. o

2. Önerőtlen önkormányzatok - **ÖNkormányzat** 2007. 5. 8. o

X. TZG cikkek

1. KÖEF harmadik miniszterrel - **ÖNkormányzat** 2008. 7. 10-11. o

2. Helyi magyar vezetők világtalálkozójáról - **ÖNkormányzat** 2008. 7. 11-12. o

2023. június 4.

(Összeállította: Zongor Gábor)